

ตำนานวัดบพิตรพิมุขวรวิหาร

งานพระราชทานเพลิงศพ

พระสิรินันทมุนี (สนั่น ถาวโร)

วัดบพิตรพิมุข กรุงเทพมหานคร

๒๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๑

งานพระราชทานเพลิงศพ

พระสิรินันทมุนี (สนั่น ถาวโร)

ณ เมรุวัดจักรวรรดิราชาวาส กรุงเทพมหานคร

๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๑

พระสิรินันทมุนี

(สนั่น ถาวโร มาศิรินันท์)

ชาตะ ๑๓ ก.ค. ๒๔๖๕

มรณภาพ ๖ พ.ย. ๒๕๒๐

สิริรวมอายุ ๕๕ ปี ๓ เดือน ๒๔ วัน

ໂຮງພິມພ໌ເຮັດວຽກ

(ທ້າວຈັນທີ ...)

[illegible] ພ.ສ. [illegible]

[illegible] ຄ.ສ. [illegible]

ພິມ [illegible] ເຫຼັ້ມ [illegible] ປີ [illegible]

ประวัติ

พระสิรินันทมุนี (สนั่น ถาวโร มาศิรินันท์)

อดีตเจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุข กรุงเทพมหานคร

ท่านเจ้าคุณพระสิรินันทมุนี นามเดิม สนั่น นามสกุล มาศิรินันท์ โยมบิดาชื่อ ไสว สุขสด โยมมารดาชื่อ ปลั่ง สุ่มทอง เกิดเมื่อ วันพฤหัสบดี ที่ ๑๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๕ แรม ๕ ค่ำ เดือน ๘ ปีจอ ณ บ้านหมู่ที่ ๕ ตำบลบางขาม อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี มีพี่ชายร่วมบิดาเดียวกัน ๑ คน ชื่อนายพลอย สุขสด ขณะนี้ยังมีชีวิตอยู่ที่จังหวัดลพบุรี

ท่านเจ้าคุณพระสิรินันทมุนี สมัยยังเป็นเด็กได้ศึกษาที่โรงเรียนประชาบาลวัดท่าช้าง ตำบลบ้านชี อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี จบชั้นประถมสี่ เมื่อสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนประชาบาลนั้นแล้ว สมัยนั้นการศึกษาด้านมัธยมศึกษาในชนบทยังไม่เจริญพอ ประกอบกับโยมมารดาของท่านมีลูกชายคนเดียวเลยไม่กล้าจะส่งไปเรียนต่อในที่ห่างไกล จึงได้นำท่านไปฝากให้เป็นศิษย์ของท่านพระครูดำ เจ้าอาวาสวัดกำแพง เพื่อฝึกอบรมในด้านวิทยาการต่าง ๆ เมื่อพระอาจารย์ได้เห็นอุปนิสัยของเด็กชายสนั่น มีใจรักการศึกษาเล่าเรียนดี และขณะนั้นอายุได้ ๑๓ ปีแล้ว จึงจัดการให้บรรพชาเป็นสามเณร เพื่อจะได้ศึกษาในทางพระพุทธศาสนา

ท่านเจ้าคุณพระสิรินันทมุนี บรรพชาเป็นสามเณร เมื่อวันจันทร์ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๕ ปีกุน ตรงกับวันที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๘ ณ วัดท่าช้าง ตำบลบ้านชี อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี โดยมี เจ้าอธิการบุ้น ชินปุตฺโต วัดท่าช้าง ตำบลบ้านชี อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี เป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่อสามเณรสนั่นได้บรรพชาแล้ว ก็ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนธรรมวินัยและตั้งอยู่ในโอวาทของครูอาจารย์ด้วยดีตลอดมา จนสอบนักธรรมชั้นตรีสนามหลวงได้ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๙ ในสำนักเรียนคณะจังหวัดลพบุรี สอบนักธรรมชั้นโทได้ พ.ศ. ๒๔๘๐ สำนักเรียนคณะจังหวัดลพบุรี ต่อจากนั้นท่านพระครูดำผู้เป็นอาจารย์อุปการะเห็นว่าสามเณรสนั่นมีความขยันหมั่นเพียรพร้อมทั้งสติปัญญาสามารถดีพอสมควร จึงส่งไปศึกษา

พระปริยัติธรรมต่อในสำนักเรียนวัดโพธิแก้ว จังหวัดสิงห์บุรี โดยศึกษาทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลีไวยากรณ์ ท่านสอบนักธรรมชั้นเอกได้ พ.ศ. ๒๔๘๒ และสอบเปรียญธรรม ๓ ประโยคได้ พ.ศ. ๒๔๘๔ ในสำนักเรียนคณะจังหวัดสิงห์บุรี เมื่อท่านพระครูดำ ซึ่งเป็นอาจารย์ผู้อุปการะเห็นว่า สามเณรสนั่น อายุครบที่จะอุปสมบทได้แล้ว จึงจัดการให้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ

ท่านเจ้าคุณพระสิรินันทมุนี อุปสมบทเมื่อวันที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๕ เวลา ๑๔.๓๐ น. ณ วัดกำแพง ตำบลบ้านชี อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี โดยมี เจ้าอธิการบั้น ชินปุตฺโต วัดท่าช้าง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี เป็นพระอุปัชฌาย์ พระครูดำ เจ้าอาวาสวัดกำแพง เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระครูสละ เจ้าอาวาสวัดท้องคุ้ง เป็นพระอนุสาวนาจารย์

เมื่อท่านเจ้าคุณสิรินันทมุนี อุปสมบทแล้วก็กลับไปศึกษาบาลีต่อที่สำนักวัดโพธิแก้ว และสอบเปรียญธรรม ๔ ประโยคได้ พ.ศ. ๒๔๘๖ ในสำนักเรียนคณะจังหวัดสิงห์บุรี แล้วได้เข้ามาศึกษาต่อในสำนักเรียนวัดจักรวรรดิราชาวาส กรุงเทพมหานคร จนสอบเปรียญธรรม ๕ ประโยคได้ พ.ศ. ๒๔๘๗ และสอบเปรียญธรรม ๖ ประโยคได้ พ.ศ. ๒๔๙๖

ท่านเจ้าคุณพระสิรินันทมุนี สมัยที่ท่านเป็นพระเปรียญอยู่ที่วัดจักรวรรดิราชาวาสนั้น ท่านได้เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม เมื่อพระธรรมธีรราชมหามุนีเจ้าอาวาสพิจารณาเห็นว่าพระมหาสนั่น เป็นพระที่มีความรู้ความสามารถสมควรที่จะแบ่งเบาภารกิจของเจ้าอาวาสได้บ้าง จึงแต่งตั้งให้ท่านดำรงตำแหน่งเจ้าคณะ ๖ วัดจักรวรรดิ เพื่อช่วยรับภาระปกครองพระภิกษุสามเณรภายในคณะ ท่านก็ได้ช่วยรับเป็นธุระในการปกครองดูแลพระภิกษุสามเณรภายใต้การรับผิดชอบของท่านด้วยดีตลอดมา

ท่านเจ้าคุณพระสิรินันทมุนี ก่อนที่ท่านจะเดินทางมาศึกษาต่อที่สำนักวัดจักรวรรดิราชาวาสนั้น ท่านพระครูดำ ซึ่งเป็นพระอาจารย์ของท่านได้ฝากไว้กับท่านพระมหาพงศ์ สมัยที่ยังอยู่วัดจักรวรรดิราชาวาส เพราะท่านมีความคุ้นเคยในฐานะที่เป็นพระวัดกำแพง จ. ลพบุรีด้วยกัน และต่อมาท่านพระมหาพงศ์ได้ย้ายมาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุข และได้เป็นพระราชาคณะ ที่พระสุทธิพงศ์มุนี ท่านพระมหาสนั่นในสมัยนั้นมีความเคารพท่านเจ้าคุณ

พระสุทธิพงศ์มุนีในฐานะอาจารย์ และเป็นพระเถระผู้ใหญ่รูปหนึ่งของจังหวัดลพบุรี ที่ให้การอุปการะแก่ท่าน

ต่อมาท่านเจ้าคุณพระสุทธิพงศ์มุนี ได้ถึงวัยชราภาพประกอบกับมีโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียนอยู่ด้วย จึงจำเป็นที่จะต้องหาพระที่มีความรู้ความสามารถมาช่วยงานบริหารในวัดบพิตรพิมุข จึงได้นิมนต์ท่าน **เจ้าคุณพระสิรินันทมุนี** สมัยนั้นยังเป็นพระมหาสนั่นอยู่ ให้มาช่วยงานบริหารในวัดบพิตรพิมุข ด้วยความเกรงใจในท่านเจ้าคุณอาจารย์ ท่านจึงต้องย้ายมาอยู่วัดบพิตรพิมุข เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ เพื่อแบ่งเบาภาระงานบริหารวัดบพิตรพิมุขช่วยท่านเจ้าคุณอาจารย์ต่อไป

ต่อมาเมื่อท่านเจ้าคุณพระสุทธิพงศ์มุนีมรณภาพลง คณะสงฆ์จึงมอบให้พระมหาสนั่น ถาวโร รักษาการเจ้าอาวาสที่ว่างลง และแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดบพิตร-พิมุข เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๑ และได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระสิรินันทมุนี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒

ท่านเจ้าคุณพระสิรินันทมุนี เมื่อดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุขวรวิหาร พระอารามหลวงชั้นโท ซึ่งนับว่าเป็นภาระหนักที่จะต้องบริหารงานของวัดให้เจริญขึ้น ท่านก็เริ่มการพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ภายในวัดตามความเหมาะสม งานที่ท่านได้พัฒนาในสมัยที่ท่านดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุขและตำแหน่งงานทางคณะสงฆ์ คือ

งานปกครอง

พ.ศ. ๒๕๐๒ เป็นเจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุข วรวิหาร พระอารามหลวงชั้นโท

พ.ศ. ๒๕๑๒ เป็นพระอุปัชฌาย์ ประเภทวิสามัญ

พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นเจ้าคณะตำบลสัมพันธวงศ์

งานศึกษา

พ.ศ. ๒๕๐๒ เป็นกรรมการตรวจนักธรรมและบาลีสนามหลวง

พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นกรรมการมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นผู้นำประโยคบาลีสนามหลวงไปเปิดต่างจังหวัด

งานเผยแผ่

พ.ศ. ๒๕๑๓ เป็นกรรมการกองประสานงานพระธรรมทูตสายที่ ๖ และเป็นผู้นำประกอบพิธีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นประจำ

งานสาธารณูปการ

พ.ศ. ๒๕๐๓ ได้ปรับปรุงพื้นที่วัดด้านตะวันตก โดยสร้างกำแพงยาวประมาณ ๖๐ เมตร สูง ๒.๑๐ เมตร เพื่อกันเป็นเขตจัดผลประโยชน์

พ.ศ. ๒๕๐๔ ก่อสร้างกำแพงด้านทิศใต้ ยาวประมาณ ๔๕ เมตร สูง ๒.๑๐ เมตร เพื่อกันเป็นเขตสังฆาวาส และในปีนั้นได้เกิดอัคคีภัยขึ้นในวัดเมื่อประมาณเดือนมิถุนายน ๒๕๐๔ กุฏิสงฆ์ที่สร้างขึ้นใหม่ในสมัยท่านเจ้าคุณพระสุทธิพงศ์มุนีเป็นเจ้าอาวาส ได้ถูกอัคคีภัยหมด เหลืออยู่แต่กุฏิเก๋งจีนและกุฏิคณะสองซึ่งเป็นกุฏิเก่าแก่เท่านั้น ประกอบกับระยะนั้นทางวัดกำลังเริ่มลงมือก่อสร้างศาลาการเปรียญอยู่ จึงทำให้สิ่งก่อสร้างภายในวัดต้องเริ่มทยอยกันสร้าง

พ.ศ. ๒๕๐๕ ก่อสร้างศาลาการเปรียญ ๑ หลัง เป็นอาคารคอนกรีต ๒ ชั้น ทรงไทย

พ.ศ. ๒๕๐๖ ก่อสร้างกุฏิสงฆ์เป็นอาคารคอนกรีต ๒ ชั้น ๕ ห้อง ๑ หลัง กว้าง ๖ เมตร ยาว ๑๙ เมตร ตั้งชื่อว่า "กุฏิร่วมศรัทธาสามัคคี"

พ.ศ. ๒๕๐๗ ก่อสร้างกุฏิสงฆ์เป็นอาคารคอนกรีต ๒ ชั้น ๕ ห้อง ๑ หลัง กว้าง ๖ เมตร ยาว ๑๙ เมตร ตั้งชื่อว่า "กุฏิกวี—สุทธิพงศ์" และได้ก่อสร้างศาลาโรงครัวเป็นอาคารคอนกรีตชั้นเดียว ๑ หลัง ขนาดกว้าง ๖ เมตร ยาว ๑๒ เมตร พร้อมห้องน้ำห้องครัวเสร็จเรียบร้อย

พ.ศ. ๒๕๐๘ ก่อสร้างถนนภายในวัดเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก จากประตูวัดด้านตะวันออกถึงประตูวัดด้านตะวันตก กว้าง ๖ เมตร ยาวประมาณ ๑๐๐ เมตร

พ.ศ. ๒๕๐๙ ก่อสร้างกุฏิสงฆ์เป็นอาคารคอนกรีตชั้นเดียว ๑ หลัง ขนาดกว้าง ๖ เมตร ยาว ๘ เมตร และสร้างหอประชุมเป็นอาคารคอนกรีตชั้นเดียว ๑ หลัง ขนาดกว้าง ๖ เมตร ยาว ๘ เมตร

พระสิรินันทมุนี (สนั่น ถาวโร)
เจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุข เจ้าคณะตำบลสัมพันธวงศ์
กรุงเทพมหานคร

พระสิรินันทมุนี (สนั่น ถาวโร)
ภาพถ่ายเมื่อเป็นพระเปรียญ

พ.ศ. ๒๕๑๐ ก่อสร้างกุฏิสงฆ์เป็นอาคารคอนกรีตชั้นเดียว ๑ หลัง ขนาดกว้าง ๖.๐๐ เมตร ยาว ๒๔.๐๐ เมตร และก่อสร้างศาลาจตุรมุขเป็นอาคารคอนกรีตชั้นเดียว ๒ หลัง ขนาดกว้าง ๓.๐๐ เมตร ยาว ๗.๒๕ เมตร ตั้งชื่อว่า "ศาลาสุทธิพงศ์อนุสรณ์" หลังหนึ่ง สำหรับประดิษฐานรูปหล่อท่านเจ้าคุณพระสุทธิพงศ์มุนี อดีตเจ้าอาวาส และใช้เป็นสำนักงานวัดบพิตรพิมุขด้วย ส่วนอีกหลังหนึ่งประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัย ซึ่งองค์เดิมเนื้อทองขาวล้วนสร้างแบบสมัยเชียงแสน เมื่อคราววัดประสบอัคคีภัยถูกไฟไหม้เหลือแต่พระเศียร ได้ประกอบพิธีสร้างองค์ใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๗ จึงเป็นองค์สมบูรณ์ และได้ถวายพระนามว่า "พระพุทธนันทมหามุนี ศรีอุดรบุรีเชียงแสน อายุวัฒน-โลกุตตมาจารย์" ได้ประกอบพิธีพุทธาภิเสก ณ วันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๐๗ เพื่อเปิดให้ประชาชนนมัสการในเวลามีงานประจำปีของวัด

พ.ศ. ๒๕๑๑ ได้ปรับปรุงพื้นที่ลานพระอุโบสถ, พระวิหาร และบริเวณลานวัด โดยเทเป็นพื้นคอนกรีตเสริมเหล็กทั้งหมดพร้อมจัดทำท่อระบายน้ำภายในบริเวณวัด และบูรณะกุฏิสงฆ์คณะ ๑ และคณะ ๒ ให้มีสภาพเรียบร้อยขึ้น

พ.ศ. ๒๕๑๒ ได้ปรับปรุงภายในพระอุโบสถ โดยเปลี่ยนกระเบื้องของเก่าที่ผนังแล้วบุหินอ่อน และได้ดำเนินการปฏิสังขรณ์พระวิหารคตปิดทองประดับกระจกใหม่ที่หน้าบันและซุ้มประตูหน้าต่าง เพื่อเตรียมการรับเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐินในปีนั้น

พ.ศ. ๒๕๑๓ ได้บูรณะกุฏิเก๋งจีนคณะ ๑ รวม ๕ หลัง ให้มีสภาพเรียบร้อยขึ้น โดยต่อเติมและแก้ไขเป็นบางส่วน

พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้ต่อเติมศาลาการเปรียญชั้นล่างด้านหน้าด้านหลังและด้านทิศตะวันตก เพื่อความสะดวกกับการใช้งาน และเป็นห้องเก็บของได้ดีขึ้น

พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้จัดสร้างวัตถุมงคลของหลวงปู่ไข่ พระอาจารย์ฝ่ายวิปัสสนาที่มีชื่อเสียงของวัด ซึ่งมรณภาพไปแล้ว ให้ประชาชนบูชาได้เงินบำรุงวัดประมาณห้าแสนบาทเศษ และวัตถุมงคลยังเหลืออยู่บางอย่าง ยังมีประชาชนมาบูชากันถึงทุกวันนี้

พ.ศ. ๒๕๑๖ ได้บูรณะกุฏิคณะตำหนัก ซึ่งชำรุดทรุดโทรมให้มีสภาพดีขึ้น โดยรื้อของเก่าและสร้างใหม่เป็นบางส่วน

พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้บูรณะพระอุโบสถ กะเทาะผนังออกฉาบปูนใหม่ทั้งหมด เขียนลายกรอบประตูหน้าต่างและปูหินอ่อนระเบียงรอบพระอุโบสถทั้งหมด

พ.ศ. ๒๕๑๘ งานบูรณะในพระอุโบสถยังไม่เรียบร้อย จึงต้องทำงานต่อถึงปลายปี พ.ศ. ๒๕๑๘

พ.ศ. ๒๕๑๙ ได้บูรณะวิหารคตด้านติดหอระฆัง ๒ หลัง รื้อของเก่าเหลือแต่ฐานรากแล้วสร้างขึ้นใหม่ขนาดเท่าของเดิม เพียงแต่ขยายส่วนบนให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน

พ.ศ. ๒๕๒๐ ได้บูรณะวิหารคตด้านยาวตลอดทั้งหมด รื้อของเก่าสร้างใหม่ตามรูปเดิม เพียงแต่ขยายส่วนบนให้สูงขึ้นและยุบเสาแถวกลางให้มีสภาพกว้างและใช้งานได้สะดวกขึ้นมากและป้องกันน้ำท่วมได้ด้วย

งานพิเศษ

พ.ศ. ๒๕๐๒—๒๕๒๐ เป็นกรรมการสงฆ์โรงพยาบาลสงฆ์ กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. ๒๕๑๑ เป็นกรรมการอุปถัมภ์จัดงานผูกพัทธสีมาอุโบสถวัดเชตวัน กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย

ท่านเจ้าคุณพระสิรินันทมุนี ได้เริ่มมีอาการป่วยครั้งแรก เมื่อประมาณต้นเดือนมิถุนายน ๒๕๑๙ โดยมีอาการความจำเสื่อมและมือเท้าไม่มีกำลัง ได้เข้าโรงพยาบาลสงฆ์เพื่อรับการตรวจรักษาเมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๑๙ โดยนายแพทย์อุดม ปาจริยางกูร เป็นผู้ตรวจรักษา ได้พบก้อนเนื้องอกในสมอง ต้องทำการผ่าตัด จึงติดต่อกับนายแพทย์วุฒิกิจ ธนะภูมิ แพทย์หัวหน้าแผนกผ่าตัดโรงพยาบาลประสาท พญาไท และนายแพทย์วุฒิกิจ ธนะภูมิ ได้ทำการผ่าตัดเมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๑๙ เมื่อผ่าตัดแล้วอาการของท่านได้ดีขึ้นโดยลำดับและกลับมาพักฟื้นอยู่ที่ตึกอาพาธ ๔ โรงพยาบาลสงฆ์ตลอดพรรษา จนท่านหายและแข็งแรงเกือบจะเป็นปกติเหมือนเดิม จึงออกจากโรงพยาบาลสงฆ์เมื่อวันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๑๙ กลับมา

ปฏิบัติศาสนกิจที่วัดตามเดิม และอยู่มาอีกระยะหนึ่งอาการของท่านเริ่มจะมีอาการป่วยเหมือนครั้งแรกอีก พระผู้ปฏิบัติใกล้ชิดจึงได้พาท่านไปโรงพยาบาลสงฆ์ เพื่อให้แพทย์ตรวจอาการอีกครั้ง เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๒๐ แพทย์ได้ตรวจพบว่าเนื้องอกที่ผ่าตัดไปแล้วกลับงอกขึ้นมาอีก แพทย์ลงความเห็นว่าต้องผ่าตัดอีก เพราะไม่มีทางใดที่จะรักษานอกจากการผ่าตัดเท่านั้น การผ่าตัดครั้งที่ ๒ นี้ เมื่อวันที่ ๑๑ เมษายน ๒๕๒๐ โดยแพทย์ผู้ผ่าตัดคนเดิม เมื่อผ่าตัดแล้วอาการของท่านเริ่มดีขึ้นบ้างในระยะแรก และต่อมาก็มีอาการทรงกับทรุด แพทย์ผู้ทำการรักษาก็ได้ดูแลอย่างใกล้ชิด แพทย์ผู้อำนวยการโรงพยาบาลประสาทและแพทย์ผู้อำนวยการโรงพยาบาลสงฆ์ ท่านก็เอาใจใส่เป็นพิเศษ ตลอดจนพยาบาลและเจ้าหน้าที่ทุกคนในแผนกนี้ แต่ก็สุดความสามารถที่จะช่วยได้ ท่านจึงได้มรณภาพ เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๒๐ เวลา ๐๙.๔๖ น. ณ ห้อง ไอ.ซี.ยู. โรงพยาบาลประสาท พญาไท กรุงเทพมหานคร รวมอายุของท่านเจ้าคุณพระสิรินันทมุนี (สนั่น ถาวโร) ได้ ๕๕ ปี ๓ เดือน ๒๔ วัน อุปสมบทได้ ๓๕ พรรษา รวมเวลาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุข ๑๙ ปี

พระปลัดสำรวย จิตฺตาสุโภ

ผู้เรียบเรียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐิน

ณ วัดบพิตรพิมุขวรวิหาร

๓๑ ตุลาคม ๒๕๑๒

ทุนวัดบพิตรพิมุข–สิรินันทมุนี

เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ พระสิรินันทมุนี อดีตท่านเจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุข ซึ่งตลอดสมัยที่ท่านได้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสของวัด ท่านได้มีอุปการคุณนานัปการต่อคณะครูและนักเรียนของวิทยาเขตอยู่เสมอ ทางวิทยาเขตจึงเห็นสมควรที่จะกล่าวถึงเมตตาคุณประการหนึ่งของท่านไว้ ณ ที่นี้ คือเรื่อง "ทุนวัดบพิตรพิมุข–สิรินันทมุนี"

ประวัติของทุน "วัดบพิตรพิมุข–สิรินันทมุนี" มีความเป็นมาดังนี้ ในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลปัจจุบัน ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานผ้าพระกฐินประจำปี ๒๕๑๔ แก่โรงเรียนวัดบพิตรพิมุข ให้อัญเชิญมาถวาย ณ วัดบพิตรพิมุขวรวิหาร ซึ่งพระสิรินันทมุนี (สนั่น ถาวโร ป.ธ. ๖) เป็นเจ้าอาวาส ในวันเสาร์ที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๑๔ นั้น นับเป็นครั้งแรกที่โรงเรียนได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงเป็นมิ่งมงคลอย่างสูงแก่โรงเรียน และเป็นที่น่าปลาบปลื้มอย่างยิ่งที่ได้รับเงินร่วมทำบุญครั้งนี้เป็นยอดเงินสุทธิทั้งสิ้น ๒๒๖,๐๐๓.๕๗ บาท (สองแสนสองหมื่นหกพันสามบาทห้าสิบเจ็ดสตางค์) โรงเรียนได้นำเงินส่วนหนึ่งไปใช้จ่ายในการทำบุญถวายผ้าพระกฐินและจัดซื้อวัสดุครุภัณฑ์ถวายวัด อีกส่วนหนึ่งเป็นเงินสดถวายวัดประมาณสองแสนบาทเศษ การที่ได้รับเงินทำบุญเป็นจำนวนมากเช่นนี้ เพราะเป็นการทำบุญครั้งใหญ่ ซึ่งไม่เคยทำมานานนับเป็นสิบ ๆ ปี เงินจำนวนนี้ได้มาจากคณะครู อาจารย์ นักเรียน ตลอดจนพนักงานภารโรงรวมกันทั้งสมาคมนักเรียนเก่าบพิตรพิมุขในพระบรมชูปถัมภ์ ญาติมิตรร้านค้าต่างๆ และบรรดาศิษย์เก่าอื่น ๆ อีกหลายท่าน

พระสิรินันทมุนีเจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุขพร้อมทั้งคณะสงฆ์ในวัดนั้นเห็นว่าโรงเรียนวัดบพิตรพิมุข ตั้งอยู่ในที่ดินของวัดมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๒๘ สมควรที่ทางวัดจะอุปการะโรงเรียนในพระอาราม จึงได้มอบพันธบัตรรัฐบาลมูลค่า ๑๐๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนบาท) ให้แก่โรงเรียนบพิตรพิมุข โดยตั้งชื่อว่า ทุน "วัดบพิตรพิมุข–สิรินันทมุนี" เพื่อเป็นอนุสรณ์ของ

วัดบพิตรพิมุขวรวิหารในสมัยที่พระสิรินันทมุนีเป็นเจ้าอาวาส โดยเรียกสั้นๆ ว่า ทุน "สิรินันทมุนี" และโดยเหตุที่โรงเรียนได้จัดตั้งทุน "บพิตรพิมุข" มาตั้งแต่ปี ๒๕๑๐ เป็นส่วนหนึ่งของเงินบำรุงการศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้จ่ายในกิจการอันเป็นการพัฒนาโรงเรียนวัดแห่งนี้รวมทั้งการกุศลและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ซึ่งเป็นงานส่วนรวมที่ทางโรงเรียนวัดบพิตรพิมุขไม่อาจเบิกเงินจากทางราชการได้ ตลอดจนเป็นการให้สวัสดิการแก่ ครู นักเรียน และภารโรง โรงเรียนบพิตรพิมุข ห้ามมิให้นำเงิน "ทุนบพิตรพิมุข" ไปลงทุนเพื่อหาประโยชน์อื่นใดทั้งสิ้น ทางวัดจึงมอบพันธบัตรจำนวนนี้เข้ารวมอยู่ในทุน "บพิตรพิมุข" ด้วย

พันธบัตรจำนวนนี้แบ่งออกเป็นสองส่วน ส่วนที่หนึ่งเป็นพันธบัตรราคาหกหมื่นบาท เพื่อนำดอกผลเป็นทุนการศึกษาของนักเรียนเรียนดี มีมรรยาทและมีความพฤติดี ส่วนที่สองเป็นพันธบัตรสี่หมื่นบาท เพื่อนำดอกผลเป็นทุนช่วยเหลือ ครูอาจารย์ในการศึกษาต่อเฉพาะสาขาวิชาที่โรงเรียนต้องการ

โดยเหตุที่ดอกผลซึ่งได้รับจากพันธบัตร ของโรงเรียนวัดบพิตรพิมุข (ทุนวัดบพิตรพิมุข—สิรินันทมุนี) ที่ได้รับครั้งแรกเป็นจำนวนประมาณ ๑๙๙ บาท จึงไม่เพียงพอสำหรับแจกเป็นทุนได้ ดังนั้นในการแจกทุนปีแรก พระสิรินันทมุนี จึงได้มอบเงินที่ญาติโยมถวายเมื่อครั้งทำบุญอายุครบ ๔ รอบ เพิ่มเติมเป็นจำนวน ๑,๐๔๘.— บาท รวมกับเงิน ๓,๓๐๖.— บาท ซึ่งท่านได้รับจากเงินทำบุญกุฏิใหม่ จึงทำให้พอที่จะแจกทุนจำนวน ๖ ทุน ทุนละ ๗๕๐ บาทรวมเป็นเงินทั้งหมด ๔,๕๐๐.— บาท การแจกทุนในปีถัดไปพระสิรินันทมุนีมอบเงินส่วนตัวให้อีก ๑ ทุน เป็นเงิน ๗๕๐ บาท เป็นทุนที่ ๗

โดยทุก ๆ ปี หลังพิธีมอบทุน คณะครู อาจารย์ นำนักเรียนที่ได้รับทุน "วัดบพิตรพิมุข—สิรินันทมุนี" และทุนอื่น ๆ ไปถวายนมัสการท่านเจ้าอาวาสและคณะสงฆ์ในพระอุโบสถ ในโอกาสนั้นท่านเจ้าอาวาสก็ได้ให้โอวาทแก่บรรดาผู้ที่มากราบนมัสการทั้งหลายเป็นประจำด้วย

อาจารย์สายใจ ดาลาล์ ผู้อำนวยการ นำนักเรียนที่ได้รับทุน"นักเรียนดีประพฤติดี"เข้านมัสการพระสิรินันทมุนี เจ้าของทุน ณ พระอุโบสถวัดบพิตรพิม

แถวหน้า (จากซ้าย) อาจารย์ผกา สีบุญเรือง, น.ส. ศรีฟุ้ง จิระจิตสัมพันธ์, น.ส. ภัทราภรณ์ วงศ์อำนิษฐานกุล, น.ส. แดงต้อย ว่องวิทย์เดช
อาจารย์สายใจ ดาลาล์ ผู้อำนวยการ

แถวกลาง (จากซ้าย) น.ส. สุจินดา ดำรงวุฒิการณ์, นายอภิวัฒน์ แก้วเกตุสัมพันธ์, น.ส. สุขุมาล โตเกียรติศักดิ์

แถวหลัง พระสิรินันทมุนี เจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุข เจ้าของทุน

(รุ่นแรก ๑๕ มิ.ย. ๑๕)

เลขที่ 2,4/7–4/8 ซอยสุขา 2 ถนนเฟื่องนคร
โทร. 218405

รายนามผู้ได้รับทุน
โรงเรียนวัดบพิตรพิมุข (วัดบพิตรพิมุข—สิรินันทมุนี)

ปีการศึกษา ๒๕๑๔ มอบในวันไหว้ครู วันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๑๕

๑. น.ส. ศรีพึ่ง จีระจิตสัมพันธ์ ชั้น ม.ศ. ๖ แผนกภาษาต่างประเทศ
๒. น.ส. สุขุมาล โตเกียรติศักดิ์ ชั้น ม.ศ. ๕ แผนกภาษาต่างประเทศ
๓. น.ส. ภัทราภรณ์ วงศ์อำนิษฐกุล ชั้น ม.ศ. ๔ แผนกภาษาต่างประเทศ
๔. น.ส. สุจินดา ดำรงวิฒิการณ์ ชั้น ม.ศ. ๖ แผนกเลขานุการ
๕. น.ส. แดงต้อย ว่องวิทย์เดชา ชั้น ม.ศ. ๕ แผนกเลขานุการ
๖. นายอภิวัฒน์ แก้วเกตุสัมพันธ์ ชั้น ม.ศ. ๔ แผนกเลขานุการ

ปีการศึกษา ๒๕๑๕ มอบทุนในวันไหว้ครู มิถุนายน ๒๕๑๖

๑. น.ส. เจษฎา เลิศรัตรานนท์ ชั้น ม.ศ. ๖ แผนกภาษาต่างประเทศ
๒. น.ส. อรนุช แสงสุก ชั้น ม.ศ. ๖ แผนกเลขานุการ
๓. น.ส. ภัทราภรณ์ วงษ์อำนิษฐกุล ชั้น ม.ศ. ๕ แผนกภาษาต่างประเทศ
๔. น.ส. วิภาวรรณ อรุณธีรชัย ชั้น ม.ศ. ๕ แผนกภาษาต่างประเทศ
๕. น.ส. ปิยะรัตน์ สุคัมภีรานนท์ ชั้น ม.ศ. ๕ แผนกวิชาบัญชี
๖. นายกำชัย หลายสรรพสิริ ชั้น ม.ศ. ๔ แผนกภาษาต่างประเทศ
๗. นายวิชัย พรโชคธนเสถียร ชั้น ม.ศ. ๔ แผนกวิชาเลขานุการและบัญชี

ปีการศึกษา ๒๕๑๖ มอบทุนในวันไหว้ครู มิถุนายน ๒๕๑๗

๑. น.ส. ภัทราภรณ์ วงศ์อำนิษฐกุล ชั้น ม.ศ. ๖ สาขาวิชาภาษาต่างประเทศ
๒. น.ส. วิภาวรรณ อรุณธีรชัย ชั้น ม.ศ. ๖ สาขาวิชาเลขานุการ
๓. น.ส. นิฤมล ยิ่งธนพิบูลย์ ชั้น ม.ศ. ๖ สาขาวิชาการบัญชี
๔. นายกำชัย หลายสรรพสิริ ชั้น ม.ศ. ๕ สาขาวิชาภาษาต่างประเทศ
๕. น.ส. สุภาศรี ตันปกิจวงศ์ ชั้น ม.ศ. ๕ สาขาวิชาเลขานุการ
๖. น.ส. กาญจนี ศิริเรืองสกุล ชั้น ม.ศ. ๕ สาขาวิชาการบัญชี

ปีการศึกษา ๒๕๑๗ มอบทุนในวันไหว้ครู มิถุนายน ๒๕๑๘

๑. น.ส. นฤมล นฤพรกมล ชั้น ม.ศ. ๖ สาขาวิชาภาษาต่างประเทศ
๒. น.ส. มาลี เบญญากุศล ชั้น ม.ศ. ๖ สาขาวิชาเลขานุการ
๓. น.ส. สุวรรณา มันพิริยะ ชั้น ม.ศ. ๖ สาขาวิชาการบัญชี
๔. นายพรพิรุณ หลายสรรพสิริ ชั้น ม.ศ. ๕ สาขาวิชาภาษาต่างประเทศ
๕. น.ส. มาลี กิติศุภกร ชั้น ม.ศ. ๕ สาขาวิชาเลขานุการ
๖. น.ส. กรรณิการ์ พัฒนเตชะ ชั้น ม.ศ. ๕ สาขาวิชาบัญชี

ปีการศึกษา ๒๕๑๘ มอบทุนในวันไหว้ครู มิถุนายน ๒๕๑๙

๑. น.ส. สิริลักษณ์ แซ่จัน ชั้น ม.ศ. ๖ สาขาวิชาภาษาต่างประเทศ
๒. น.ส. อุษา จิระวนนท์ ชั้น ม.ศ. ๖ สาขาวิชาบัญชี
๓. นายสมชัย มีนรัตนาคร ชั้น ม.ศ. ๕ สาขาวิชาภาษาต่างประเทศ
๔. น.ส. พัชรา แตงนาค ชั้น ม.ศ. ๕ สาขาวิชาเลขานุการ
๕. น.ส. วราภรณ์ ปิยะมงคลวงศ์ ชั้น ม.ศ. ๕ สาขาวิชาบัญชี
๖. น.ส. สมลักษณ์ แซ่ซิ้ม ชั้น ม.ศ. ๔ สาขาวิชาการเลขานุการและบัญชี

ปีการศึกษา ๒๕๑๙ มอบทุนในวันไหว้ครู มิถุนายน ๒๕๒๐

๑. นายสมบูรณ์ รุ่งศรีสวัสดิ์ ชั้น ม.ศ. ๖ สาขาวิชาภาษาต่างประเทศ
๒. น.ส. นิตยา อิทธิสิทธิกุล ชั้น ม.ศ. ๖ สาขาวิชาการเลขานุการ
๓. น.ส. พรรณทิพย์ ศิริสมบูรณ์ลาภ ชั้น ม.ศ. ๖ สาขาวิชาการบัญชี
๔. นายสมชัย มีนรัตนาคร ชั้น ม.ศ. ๕ สาขาวิชาภาษาต่างประเทศ
๕. น.ส. อุ่นจิตต์ พรอุดมมงคล ชั้น ม.ศ. ๕ สาขาวิชาการเลขานุการ
๖. น.ส. วราภรณ์ ปิยะมงคลวงศ์ ชั้น ม.ศ. ๕ สาขาวิชาการบัญชี
๗. น.ส. สมลักษณ์ แซ่ซิ้ม ชั้น ม.ศ. ๔ สาขาวิชาการเลขานุการ

อนึ่ง สำหรับทุนช่วยเหลือครูอาจารย์ ได้มีการช่วยเหลือไปแล้วดังนี้

นางสาวนิธี สตะเวทิน อาจารย์ ๑ วิทยาเขตบพิตรพิมุข จำนวนเงิน ๓,๐๐๐.— บาท เมื่อวันที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๒๐ เป็นเงินช่วยค่าเดินทางไปศึกษา ณ ประเทศออสเตรีย เนื่องจากเจ้าของทุนมิได้ออกค่าเดินทางให้

จากประวัติความเป็นมาของทุนดังกล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าทุน "วัดบพิตร-พิมุข—สิรินันทมุนี" เป็นเงินทุนที่ให้ประโยชน์โดยตรงแก่การศึกษาของนักเรียน นักศึกษา และครู ของวิทยาเขตบพิตรพิมุขอย่างแท้จริง นับว่าพระสิรินันทมุนี เป็นผู้เห็นการณ์ไกลที่ได้บำเพ็ญกรณียกิจอันเป็นการสนับสนุนการศึกษาให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป เนื่องจากเงินทุนดังกล่าวนี้จะยังคงอยู่เป็นประโยชน์ต่อบุคคลอื่น ๆ อีกในอนาคต วิทยาเขตบพิตรพิมุขรู้สึกสำนึกในกรุณาและเมตตาคุณของพระสิรินันทมุนีเป็นล้นพ้น เพราะเงินทุนดังกล่าวได้เป็นปัจจัยส่งเสริมให้ผู้ที่รักการศึกษา มีมานะมุ่งมั่น ที่จะฝึกฝนสติปัญญา ใฝ่ใจในการเรียน เพื่อความเจริญก้าวหน้าในการทำงานและการดำเนินชีวิตของตนสืบต่อไป

ขอกุศลบุญราศี อันเกิดจากกุศลจริยาสัมมาปฏิบัติ ที่พระสิรินันทมุนีได้บำเพ็ญต่อการศึกษาในครั้งนี้ จงสำเร็จเป็นวิบากสมบัติแด่พระองค์เจ้าคุณนั้นทุกประการ

สายใจ ดาลาล์

วิทยาลัยเทคโนโลยี่และอาชีวศึกษา

วิทยาเขตบพิตรพิมุข

หลักฐานอ้างอิง

๑. เอกสารเรื่องทุน "บพิตรพิมุข" ของวิทยาลัยเทคโนโลยี่และอาชีวศึกษา วิทยาเขตบพิตรพิมุข

๒. บ.พ. อนุสรณ์ ๒๕๑๔ และ ๒๕๑๕

ตั้งศพบำเพ็ญกุศล ณ ศาลาการเปรียญวัดบพิตรพิมุข

สมเด็จพระสังฆราช
ประทานน้ำพระราชทานสรงศพ

สมเด็จพระสังฆราช
ทรงทอดผ้าบังสุกุล

คณะวิทยาเขตบพิตรพิมุข

บำเพ็ญกุศลถวาย

คณะโรงพยาบาลสงฆ์

บำเพ็ญกุศลถวาย

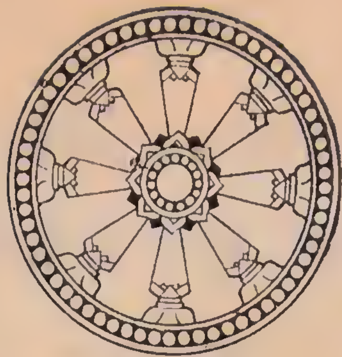
ชมรม ลส.ชบ. เขตสัมพันธวงศ์—ค่ายบพิตรพิมุข

บำเพ็ญกุศลถวาย

คณะวัดบพิตรพิมุข

บำเพ็ญกุศลถวาย

สุปิเนน ยถาปิ สงฺคตํ
ปฏิพุทฺโธ ปุริโส น ปสฺสติ
เอวมฺปิ ปิยายิตํ ชนํ
เปตํ กาลกตํ น ปสฺสติ.

คนผู้ตื่นขึ้นแล้ว ย่อมไม่เห็นอารมณ์อันประจวบด้วยความฝัน ฉันใด
ชนผู้อยู่ ย่อมไม่เห็นชนผู้อันตนรักที่ล่วงลับไปแล้ว ฉันนั้น

ในพระพุทธภาษิตนี้ ทรงนำเอาความฝันมาอุปมาเปรียบเทียบกับชีวิตจริงของคนเรา คนเราเกิดมา โดยปกติธรรมดาสามัญทั่วไปย่อมจะมีคนซึ่งเป็นที่รัก เช่น มารดาบิดา สามีภรรยา บุตรธิดา มิตรสหาย เป็นต้น แต่เมื่อคนผู้เป็นที่รักเหล่านั้น มาทำกาลกิริยาล่วงลับไปเสียแล้ว เราผู้ยังมีชีวิตอยู่ก็ย่อมจะไม่ได้พบปะคนซึ่งเป็นที่รักเหล่านั้นในสภาพเดิมอีกต่อไป จะยังเหลืออยู่ก็แต่เพียงชื่อหรือซาก รูปถ่าย รูปปั้น รูปหล่อ เป็นต้น หากได้ทำไว้

อย่างเดียวกับความฝัน ความฝันนั้นฝันดีก็มี ฝันไม่ดีก็มี ฝันดีเช่นฝันว่าได้เงินได้ทอง ได้พบชายหญิงรูปร่างสวยงามน่ารัก ได้ชื่นชมกับหญิงชายที่น่ารักนั้น หรือบางทีฝันว่าได้ยศได้ตำแหน่งดังนี้เป็นต้น ฝันร้ายเช่นฝันว่าถูกสัตว์ร้ายไล่จะขบกัด ฝันว่าโจรจะแทงจะฟันเป็นต้น แต่เมื่อตื่นขึ้นแล้ว อารมณ์หรือเรื่องทั้งที่ดีทั้งที่ไม่ดี ก็หายไปเช่นเดียวกัน ไม่เป็นความจริง เป็นเพียงความฝัน อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น

อีกนัยหนึ่ง นักปราชญ์กล่าวว่า ชีวิตของคนเราตั้งแต่เกิดจนตายก็เปรียบเหมือนความฝัน เรายังมีชีวิตอยู่ก็เปรียบเหมือนเรากำลังฝันอยู่ เมื่อเราตายก็เปรียบเหมือนเราตื่นขึ้น เราตื่นขึ้นก็เลิกฝันฉันใด เราตายเราก็เลิกฝันฉันนั้นเหมือนกัน

ชีวิตของคนเรา เกิดมาก็ย่อมจะต้องผ่านพบกับโชคเคราะห์เจ็บป่วย ประสพโลกธรรมฝ่ายดี คือลาภ ยศ สรรเสริญ สุข หรือฝ่ายไม่ดีคือความเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์

การได้เงินเดือนเงินดาว ประกอบอาชีพได้ผลดี ค้าขายมีกำไรเป็นต้น เรียกว่า ลาภ ๆ ได้ยศบรรดาศักดิ์ หรือตำแหน่ง สงเคราะห์เข้าใน ยศ ๆ ได้รับผลสำเร็จ มีคนชมเชย เจ้านายยกย่องเป็นต้น จัดเป็น สรรเสริญ ๆ เมื่อประสบทั้งสามสิ่งนั้น ดีใจ ชื่นใจ ชื่อว่าได้ สุข หรือมีสุข ฯ ตรงกันข้ามเรียกว่าเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ พึงเทียบเคียงโดยนัยตรงกันข้ามกับฝ่ายดี ฯ

เรื่องชีวิตดังกล่าวมานี้ก็ดี ชีวิตตั้งแต่เกิดมา เช่นเป็นเด็ก ได้เข้าโรงเรียน สอบได้ สอบตก โตขึ้นได้เป็นทหาร ตำรวจ ฯลฯ ได้บวช และได้แต่งงาน มีสามีภรรยา มีบุตรเป็นต้นก็ดี

ชีวิตที่คนเราผ่านมาทั้งหมดนี้ ทั้งที่นับว่าดี และที่นับว่าไม่ดีทั้งหลายแหล่ ก็เท่ากับความฝันทั้งหมด ฯ เพราะเหตุใด ก็เพราะว่าสิ่งที่เราผ่านมาทั้งหมดในชีวิตนั้น ภายหลังเมื่อตายไปแล้วก็ไม่มีอะไรเป็นของตน มียศบรรดาศักดิ์ ตำแหน่งสูงเท่าสูง มีทรัพย์รวยเท่ารวย เมื่อตายไปแล้วก็เปล่า หายวับ ไม่มีอะไรเป็นความจริง ล้วนแต่เป็นความฝันทั้งสิ้น

ดังนั้น เมื่อคิดให้ดีแล้ว การที่หมกมุ่นสยบซบเซากับความฝัน จนต้องทำชั่ว ทำบาปทำกรรมแลกกับความฝัน ๆ หรือสิ่งฝัน ๆ เช่นนั้น จะสมควรแลหรือ ขอให้พวกเราตรองดูให้ดี แล้วพยายามฝันดี และสร้างความดีเพื่อฝันดี จะมิดีกว่าหรือ.

สมเด็จพระธีรญาณมุนี

วัดจักรวรรดิราชาวาส

๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๑

อนุสรณ์กถา

ท่านเจ้าคุณพระสิรินันทมุนี ตั้งแต่ท่านดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุขมาเป็นเวลา ๑๙ ปี ท่านได้มีความใกล้ชิดสนิทสนมกับพระภิกษุสามเณรภายในวัดตลอดมา ท่านได้เริ่มการพัฒนาศาสนวัตถุในวัดให้มีความสบายในการอยู่อาศัย มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย และได้ส่งเสริมการศึกษาปฏิบัติ ของพระภิกษุสามเณรภายใต้ การปกครองของท่านให้ได้รับความสะดวกสบายยิ่งขึ้น ท่านรักความเป็นระเบียบเรียบร้อย และบางครั้งท่านอาจจะดุพระเณรบ้าง ย่อมเป็นธรรมดาของผู้ปกครองโดยทั่วไป แต่ใจจริงแล้วท่านทำด้วยความปรารถนาดี เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยแก่หมู่คณะ

คุณความดีที่ท่านเจ้าคุณพระสิรินันทมุนี ได้บำเพ็ญมาตลอดชีวิตของท่านนั้น เมื่อพิจารณาดูแล้วจะเห็นได้ว่าท่านตั้งอยู่ในคุณธรรมชั้นสูง เพราะท่านได้บรรพชาเป็นสามเณรมาตั้งแต่อายุยังเยาว์วัย และได้อุปสมบทเป็นภิกษุจนกระทั่งได้ดำรงตำแหน่งการปกครองทางคณะสงฆ์ และได้พัฒนาวัดให้ได้รับความเจริญเท่าที่ปรากฏเห็นอยู่ขณะนี้ ทางด้านสงเคราะห์นั้นท่านได้อุปการะศิษย์ที่อยู่ต่างจังหวัดมาอาศัยเรียนหนังสือจนได้รับราชการชั้นผู้ใหญ่เป็นนายทหารนายตำรวจก็หลายท่าน นับว่าท่านได้อุทิศชีวิตเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมมากมายหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านพระพุทธศาสนา นอกจากท่านจะพัฒนาภายในวัดที่ท่านปกครองแล้ว ท่านยังได้ช่วยเหลือวัดในต่างจังหวัดเป็นบางครั้งบางคราว โดยชักชวนญาติโยมไปทอดกฐินทอดผ้าป่าเกือบทุกปี ด้านการศึกษาท่านก็ให้การสนับสนุนทั้งทางโลกและทางธรรม เช่น จัดทอดกฐินตั้งมูลนิธิการศึกษาให้กับสำนักเรียนวัดบุพพาราม เชียงใหม่ อนุมัติตั้งทุนเรียนดีและทุนค้นคว้าของอาจารย์วิทยาเขตบพิตรพิมุข เป็นต้น

การจากไปของท่านครั้งนี้ แม้จะเป็นกฎธรรมดาของสังขารก็ตาม แต่ก็ยังความสะเทือนใจมาสู่คณะสงฆ์วัดบพิตรพิมุขมิใช่น้อยเลย เพราะความสัมพันธ์อันใกล้ชิดในฐานะผู้ปกครองที่อยู่ร่วมในอาวาสเดียวกันเปรียบเหมือนพ่อกับลูก ศิษย์กับอาจารย์ และท่านกำลังจะได้รับความสะบายในศาสนวัตถุที่ท่านได้พัฒนาไว้ เพราะเสนาสนะภายในวัดท่านก็ปรับปรุงอยู่

ในสภาพดีพอสมควรที่ท่านจะวางภาระได้บ้างแล้ว แต่ด้วยโรคที่เกิดขึ้นกับท่านนั้นมีพลังมาก จนสุดความสามารถที่แพทย์ผู้เชี่ยวชาญจะระงับลงได้ ท่านจึงต้องจากพวกเรา เพื่อนสหธรรมิก ศิษยานุศิษย์และญาติโยม อันเป็นที่รักเคารพนับถือไปโดยไม่มีวันกลับมา เหลือแต่ความดีที่ท่านบำเพ็ญไว้ และผลงานที่ปรากฏให้พวกเราได้รับความสุขสบายเท่านั้นที่จะอยู่เป็นคู่กับความดีของท่านตลอดไปชั่วกาลนาน

บัดนี้ ท่านเจ้าคุณพระสิรินันทมุนี ท่านได้จากพวกเราไปแล้ว แต่เป็นการจากไปเพียงรูปธรรมเท่านั้น ส่วนนามธรรมยังคงอยู่กับพวกเราตลอดกาล โอกาสนี้ขอให้ท่านเจ้าคุณพระสิรินันทมุนีได้ถึงสุคติตามบุญบารมีของท่านเถิด ส่วนพวกเราอยู่เบื้องหลังจะได้พยายามหมั่นสร้างความดีให้เกิดขึ้นในจิตใจ เพื่อความมุ่งหมายเป็นจุดเดียวกันคือความสุข เจริญรอยตามหลักธรรมของพระพุทธองค์ของพวกเราสืบไป.

คณะสงฆ์วัดบพิตรพิมุข

คำไว้อาลัย

ท่านเจ้าคุณสิรินันทมุนีมี ภาระเกี่ยวกับทางคณะสงฆ์ของวัดบพิตรพิมุขไม่น้อย และยังมีตำแหน่งอื่น ๆ อีก นับว่าท่านมีภาระมากพอควร แต่ในฐานะเจ้าอาวาสของวัดที่วิทยาเขตบพิตรพิมุขตั้งอาศัยอยู่ ท่านก็มิได้เว้นที่จะสนใจความเจริญเติบโตและวิวัฒนาการของวิทยาเขต เป็นต้นว่า ตั้งเงินทุนหาผลประโยชน์บำรุงการศึกษาให้แก่นักเรียนอีกทางหนึ่งด้วย แม้แต่สมาชิกของสมาคมนักเรียนเก่าบพิตรพิมุข ในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งก็เคยเป็นเด็กวิ่งในวัดนี้มาก่อน ท่านเจ้าคุณก็มีเมตตาให้โอกาสแก่สมาชิกของสมาคมได้เข้าร่วมกิจการของวัดเสมอ สมาคมจึงระลึกถึงความกรุณาของท่านเจ้าคุณอยู่ตลอดมา และเข้าร่วมกิจกรรมของวัดบพิตรพิมุขมิได้ขาด ด้วยความเคารพและระลึกในพระคุณที่วัดบพิตรพิมุขมีต่อสมาคม เมื่อท่านเจ้าคุณ ฯ ถึงแก่มรณภาพอย่างรวดเร็วกว่าอายุขัยที่ควร จึงเป็นที่น่าเสียดายและเป็นที่เสียใจแก่สมาคมนักเรียนเก่าบพิตรพิมุข ในพระบรมราชูปถัมภ์เป็นอย่างยิ่ง

ขอกุศลของคุณงามความดีที่ท่านเจ้าคุณสิรินันทมุนี ได้บำเพ็ญอยู่ในพระบวรพุทธศาสนาและที่ได้มีต่อสมาคมและวิทยาเขต จงเป็นอานิสงส์ ให้วิญญาณของท่านเจ้าคุณสิรินันทมุนีไปสู่สุคติ ในสัมปรายภพอย่างสุขสงบตลอดกาล.

สัคค์ รัตนสาตร์

นายกสมาคมนักเรียนเก่าบพิตรพิมุข ในพระบรมราชูปถัมภ์

๒๕ มกราคม ๒๕๒๑

อาลัย

พระเดชพระคุณ พระสิรินันทมุนี

อดีตเจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุข วรวิหาร

วันนี้เพลินเดินชิดบพิตรสถาน
สิ่งซ่อมใหม่ได้เห็นเด่นตระการ
วัดทางด้านพุทธาวาสพิลาศเลอ
วิหารแต่งแปลงใหม่สดใสตระหง่าน
ช่อฟ้าปานเริงร่ากับฟ้าเสมอ
เด่นหน้าบันสรรทำไว้บำเรอ
สายตาเหม่อมามองแล้วต้องใจ
วิหารทิศวิจิตรวามทั้งสามทิศ
รังสฤษดิ์เลิศล้ำทำขึ้นใหม่
เป็นแบบศิลป์สถาปัตย์ชัดอย่างไทย
กระเบื้องใสสดปลั่งจากหลังคา
วัดบพิตรผิดตากว่าคราก่อน
วัตถุซ้อนแทรกเสริมเพิ่มสง่า
แต่ดูเศร้าเหงาเงียบเยียบวิญญาณ์
ด้วยเป็นคราผู้เสริมสร้างมาห่างพลัน

เจ้าอาวาสนิราศชนม์พ้นพิภพ
ไม่ทันสบสิ่งศรีที่สร้างสรรค์
เหลือแต่ "นาม" เจ้าอาวาสพิลาศครัน
เจ้าประคุณ "สิรินันทมุนี"
นับสิบปีที่มาอยู่คู่บพิตร

เคยใกล้ชิดพบพักตร์ซึ่งศักดิ์ศรี
พระภิกษุงามสง่าท่วงท่าดี
ทั้งเลิศมีสิ่งงามที่น้ำใจ
แต่จู่จู่อยู่มาท่านอาพาธ
แล้วนิราศแรมลับหากลับไม่
ทิ้งผลงานด้านประวัติวิวัฒน์ไว้
เป็นเรื่องให้เราสำนึกระลึกคุณ

ใช่เพียงงานการวัดท่านจัดประสิทธิ์
แม้ด้านวิทยาลัยก็ได้หนุน
เงินนับแสนมอบไว้ให้เป็นทุน
แก่ดรุณเหล่าศิษย์บพิตรเรา
ประวัติเด่นของท่านคืองานใหญ่
ที่สร้างไว้ล้วนเลิศเฉิดเฉลา
ชาติภูมิลพบุรีที่เนินเนา
ตั้งแต่เยาว์สู่กาสาว์หาความดี
ศึกษาพระปริยัติธรรมเสถียร
เป็นเปรียญสูงค่าสง่าศรี
อยู่ ณ วัดจักรวรรดิวิวัฒน์ทวี
สู่วัดนี้เพื่อมาครองอาราม
เรื่องเกียรติไกรได้สมณศักดิ์
จากเอกอัครอุปถัมภ์ประจำสยาม
สืบพระศาสน์เสริมอาวาสให้งดงาม
ตราบจนยามลาลับไม่กลับมา

ท่านโชคดีมีเพศบริสุทธิ์
คือสมมุติสงฆ์ผู้รู้สิกขา
สบภาวะไตรลักษณ์ประจักษ์ตรา
ตามวาจาเลิศพิสุทธิ์พระพุทธองค์
สมัยนี้มีคำคนพร่ำว่า
ยากจะหาผู้พิสุทธิ์สมมุติสงฆ์
แต่เจ้าคุณกระทำกิจสัมฤทธิ์ลง
วางตนตรงตามโอวาทพระศาสดา

คือเนิ่นนานค้นนิพพานให้แจ้งชัด
ปฏิบัติสังฆกิจพิศิษฐ์ค่า
เป็นเนื้อนาบุญเลิศประเสริฐมา
จนถึงคราล่วงลับดับชีพชนม์
ชีวิตท่านผ่านไปตามไตรลักษณ์
แต่ถูกหลักเลิศเด่นเป็นกุศล
แม้ "รูป" ดับลับหายจากกายตน
"นาม" คือผลดีประสิทธิ์สถิตเอย

ภิญโญ ศรีจำลอง
อาจารย์วิทยาเขตบพิตรพิมุข
๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๑

พระธรรมเทศนา ในงานบำเพ็ญกุศลสัตตมวารศพ

พระสิรินันทมุนี (สนั่น ถาวโร) วัดบพิตรพิมุข

แสดงโดย

พระธรรมวโรดม วัดปทุมคงคา

เจ้าคณะภาค ๑ กรรมการมหาเถรสมาคม

ณ ศาลาการเปรียญวัดบพิตรพิมุข กรุงเทพมหานคร

วันเสาร์ ที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๒๐

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

ทุกฺขเมว หิ สมฺโภติ ทุกฺขํ ติฏฺฐติ เวติ จ

นาญฺญตฺร ทุกฺขา อุปฺปชฺชติ นาญฺญตฺร ทุกฺขา นิรุชฺฌตีติ.

ณ บัดนี้จะแสดงพระธรรมเทศนา เพื่ออนุโมทนาในส่วนกุศลทักษิณานุปทาน คือการทำบุญอุทิศถวายท่านผู้มรณภาพ เนื่องในสัตตมวารคือการทำบุญ ๗ วัน ซึ่งทางคณะสงฆ์วัดบพิตรพิมุขพร้อมกับสาธุชนทั้งหลาย มีท่านพระครูสาธุธรรมคุณาธาร ผู้รักษาการเจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุขเป็นประธาน ได้ร่วมใจกันทำบุญ ๗ วันที่เรียกว่า สัตตมวาร ขึ้นในครั้งนี้ ก็เพื่อจะอุทิศส่วนบุญที่ได้ร่วมใจกันทำขึ้นในครั้งนี้ถวายแด่ ท่านเจ้าคุณพระสิรินันทมุนี นามเดิมว่าสนั่น ฉายาว่า ถาวโร อดีตเจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุขผู้มรณภาพไปแล้ว ด้วยความระลึกถึงด้วยความกตัญญูกตเวที คิดถึงคุณงามความดีของท่านเจ้าคุณที่มีอยู่ในสมัยที่ท่านยังมีชีวิตอยู่นั้น การกระทำของคณะสงฆ์และประชาชน ซึ่งมีท่านพระครูสาธุธรรมคุณาธารเป็นประธาน ที่ได้จัดทำขึ้นในครั้งนี้ เมื่อทราบไปถึงท่านเจ้าคุณพระสิรินันทมุนี ด้วยญาณวิถีทางใดทางหนึ่งแล้ว ท่านก็จะต้องมีความปลาบปลื้มปีติยินดีเป็นอย่างมาก จะต้องขอบคุณคณะสงฆ์วัดบพิตรพิมุขและท่านสาธุชนทั้งหลาย ซึ่งมีท่านพระครูสาธุธรรมคุณาธารเป็นประธานเป็นอย่างยิ่ง ที่ยังไม่ลืมท่าน ยังระลึกถึงคุณความดีของท่าน จึงได้ร่วมใจกันทำบุญอุทิศถวายท่าน ตั้งแต่ท่านมรณภาพก็มีการทำบุญเรื่อยมาจนถึงวาระนี้ ซึ่งท่านมรณภาพได้ ๗ วันแล้ว

ในสมัยที่ท่านเจ้าคุณพระสิรินันทมุนียังมีชีวิตอยู่นั้น ท่านก็ประกอบความดีทั้งที่เป็นส่วนตัวของท่าน ทั้งที่เป็นส่วนรวม ในส่วนตัวของท่านก็คือ ท่านได้ตั้งใจศึกษาพระปริยัติธรรม สอบไล่ได้นักธรรมชั้นเอกจบหลักสูตรนักธรรมของคณะสงฆ์ แล้วสอบไล่ได้เป็น

เปรียญธรรม ๖ ประโยค ต่อจากนั้นท่านก็ได้ใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ต่อไป คือได้เป็นครูเป็นอาจารย์ สั่งสอนพระภิกษุสามเณร ณ กาลต่อมาท่านได้ติดตามท่านเจ้าคุณพระสุทธิพงศ์มุนีซึ่งเป็นอาจารย์มาเป็นผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุข ได้ช่วยท่านเจ้าคุณอาจารย์ปฏิบัติศาสนกิจที่วัดด้วยดีตลอดมา เมื่อท่านเจ้าคุณพระสุทธิพงศ์มุนีเจ้าอาวาสมรณภาพลงไป ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุขก็ว่างลง ทางคณะสงฆ์พิจารณาเห็นว่า ท่านเจ้าคุณพระสิรินันทมุนีในสมัยนั้นยังเป็นพระเปรียญอยู่ เป็นผู้ที่มีความรู้ ความฉลาด ความสามารถ และเป็นผู้ปฏิบัติดี เป็นที่เคารพของพระสงฆ์และประชาชน สมควรที่จะดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุข จึงได้แต่งตั้งให้ท่านเป็นเจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุข ซึ่งเป็นพระอารามหลวง เมื่อท่านรับหน้าที่เป็นเจ้าอาวาสแล้ว ท่านก็มิได้ประมาท ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรู้ ความสามารถ โดยได้พัฒนาวัดบพิตรพิมุขให้มีความเจริญก้าวหน้าตามลำดับ สิ่งใดที่ควรจะสร้างใหม่ท่านก็ได้สร้างขึ้นใหม่ เช่น สร้างศาลาการเปรียญหลังนี้และสร้างกุฏิสงฆ์ขึ้นใหม่ สิ่งใดที่ควรปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ เช่น ปฏิสังขรณ์พระอุโบสถเป็นต้น ตลอดถึงสร้างเสนาสนะสงฆ์จนกระทั่งแลเห็นได้ชัดว่าวัดบพิตรพิมุขนั้นสวยงามขึ้นกว่าเก่ามาก ในด้านการปกครอง ท่านก็ได้ปกครองด้วยความร่มเย็นเป็นสุข ให้ความเป็นธรรมแก่พระภิกษุสามเณรตลอดกาล ต่อมาท่านได้อาพาธเป็นโรคที่รักษาได้ยากต้องไปอยู่โรงพยาบาล เมื่อออกจากโรงพยาบาลแล้วก็ได้มาบำเพ็ญกุศลศพโยมมารดาของท่าน แล้วก็ต้องเข้ารักษาที่โรงพยาบาลต่อไป เข้าโรงพยาบาลครั้งสุดท้ายนี้ท่านก็ไม่สามารถที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไปได้ ท่านก็มรณภาพไปตามธรรมดาของชีวิต

คนที่เกิดมาแล้วจะหนีกฎธรรมดาของชีวิตไม่พ้น กฎธรรมดาของชีวิตนั้น คือ ๑. ต้องแก่ ๒. ต้องเจ็บ ๓. ต้องตาย ๔. ต้องพลัดพรากจากคนรัก จากของรัก ๕. ต้องรับผลกรรมที่ตนทำไว้ ห้าข้อนี้ไม่มีใครหนีพ้น คือเมื่อเกิดมาแล้วจะหนีความแก่ความเจ็บความตายไม่ได้ เพราะเกิดมาแล้วและจะไม่ให้พลัดพรากจากคนรักจากของรักก็ไม่อาจที่จะเป็นไปได้ เพราะเป็นธรรมดา และเมื่อทำกรรมอย่างใดไว้ จะไม่ยอมรับผลของกรรมนั้นไม่ได้ จะต้องรับผลกรรมนั้น ทำดีก็จะต้องได้รับผลดีตอบแทน ถ้าทำไม่ดีก็จะได้รับผลไม่ดีตอบแทน เพราะการทำกรรมนั้นตนเป็นผู้ทำ ตนก็ต้องเป็นผู้รับผล ไม่ใช่คนอื่นรับ

ท่านเจ้าคุณพระสิรินันทมุนี ท่านเกิดมาในโลกนี้ ท่านก็ได้ประกอบคุณงามความดีไว้ แต่ท่านก็หนีกฎธรรมดาไม่พ้น คือท่านจะต้องประสบความแก่มาแล้ว เพราะอายุ

ท่านก็มากพอสมควร อายุโดยปีได้ ๕๖ ปี บวชมาได้ ๓๕ พรรษา แสดงว่า ท่านเป็นพระมหาเถระ แล้วท่านก็ประสบความเจ็บซึ่งเป็นความเจ็บที่ร้ายแรงมาก จนแพทย์ไม่สามารถรักษาได้แล้ว ท่านก็ประสบกับความพลัดพราก เช่น ต้องจากโยมที่ท่านรัก และท่านก็ได้รับผลของกรรมตามลำดับขั้น บัดนี้ท่านก็ประสบกฎธรรมดาของชีวิตขั้นสุดท้าย คือมรณภาพ คนเราเกิดมาแล้วก็ต้องประสบกับความเจ็บ ความแก่ ความตาย ความพลัดพรากจากของที่รักที่ชอบใจ จึงกล่าวได้ว่า ชีวิตนี้เป็นชีวิตที่ประกอบไปด้วยความทุกข์นั่นเอง เพราะความแก่เป็นความทุกข์ ความเจ็บเป็นความทุกข์ ความตายก็เป็นความทุกข์ ความที่ต้องพลัดพรากจากคนรักจากของรักก็เป็นทุกข์

ฉะนั้น การเกิดมาในโลกนี้ก็คือเกิดมาในกองทุกข์นั่นเอง เกิดมาแล้วก็ต้องแก่ ก็ต้องเจ็บ ก็ต้องตาย ก็ต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจ จึงได้ในภาษิตว่า ทุกฺขเมว หิ สมฺโภติ ทุกฺขํ ติฏฺฐติ เวติ จ นาญฺญตฺร ทุกฺขา อุปฺปชฺชติ นาญฺญตฺร ทุกฺขา นิรุชฺฌติ ทุกข์เท่านั้นเกิดขึ้น ทุกข์เท่านั้นตั้งอยู่ ทุกข์เท่านั้นดับไป นอกจากทุกข์ไม่มีอะไรเกิด นอกจากทุกข์ไม่มีอะไรดับ ภาษิตนี้ส่อให้เห็นได้ว่า การเกิดก็คือทุกข์เกิด รวมความว่าที่เราเกิดมานี้ ที่มีชีวิตอยู่นี้ก็เป็นชีวิตที่ประกอบด้วยความทุกข์ทั้งนั้น ในบางคราวเราอาจจะรู้สึกว่าเรามีความสุข แต่ความจริงก็คือความทุกข์มันลดลง เพราะความสุขกับความทุกข์นี้มันใกล้กัน ถ้าแปลตามตัว ทุกขะ แปลว่า ทนไม่ได้ ทนไม่ไหว สุขะ แปลว่า ทนได้ง่าย ทนไหว สุขทุกข์มันก็อยู่ที่ความอดทน ถ้ายังทนไหว ก็ยังมีความสุข ถ้าทนไม่ไหวก็เป็นความทุกข์ เพราะฉะนั้น เราเกิดมานี้มันก็เป็นความทุกข์ทั้งนั้น แต่เราทนได้ก็เป็นบางคราวก็เป็นความสุขของเรา บางคราวเราทนไม่ไหวก็เป็นความทุกข์ของเรา ความสุขก็คือความทุกข์มันลดน้อยลงพอที่เราจะทนได้ ถ้าเปรียบเทียบเหมือนอย่างดอกผ้ากับผืนผ้า ดอกผ้าก็เหมือนความสุข ผืนผ้ามันก็เหมือนความทุกข์ การที่มันจะมีดอกมาได้นั้น มันต้องมีผืนผ้า แล้วเขาจึงทำดอกที่ผืนผ้าขึ้น จะมีดอกอย่างใด ๆ มันก็เป็นดอกที่อยู่บนผืนผ้าทั้งนั้น ถ้าไม่มีผืนผ้ามันจะมีดอกไม่ได้ ฉะนั้นถึงแม้เราจะมีความสุขอย่างใด มันก็เป็นความสุขบนพื้นของความทุกข์ หรือความทุกข์มันเป็นพื้นของความสุข คือความสุขที่อยู่ในพื้นของความทุกข์ จะเห็นได้ง่าย ๆ ก็คือว่าเวลาเราไม่สบาย ถ้าทนไม่ไหวเราก็บอกว่าทุกข์เหลือเกิน แต่ถ้าหากว่าความป่วยไข้มันลดลงมันเบาตัวลงมันค่อย

ทุเลาลง เขาถามว่าเป็นอย่างไรบ้าง เราก็บอกว่า ค่อยสบายขึ้น ความจริงมันยังทุกข์นั่นเอง คือมันยังไม่หายจากไข้ มันยังมีความทุกข์อยู่แต่เราพอทนได้ เพราะว่าความทุกข์มันลดตัวลง ความป่วยมันทุเลาตัวลง เราก็บอกว่าค่อยสบายขึ้น

บางศาสนาบางลัทธิก็ติเตียนว่า พระพุทธเจ้าผู้เป็นเจ้าของพุทธศาสนาสอนให้คนมองในแง่ร้าย อะไร ๆ ก็เป็นทุกข์เสียหมด ทำให้คนมีจิตใจหดหู่ เพราะมองไปมันมีทุกข์ไปหมด ทำให้จิตใจไม่เบิกบาน เขาติว่าอย่างนี้ แต่ความจริงการที่เขาติว่าอย่างนี้เพราะว่าเขาไม่รู้พระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เขารู้อย่างผิวเผิน พระพุทธเจ้าท่านไม่ได้สอนให้คนมองในแง่ร้าย ตรงกันข้ามกลับสอนให้คนมองในแง่ดีเสียอีก เช่น ทรงสอนว่า อกฺโกเธน ชิเน โกธํ พึงชนะคนที่โกรธด้วยความไม่โกรธ อสาธุํ สาธุนา ชิเน พึงชนะคนไม่ดีด้วยความดี นี่แสดงว่า แม้เขาจะโกรธเรา เราก็พยายามไม่โกรธตอบ เอาความดีนั่นแหละต่อสู้ความชั่ว แม้เขาจะชั่วร้ายอย่างไร เราไม่ชั่วร้ายตอบ เอาความดีนั่นแหละชนะความชั่วร้าย จึงเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าไม่ได้สอนให้คนมองในแง่ร้าย คนร้ายพระองค์กลับไม่ให้ร้ายตอบ ให้ดีตอบ และเอาชนะเขาด้วยความดี นี่แสดงให้เห็นว่า พระองค์สอนให้มองในแง่ดี

ความจริงที่พระองค์ว่าชีวิตเป็นทุกข์นั้นพระองค์สอนให้เรามองให้เห็นความจริงของชีวิต ถ้าหากว่าไปสอนว่าชีวิตนี้คือความสุข ถ้าคนได้รับความทุกข์ก็จะทนไม่ไหว ถ้าสอนให้รู้ความจริงเสียแล้วว่าชีวิตนี้เป็นชีวิตที่ประกอบด้วยความทุกข์ เมื่อมีความทุกข์ก็ไม่ค่อยทุกข์มาก เพราะรู้ตัวล่วงหน้า การที่พระพุทธเจ้าท่านสำเร็จเป็นพระพุทธะนั้น ก็เพราะท่านได้พบความจริงที่เรียกว่า อริยสัจ ความจริงอันประเสริฐ เมื่อท่านทรงค้นพบ พระองค์ท่านก็ถึงนิพพาน คือดับทุกข์ได้เด็ดขาด

ถ้าจะถามว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร ก็ตอบได้ว่าตรัสรู้อริยสัจ ปัญหาข้อนี้พระพุทธเจ้าตรัสไว้แล้วในธัมมจักกัปปวัตตนสูตร พระองค์ทรงแสดงแก่ปัญจวัคคีย์ว่า ตราบใดที่พระองค์ยังไม่รู้อริยสัจ ๔ พระองค์ก็ไม่อาจที่จะประกาศตนเป็นพุทธะได้ แต่ว่าเมื่อใดพระองค์ได้ตรัสรู้อริยสัจ ๔ แล้ว เมื่อนั้นพระองค์ก็ประกาศตนเป็นพุทธะได้ ฉะนั้นเมื่อพระ-พุทธเจ้าค้นพบความจริงจึงได้เอาความจริงนี้มาแสดงว่า ชีวิตนี้เป็นชีวิตที่ประกบด้วยความทุกข์ เพราะอริยสัจมันเรื่องทุกข์ทั้งนั้น ขึ้นต้นด้วยคำว่าทุกข์ทั้งนั้น ข้อ ๑ ก็ว่าทุกข์ ข้อ ๒ ก็

ทุกขสมุทัย ข้อ ๓ ก็ทุกขนิโรธ ข้อ ๔ ก็ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ขึ้นต้นด้วยความทุกข์ทั้งนั้น พระองค์ตรัสเรื่องทุกข์อย่างแจ่มแจ้งชัดเจน รู้ตัวทุกข์ด้วย รู้เหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ด้วย รู้วิธีดับทุกข์ด้วย พระองค์จึงตรัสรู้เป็นพุทธะ

ฉะนั้นเราเกิดมาในโลกนี้มันก็เป็นชีวิตที่ทุกข์ทั้งนั้น เป็นชีวิตที่จะต้องต่อสู้กับความทุกข์ตลอดกาล ถ้ายังเกิดอยู่ตราบใดเราก็ต้องประสบความทุกข์ตราบนั้น ถ้าจะตั้งปัญหาถามว่า ทำไมชีวิตเราจึงต้องประกอบด้วยความทุกข์ ก็เพราะชีวิตนี้เกิดด้วยอำนาจกิเลส เช่น โลภะ โทสะ โมหะ หรืออีกอย่างหนึ่งเรียกว่า เกิดจากตัณหา ความทะยานอยาก ก็กิเลสหรือตัณหานี้เป็นเหตุที่ทำให้เกิดความทุกข์ เมื่อชีวิตเกิดด้วยอำนาจกิเลส เกิดด้วยอำนาจตัณหา แปลว่า เกิดมาทางเดียวกับทุกข์นั่นเอง เมื่อเกิดมาทางเดียวกับทุกข์ ชีวิตมันก็เป็นชีวิตที่ประกอบด้วยความทุกข์ เพราะว่ามันเกิดมาทางเดียวกับตัณหา

วิธีที่ดับทุกข์จะทำอย่างไร ? วิธีที่จะดับทุกข์นั้นพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้แล้วว่า ต้องปฏิบัติตามอริยมรรค ทางประเสริฐ ๘ ประการ คือต้องมีความเห็นชอบ ต้องมีความดำริชอบ ต้องเจรจาชอบ ต้องทำการงานชอบ ต้องเลี้ยงชีวิตชอบ ต้องพยายามชอบ ต้องระลึกที่ชอบ แล้วก็ต้องตั้งใจชอบ ถ้าหากว่าดำเนินชีวิตตามหลักที่ชอบ ๘ ประการ ก็สามารถที่จะดับทุกข์ได้ หรือวิธีปฏิบัติง่าย ๆ ตัณหาความต้องการหรือความอยากเป็นทางให้เกิดความทุกข์ เราก็ลดตัวตัณหาลงเสีย ถ้าหากว่าลดตัณหา ลดความต้องการ ความอยากลงได้ เท่ากับลดความทุกข์ลงไป เพราะเหตุมันลด ผลมันก็ลด ตัณหามันตัวเหตุ เมื่อเหตุลด ผลคือทุกข์มันก็ลดด้วย ถ้าไปเพิ่มเหตุขึ้น ผลมันก็เพิ่ม ถ้าไปเพิ่มตัณหา เพิ่มความต้องการ เพิ่มความอยากได้ ความทุกข์มันก็มากขึ้นเป็นเงาตามตัว ถ้าหากว่าไม่มีความต้องการ ไม่มีความอยากได้ คือไม่มีตัณหา ความทุกข์มันก็ไม่มี ยกตัวอย่างที่เห็นได้ง่าย ๆ คนที่สูบบุหรี่ ก็ต้องมีความต้องการที่จะสูบบุหรี่เสมอ อยากจะสูบบุหรี่อยู่เสมอ ๆ ถ้าไม่มีบุหรี่สูบ ก็เดือดร้อน ไปไหนมาไหนไม่มีบุหรี่สูบก็เดือดร้อน บุหรี่ก็ทำให้เกิดความทุกข์ เพราะไปติดมันเข้า ถ้าหากว่า คนที่ไม่ติดบุหรี่ บุหรี่ก็ไม่ทำให้เกิดความทุกข์ เพราะความต้องการหรือความอยากในเรื่องบุหรี่มันไม่มี เมื่อไม่มีความอยากในเรื่องบุหรี่ บุหรี่ก็ไม่ทำให้เกิดทุกข์ อย่างอื่นก็เหมือนกัน ถ้าไปอยากอะไรเข้ามันก็ทำให้เกิดความทุกข์ ถ้าไม่อยากสิ่งนั้นก็ไม่ทำให้เกิดความทุกข์ เว้นแต่เป็น

ความอยากธรรมดา เพราะฉะนั้นมีสิ่งที่จะลดทุกข์ง่าย ๆ คือลดที่ตัณหา ลดที่ตัวอยากได้ ถ้าพยายามลดความอยากได้ ลดตัณหาได้ ความทุกข์มันก็ลดไปเอง ปลงใจ วางใจเสีย ในสิ่งทั้งหลายว่า เมื่อมันไม่ได้ก็ไม่เอา ถ้ามันได้เราก็รับไว้เพราะมันได้โดยชอบธรรม ถ้าเราปลงใจได้อย่างนี้ แล้วมันสบายใจ ถ้าหากว่าอย่างไร ๆ เสีย จะต้องเอาให้ได้ ถ้าไม่ได้มันก็วุ่นวาย เพราะมันเพิ่มความต้องการขึ้น มันก็เป็นความทุกข์ ถ้าเราวางใจเสียเราก็สบายใจ แต่มิได้หมายความว่า งอมืองอเท้าในการทำความดี แต่ว่าความดีนั้นจะให้ผลแค่ไหนเพียงไร ก็สุดแต่จะได้ แต่ว่าเราทำความดีเพื่อความดีไว้เสมอ

ท่านเจ้าคุณพระสิรินันทมุนี ท่านเกิดมาในโลกนี้ ท่านก็ได้ประสบกับกฎธรรมดาของชีวิต คือ แก่ เจ็บ ตาย พลัดพรากจากของรัก ชีวิตของท่านก็เป็นชีวิตที่ประกอบไปด้วยความทุกข์เช่นกับเราทั้งหลาย บัดนี้ชีวิตของท่านจบแล้วในชาตินี้ หมายความว่า ชีวิตของท่านในโลกนี้มันจบไปแล้ว แต่ว่าท่านก็คงจะต้องไปประสบกับชีวิตในโลกหน้าสืบต่อไป เพราะคนเรานี้ ถ้ายังมีกิเลสอยู่ตราบใดมันก็ต้องเกิดอยู่ตราบนั้น สิ่งที่จะทำให้คนเกิดนั้นท่านกล่าวว่า กรรม คือการกระทำอย่างหนึ่ง การกระทำอย่างนี้ท่านเปรียบเหมือนพื้นที่ ถ้าหากว่ายังมีกรรมก็ยังมีพื้นที่ที่จะให้เกิด วิญญาณท่านเปรียบเหมือนกับพืช ถ้ายังมีวิญญาณอยู่มีความรู้สึกนึกคิด มีจิตใจ มันก็เหมือนกับมีพืชที่จะปลูกลงในพื้นที่ ตัณหาคือกิเลส เป็นเหมือนอย่างเชื้อที่ช่วยให้เกิด ถ้ามันยังมีเชื้ออยู่ เราปลูกอะไรลงไปมันก็ขึ้นได้ คนเราที่มันเกิดก็เพราะมีกรรมเป็นพื้นที่ มีวิญญาณเป็นพืช มีกิเลสเป็นเชื้ออยู่จึงต้องเกิดมา

จะปลูกอะไรก็ตามมันต้องมีพื้นที่ ถ้าไม่มีพื้นที่มันก็ปลูกไม่ได้ แล้วก็ต้องมีพืชที่จะปลูก จะเป็นเมล็ด หรือจะเป็นกิ่งตอน ก็ต้องเป็นพืช แล้วก็ต้องมีดินฟ้าอากาศ มีน้ำอำนวยด้วย สามประการนี้ทำให้พืชเกิด คนเราก็เหมือนกัน ถ้ายังมีกรรม ยังมีวิญญาณ ยังมีกิเลส ก็ต้องเกิดทุกครั้ง พระอรหันต์ท่านไม่เกิด เพราะเหตุว่าท่านไม่มีกิเลสเป็นเหตุให้เกิดกรรม ท่านทำอะไรไม่เป็นกรรม เป็นแต่เพียงกิริยา คือเป็นแต่เพียงการกระทำของท่าน ไม่เป็นบุญ ไม่เป็นบาป เรียกว่าปุญญบาปปหีโน ผู้ละบุญละบาปได้แล้ว คือท่านจะทำบุญบุญนั้นก็ไม่ให้ผล แต่บาปนั้นท่านไม่ทำแน่ ท่านเปรียบเทียบเหมือนอย่างเอาน้ำใส่ลงไปใน

แก้ว แก้วมันจะใหญ่หรือเล็กก็ตาม เมื่อเอาน้ำใส่ไปเต็มเสียแล้ว จะใส่ลงไปเท่าไร มันก็จุได้เพียงแก้วเดียวเท่านั้น มันจะมากกว่าหนึ่งแก้วไม่ได้ เพราะแก้วมันจุน้ำเพียงเท่านั้น ผู้ที่สำเร็จอรหันต์นั้นท่านบำเพ็ญบารมีครบบริบูรณ์แล้วเหมือนน้ำเต็มแก้วเสียแล้ว แม้ท่านจะบำเพ็ญบารมีต่อไป ทำบุญต่อไป บุญก็ไม่ได้ให้ผลอะไรแก่ท่าน ฉะนั้นกรรมท่านไม่มี จึงไม่มีพื้นที่ที่จะเพาะปลูกชีวิต ส่วนกิเลสก็ไม่มีเสียแล้ว เพราะท่านละโลภะ โทสะ โมหะได้หมดสิ้น ก็เหลือแต่วิญญาณ วิญญาณไม่มีพื้นที่จะปลูกคือกรรม ไม่มีดินฟ้าอากาศที่จะอำนวยคือกิเลส อย่างนี้มันก็เกิดไม่ได้ เหมือนเราเก็บพืชไว้ เก็บเม็ดมะม่วงไว้ ไม่มีพื้นจะปลูก เราเก็บไว้เฉย ๆ นาน ๆ ไปมันจะเหี่ยวแห้งไป เอาไปเพาะปลูกมันไม่ขึ้น

ท่านเจ้าคุณพระสิรินันทมุนี ท่านเกิดมาในโลกนี้แล้ว ท่านก็ต้องจากโลกนี้ไป ท่านก็ต้องไปประสบกับความเกิดในโลกใหม่ต่อไป แต่อาศัยว่าท่านได้ประกอบคุณงามความดีที่เรียกว่าบุญกุศลไว้มาก บุญกุศลจะอำนวยให้ท่านไปเกิดในสุคติ แต่ว่าผู้ที่ยังอยู่มีความระลึกถึงความดีของท่าน จึงแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อท่าน ด้วยการทำบุญทั้งหลาย มีทานศีลภาวนาเป็นต้น ร่วมกันอุทิศส่วนบุญถวายแก่ท่าน เพื่อท่านจะได้รับอนุโมทนาจะได้เพิ่มบุญกุศลของท่านให้มากขึ้น

บัดนี้ ได้แสดงพระธรรมเทศนาพอสมควรแก่กาลเวลา ขอบุญกุศลที่คณะสงฆ์วัดบพิตรพิมุข และท่านสาธุชนทั้งหลาย โดยมีท่านพระครูสาธุธรรมคุณธาร ผู้รักษาการเจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุขเป็นประธาน ได้ร่วมใจกันบำเพ็ญบุญกุศลถวายตั้งแต่ต้นจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ จงสัมฤทธิผลแก่ท่านเจ้าคุณพระสิรินันทมุนี แม้ว่าท่านจะไปสถิตอยู่ในภพใด ขอจงรับทราบและมารับอนุโมทนาส่วนบุญไป อนึ่ง ถ้าหากว่าท่านเจ้าคุณพระสิรินันทมุนี ทราบว่าขณะนี้คณะสงฆ์วัดบพิตรพิมุขพร้อมทั้งท่านสาธุชนทั้งหลาย โดยมีท่านพระครูสาธุธรรมคุณาธารผู้รักษาการเจ้าอาวาสเป็นประธาน ได้ร่วมใจกันทำบุญอุทิศถวายท่าน เมื่อทราบดังนี้ด้วยญาณวิถีอย่างใดอย่างหนึ่ง ท่านก็จะปลาบปลื้มปีติยินดีเป็นอย่างมาก และจะรู้สึกขอบคุณคณะสงฆ์วัดบพิตรพิมุขและท่านสาธุชนทั้งหลายเป็นอย่างมาก แม้ว่าท่านไม่สามารถจะกล่าวคำขอบคุณได้

ก็คงตั้งใจอำนวยพรให้แก่คณะสงฆ์วัดบพิตรพิมุขและท่านสาธุชนทั้งหลาย ที่มาร่วมทำบุญกุศลถวายท่านในครั้งนี้ ให้มีความสุข ให้มีความเจริญ โดยทั่วกัน ในที่สุดนี้ ขออานุภาพของคุณพระรัตนตรัยและบุญกุศลที่คณะสงฆ์วัดบพิตรพิมุข และท่านสาธุชนทั้งหลาย โดยมีพระครูสาธุธรรมคุณาธารเป็นประธาน ได้ร่วมใจกันบำเพ็ญบุญกุศลนี้ จงคุ้มครองคณะสงฆ์วัดบพิตร-พิมุขและท่านสาธุชนทั้งหลาย ให้ปราศจากทุกข์โศกโรคภัย อุปสรรคอันตรายต่าง ๆ เจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ ธนสารสมบัติ ร่มเย็นอยู่ในร่มเงาพระพุทธศาสนา แม้ปรารถนาสิ่งใดโดยชอบขอจงสำเร็จทุกประการ

รับประทานแสดงพระธรรมเทศนา ในการทำบุญสัตตมวารอุทิศถวายท่านเจ้าคุณพระสิรินันทมุนี มาก็พอสมควรแก่เวลาด้วยประการฉะนี้.

พระธรรมเทศนา ในงานบำเพ็ญกุศลปัญญาสมวารศพ

พระสิรินันทมุนี อดีตเจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุข อดีตเจ้าคณะตำบลสัมพันธวงศ์

แสดงโดย

พระวิสุทธาธิบดี เจ้าอาวาสวัดไตรมิตรวิทยาราม

รักษาการเจ้าคณะนครหลวงกรุงเทพธนบุรี

เจ้าคณะภาค ๘

กรรมการมหาเถรสมาคม

ในวันอาทิตย์ที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๒๐ ณ ศาลาการเปรียญวัดบพิตรพิมุข

เวลา ๐๙.๐๐ น.

ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารึ ธมฺโม สุจิณฺโณ สุขมาวหาติ

เอสานิสํโส ธมฺเม สุจิณฺเณ น ทุคฺคตึ คจฺฉติ ธมฺมจารีติ.

ณ โอกาสนี้ จะรับประทานวิสัชนาแสดงพระธรรมเทศนา ใน ธรรมจริยากถา พรรณนาการประพฤติธรรม เนื่องด้วยวันนี้เป็นวันเวียนมาบรรจบครบปัญญาสมวาร นับแต่วันมรณภาพแห่งเจ้าคุณพระสิรินันทมุนี (สนั่น ถาวโร) อดีตเจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุข อดีตเจ้าคณะตำบลสัมพันธวงศ์ ดังนั้นคณะสงฆ์วัดบพิตรพิมุข ซึ่งมีท่านพระครูสาธุธรรมคุณาธาร เป็นประธาน พร้อมบรรดาศิษยานุศิษย์และท่านที่เคารพนับถือในเจ้าคุณพระสิรินันทมุนี จึงมาร่วมสมานฉันท์พร้อมใจกันประกอบยัญญพิธีบุพพเปตพลีธรรมอุทิศ เพื่อจะกัลปนาวิบากผลส่วนสุขสมบัติอันเกิดแต่กุศลจริยานี้ อุทิศถวายในท่านผู้มรณะซึ่งล่วงลับดับจิตไปแล้วนั้นอันเป็นวิสัยแห่งสัปปุริสบัณฑิตในพระพุทธศาสนา

ความจริง เจ้าคุณพระสิรินันทมุนี (สนั่น ถาวโร) รูปนี้ นับแต่วาระที่ท่านได้มาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุข ท่านก็ได้ประกอบคุณงามความดีไว้ในวัดบพิตรพิมุขนี้มากมายพอสมควร ท่านได้บูรณะก่อสร้างถาวรวัตถุในพระพุทธศาสนา จัดการในด้านศาสนสมบัติของวัด เพื่อดำรงความมั่นคงของวัดไว้ ท่านได้เผชิญกับอุปสรรคต่าง ๆ นานา

อันเป็นธรรมดาของผู้ที่มุ่งหวังความเจริญแก้ไขความเสื่อม เพราะความดีกับความชั่วนั้นเป็นข้าศึกของกันและกัน แต่อาศัยความที่ท่านผู้มรณะเป็นคนมีสติปัญญาประกอบด้วยขันติความอดทน จึงสามารถบำเพ็ญกรณียกิจในหน้าที่ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีตามสมควรแก่เหตุการณ์นั้น ๆ สิ่งที่ท่านได้กระทำให้ปรากฏในด้านปกครอง ท่านก็พยายามทนุถนอมบรรดาพระภิกษุสามเณรซึ่งอาศัยอยู่ภายใต้การปกครองของท่านให้ได้รับความสุข ความสำราญ มีความเป็นอยู่ร่วมกันฉันพี่ฉันน้องยังความสุขอันเป็นเหตุบำบัดทุกข์ให้แก่ผู้น้อยตามสมควรแก่กรณี ในด้านการสร้างสรรค์ ท่านก็ได้สร้างสรรค์สิ่งที่ควรจะยกย่องขึ้นพรรณนาอยู่หลายประการ ดังที่ปรากฏอยู่แก่บรรดาผู้ที่ได้รู้เห็น ยิ่งไปกว่านั้น ท่านยังมีน้ำใจประกอบด้วยเมตตาการุณย์ มีการสงเคราะห์ อนุเคราะห์แก่บรรดาญาติโยมที่อยู่ใกล้ชิด สนิทสนมกับวัด รู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาวตามสมควรแก่กรณี อันคุณสมบัติเหล่านี้ นับว่าเป็นเครื่องพยุงดึงดูดความรักใคร่ในบรรดาศิษยานุศิษย์ ตลอดถึงญาติมิตรผู้ที่เคารพนับถือให้เกิดความเคารพสักการะตามสมควรแก่กรณีนั้น ๆ อนึ่ง ถ้าจะกล่าวโดยคุณสมบัติส่วนตัวของเจ้าคุณพระสิรินันทมุนี (สนั่น ถาวโร) รูปนี้แล้ว แม้โดยชาติความเกิดของท่านจะอยู่ในตระกูลใด ๆ ก็ตามที แต่นับจากวาระที่ท่านได้เข้ามาบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา นับว่าท่านได้มาบังเกิดในชาติอันประเสริฐ เพราะมาบังเกิดในชาติแห่งอริยวงศ์แห่งพระพุทธศาสนา ซึ่งนับว่าเป็นวงศ์แห่งอริยชาติ ฉะนั้นนับแต่วาระที่ท่านได้เข้ามาบรรพชาอุปสมบท ได้เปล่งวาจาขอถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะที่พึ่งอาศัย แต่วาระนั้นเป็นต้นมาท่านได้ครองสัจจวาจาของท่านอยู่ตลอดกาลจนถึงมรณะ ฉะนั้นความมาบังเกิดในชาติอันประเสริฐของท่าน จึงนับว่าท่านเป็นผู้เจริญด้วยอริยชาติ คือมาสู่ชาติแห่งความเป็นอริยะ อนึ่งถ้าจะกล่าวโดยคุณวุฒิ ท่านเจ้าคุณพระสิรินันทมุนี (สนั่น ถาวโร) รูปนี้ ตั้งแต่ได้บรรพชาอุปสมบทมาก็ได้ตั้งอกตั้งใจประกอบด้วยวิริยะอุตสาหะ ได้ศึกษาพระธรรมวินัยคือได้ศึกษาพระปริยัติธรรม จนสามารถมีความรู้สอบเป็นเปรียญธรรม ๖ ประโยคได้ ก็นับว่าท่านเป็นผู้เจริญด้วยคุณวุฒิคือเป็นผู้มีพื้นความรู้อันเป็นมูลฐานที่จะให้เกิดความสามารถ ความจริงความรู้นั้นนับว่าเป็นมูลฐานอันสำคัญ ความสามารถจะเกิดขึ้นได้นั้น ก็ต้องมีความรู้เป็นมาตรฐาน ถ้าขาดความรู้เป็นพื้นฐานเบื้องต้น ความสามารถก็ยากที่จะเกิดขึ้นได้ แต่ความรู้นั้นต้องเป็นความรู้ที่ประกอบด้วยสติ คือมีสติคุมความรู้

มีสัมปชัญญะความรู้สึกตัวเข้ากำกับความรู้ ถ้าใช้แต่ความรู้โดยปราศจากสติและสัมปชัญญะ ความรู้นั้นอาจกลายเป็นอันตรายแก่บุคคลผู้รู้ได้ ข้อนี้ถ้าจะเปรียบเทียบเหมือนการใช้มีดที่มีคม ความรู้เปรียบด้วยความคมของมีด คนใช้อาวุธที่คม ถ้าปราศจากสติและสัมปชัญญะ ความคมอันเกิดแต่ความรู้นั้นก็อาจกลับกลายเป็นอันตรายแก่ผู้รู้ได้ ข้อนี้จะเห็นได้ในลักษณะทั่ว ๆ ไป แม้สุนทรภู่ผู้เป็นจินตกวีเอกก็ได้ประพันธ์คำเตือนใจของผู้รู้ไว้ว่า มีความรู้ท่วมหัว แต่เอาตัวไม่รอด คำประพันธ์นี้เป็นเครื่องเตือนใจของผู้รู้ว่าเป็นนักรู้เป็นเพียงแต่รู้ โดยขาดสติสัมปชัญญะ ความรู้นั้นจะเป็นทางให้เอาตัวไม่รอด ฉะนั้น ความรู้ที่ประกอบด้วยสติและสัมปชัญญะจึงเป็นความรู้ที่เอาตัวรอดได้ บางคนมีความรู้ แต่ก็เมาในความรู้ของตน ความเมาในความรู้นี้ ย่อมเป็นเหตุให้เกิดมานะทิฏฐิ มิได้เล็งเห็นตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา แนวทางแห่งพระพุทธศาสนานั้น ท่านมิได้สรรเสริญความรู้แต่ประการเดียว ท่านสรรเสริญคนที่รู้แต่ประกอบด้วยปัญญาด้วย คือมีแต่ความรู้ ถ้าไร้ปัญญาเสีย ความรู้นั้นก็เชิดชูไม่ได้ ต้องมีความรู้และประกอบด้วยปัญญา ปัญญานั้นเป็นแสงสว่างให้เกิดแนวทางแห่งความดำริตริตรึก นึกคิด ฉะนั้น ในทางพระพุทธศาสนาท่านแบ่งปัญญาไว้เป็น ๓ ทาง ปัญญาที่สามารถรู้จักเหตุแห่งความเสื่อม คือรู้ว่าเหตุอย่างนี้ ๆ เป็นไปเพื่อความเสื่อมอย่างนี้ ๆ อันจัดเข้าในหลักสัปปุริสธรรม ที่เรียกว่า ธัมมัญญุตา ความเป็นผู้รู้จากเหตุคือเห็นเหตุก็สามารถคาดคะเนถึงผลได้ และรู้ว่าเหตุอย่างนี้ ๆ เป็นไปเพื่อความเจริญอย่างนี้ ๆ การรู้จักเหตุแห่งความเสื่อม และรู้จักเหตุแห่งความเจริญเป็นลักษณะแห่งปัญญา และการรู้จักผลคือเมื่อประสบผลสามารถสาวเข้าไปหาเหตุอย่างนี้ท่านจัดเข้าในสัปปุริสธรรม เรียกว่าอัตถัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักผล บุคคลที่ประกอบด้วยปัญญาสามารถหลบเหตุแห่งความเสื่อมและสามารถประกอบเหตุแห่งความเจริญ ท่านจัดเป็นปัญญาอีกลักษณะหนึ่ง ฉะนั้นในทางพระพุทธศาสนาท่านจึงแบ่งความฉลาดของคนออกเป็น ๓ สาย ที่เรียกกันว่า คนฉลาด สายหนึ่งคือ คนที่รู้จักเหตุว่าเหตุนี้มีผลอย่างนี้ เหตุนี้มีผลอย่างนี้ จะเป็นฝ่ายเสื่อมหรือฝ่ายเจริญก็ตาม นี้เป็นความฉลาดส่วนหนึ่ง เมื่อประสบผลสามารถสาวเข้าไปหาเหตุว่าผลอย่างนี้ มีมาแต่เหตุอย่างนี้ ผลอย่างนั้น มีมาแต่เหตุอย่างนั้น ท่านจัดเป็นความฉลาดในพระพุทธศาสนาอีกส่วนหนึ่ง คนที่สามารถหลบเหตุแห่งความเสื่อมประกอบเหตุแห่งความเจริญ ท่านจัดเป็นความฉลาดอีกส่วน

หนึ่ง ความฉลาดมีลักษณะดังกล่าวฉะนี้ บุคคลบางคนมักชอบตำหนิผู้อื่นว่า บุคคลนั้นทำอย่างนี้ไม่ดี บุคคลนี้ทำอย่างนั้นไม่ดี ความจริงการติว่าดีหรือไม่ดีนั้น ยังรับฟังไม่ได้ ต่อเมื่อได้พิสูจน์ข้อมูล คือมูลเหตุที่เกิดขึ้นเสียก่อนว่า เหตุอย่างนี้เป็นไปเพื่ออะไร เหตุอย่างนั้นเป็นไปเพื่ออะไร และจะมีผลอะไรเกิดขึ้นตามเหตุนั้น ๆ เมื่อได้สอบสวนข้อมูลเช่นนี้โดยถูกต้องแล้วนั่นแหละจึงจะรับเป็นดุลยพินิจให้เกิดข้อคิดในวงของบัณฑิตได้

เจ้าคุณพระสิรินันทมุนี (สนั่น ถาวโร) รูปนี้ ท่านเป็นผู้ประกอบด้วยหลักธรรมความฉลาด ๓ ประการดังกล่าวมา ในกรณีใดที่ท่านควรจะแก้ไขโดยเล็งเห็นเหตุว่า เหตุนี้เป็นไปเพื่อความเสื่อมอย่างนี้ ท่านก็มิได้นิ่งนอนใจ ได้พยายามใช้ความสามารถเพื่อจะแก้ไขเหตุนั้น อันใดที่ท่านมองเห็นเหตุว่า เหตุนี้จะเป็นไปเพื่อความเจริญอย่างนั้น ท่านก็ใช้ปัญญาแก้ไขในเหตุนั้น หรือประกอบเหตุนั้น เพื่อให้ถึงความเจริญอย่างนี้ ดังนั้นในยุคของท่านถ้าจะกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า เป็นยุคประสบกับมรสุม ท่านจึงต้องใช้ความรู้ความสามารถนานัป-การเพื่อผ่าพ้นอุปสรรค ซึ่งเป็นเครื่องขัดขวางความเจริญนั้น ๆ ให้สำเร็จล่วงไปด้วยดีตามความปรารถนา ฉะนั้นชีวิตของท่านจึงเป็นชีวิตที่ต้องตรากตรำ ทั้งนี้ก็เพื่อจะนำมาซึ่งความเจริญแก่วัดบพิตรพิมุขนั่นเอง อันชีวิตร่างกายของคนนั้น เมื่อได้ปะทะกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ใช้ทั้งกำลังกายกำลังความรู้มากเข้า ความเสื่อมโทรมก็ย่อมจะเกิดขึ้นเป็นกฎธรรมดา และโดยที่ท่านมีบุรพกรรมเก่าไม่ค่อยดี ท่านจึงต้องมาประสบโรคภัยชนิดร้ายแรง ซึ่งหมดทางสามารถจะพึงเยียวยารักษาของหมอให้หายได้ในเมื่ออายุก็ยังไม่สู้จะมากนัก ถึงแม้อายุไม่มากแต่การงานของท่านได้ผ่านมามาก แม้ท่านถึงแก่มรณภาพลงด้วยโรคร้ายนี้ ก็นับเป็นอายุที่น่าสรรเสริญเป็นอายุที่น่ายกย่อง เพราะสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรานั้น พระองค์ทรงยกย่องชีวิตของผู้เป็นอยู่ด้วยประโยชน์ แม้จะเป็นอยู่ได้เพียงวันเดียว ก็เป็นชีวิตที่น่าสรรเสริญ หากบุคคลมีชีวิตอยู่ได้ตั้งร้อยปี แต่เป็นชีวิตที่ไร้ประโยชน์ ท่านก็ตำหนิว่าไม่น่าจะเป็นชีวิตที่ควรแก่การสรรเสริญ ดังนั้นเจ้าคุณพระสิรินันทมุนี แม้หากว่าท่านจะมีอายุประกอบกรณียกิจในหน้าที่ไม่สู้จะมาก ถึงกระนั้น ท่านก็ได้บำเพ็ญคุณประโยชน์ตามกำลัง ตามสติกำลังความสามารถของท่าน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ควรจะยกย่องสรรเสริญ แม้ท่านจะล่วงลับไปแล้วก็ตามที

บัดนี้คณะท่านเจ้าภาพซึ่งประกอบด้วยคณะสงฆ์วัดบพิตรพิมุข ซึ่งมีท่านพระครูสาธุธรรมคุณาธาร เป็นประธาน พร้อมด้วยบรรดาญาติโยมและคณะศิษยานุศิษย์ มาน้อมจิตระลึกถึงความดีของท่านเจ้าคุณพระสิรินันทมุนี ดังกล่าวมา จึงมาร่วมน้ำใจประกอบยัญญพิธีเป็นส่วนเปตพลีธรรมอุทิศ ทั้งนี้สำเร็จลงด้วยกำลังของความกตัญญู คือรู้คุณของท่านผู้มีพระคุณว่า ผู้นี้เมื่อมีชีวิตอยู่ มีคุณแก่วัดอย่างนี้ ๆ การที่มีสตินึกระลึกถึงคุณของท่านผู้มีพระคุณเช่นนี้ ท่านจัดว่าเป็นกตัญญู คือรู้อุปการะคุณ ในโอกาสที่สามารถจะตอบแทนอุปการะคุณนั้นให้ปรากฏได้ จึงช่วยกันอุปถัมภ์ค้ำชูแสดงปัจโจปการกิจ กระทำกิจเครื่องตอบแทนให้ปรากฏ การตอบแทนน้ำใจของท่านผู้มีพระคุณนั้น ท่านแบ่งลักษณะออกเป็น ๒ ส่วนคือ ส่วนที่ท่านผู้มีอุปการะคุณยังมีชีวิตอยู่ บรรดาพระเจ้า พระสงฆ์ ก็ได้ช่วยกันจัดกิจการงานในหน้าที่ของท่านเพื่อสนองน้ำใจท่าน มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน เพื่อให้ท่านได้รับความเบาใจ นี่เป็นการแสดงออกซึ่งกตเวทีในส่วนปัจจุบัน แม้บรรดาญาติโยมเมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ก็ช่วยสงเคราะห์อนุเคราะห์อุปถัมภ์บำรุงวัดตามกำลังความสามารถ ก็นับว่าเป็นการแสดงออกซึ่งกตเวทีในส่วนหนึ่ง แต่พอครั้นเมื่อท่านล่วงลับดับจิตลงแล้ว การที่จะกระทำอย่างในปัจจุบันนั้น เป็นการสุดวิสัย ในทางพระพุทธศาสนาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ใน ติโรกุฑฑสูตรว่า **เปตานํ ทกฺขิณํ ทชฺชา ปุพฺเพกตมนุสฺสรํ** เมื่อมาหวนอนุสรณ์ระลึกถึงสัมพันธภาพระหว่างกันและกันตามชั้นของบุคคลนั้น ๆ คือในระหว่าง บิดามารดากับบุตรธิดาก็ดี ในระหว่างญาติกับญาติก็ดี ในระหว่างสามีกับภรรยาก็ดี ในระหว่างครูบาอาจารย์กับศิษยานุศิษย์ก็ดี ในระหว่างมิตรกับมิตรก็ดี ฝ่ายผู้อยู่ควรบำเพ็ญทักษิณา เพื่อฝ่ายผู้ล่วงลับดับจิตไปแล้ว โดยอาศัยพุทธภาษิตนี้เป็นมูลฐานเป็นประการสำคัญ ดังนั้นคณะสงฆ์วัดบพิตรพิมุขพร้อมด้วยบรรดาญาติโยมทั้งหลาย จึงได้มาประกอบยัญญพิธีเป็นส่วนเปตพลีธรรมอุทิศ ณ โอกาสนี้ซึ่งนับว่าเป็นการสำเร็จลงด้วยกำลังแห่งความกตัญญูกตเวที ดังกล่าวมาแล้วนั้น อันคุณธรรม ๒ ประการนี้ คือกตัญญูกตเวทีที่ท่านกล่าวมานั้น ในโอกาสนี้ขอถือความเข้าใจในคำว่า **กตเวที** มาแสดงเป็นส่วนตัวสักเล็กน้อย คำว่ากตเวที คือการตอบแทนนั้น ถ้าจะคิดค้นให้ลึกลงไป การตอบแทนนั้นน่าจะแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ ตอบแทนในภายนอกกับการตอบแทนในภายใน การตอบแทนในภายนอกนั้นหมายถึงการกระทำสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นความนิยมของสังคม สังคมนิยม

การตอบแทนโดยวิธีใด ๆ ก็ได้ปฏิบัติหน้าที่โดยวิธีนั้น ๆ นับว่าเป็นการประกาศให้สังคมทราบ ยังมีการตอบแทนอีกชนิดหนึ่งซึ่งเป็นส่วนลึกภายใน ตัวอย่าง เช่น มารดาบิดามีบุตรธิดา อันการที่บุตรธิดาจะตอบแทนมารดาบิดาได้สมมุ่งหมายนั้นต้องรู้จุดประสงค์ของมารดาบิดาว่า มารดาบิดาทั้งหลายในโลกนี้ ที่มีบุตรธิดานั้นมีจุดประสงค์อะไร เมื่อทราบจุดประสงค์นั้นแล้วสามารถทำตนให้ตรงต่อจุดประสงค์นั้น นับว่าเป็นกตเวทีในส่วนลึก เพราะบิดามารดาผู้ฉลาดทุกคนในโลก ย่อมมีความปรารถนาว่า เราเลี้ยงบุตรธิดามาแล้ว เมื่อเราแก่เฒ่าบุตรธิดาก็จะเลี้ยงเราบ้าง ฉะนั้นบุตรธิดาคนใดสามารถปรนนิบัติบิดามารดาในยามแก่เฒ่านั่นเรียกว่า กตเวที ได้กระทำตรงต่อจุดประสงค์ของมารดาบิดา มารดาบิดามีจุดประสงค์ว่าภารกิจต่าง ๆ อันเป็นหน้าที่ของเรา เมื่อเราแก่ชราแล้ว ลูก ๆ จักได้รับภารกิจนั้น ลูก ๆ คนใดได้รับภารกิจตอบแทนบิดามารดาได้ นั่นชื่อว่า กระทำกตเวทีตรงต่อจุดประสงค์ มารดาบิดามีจุดประสงค์ว่า บุตรธิดาจักดำรงวงศ์สกุลของเรา บุตรธิดาคนใดสามารถเทอดทูนสกุลวงศ์ให้เจริญด้วยเกียรติได้ ชื่อว่าได้แสดงกตเวทีตรงต่อจุดประสงค์ มารดาบิดามีจุดประสงค์ว่าเรามีมรดกไว้ก็เพื่อจะมอบให้แก่บุตรธิดา บุตรธิดาคนใดสามารถที่จะรักษามรดกของมารดาบิดาไว้ได้ นั่นชื่อว่า ได้แสดงกตเวทีตรงต่อจุดประสงค์ มารดาบิดาที่ฉลาดมีความปรารถนาว่าเมื่อเราล่วงลับดับจิตไปแล้ว บุตรธิดาจักได้ทำบุญอุทิศให้แก่เราบ้าง บุตรธิดาคนใดได้กระทำหน้าที่ของตนให้บริบูรณ์ นั่นชื่อว่าเป็นการแสดงกตเวทีตรงต่อจุดประสงค์ ทั้งหมดนี้เป็นไปในฝ่ายคฤหัสถ์ ส่วนในพระพุทธศาสนา คณะศิษยานุศิษย์ของครูบาอาจารย์ใด รู้เจตนารมณ์ของครูบาอาจารย์ สามารถที่จะแสดงน้ำใจให้ตรงต่อจุดประสงค์ของครูบาอาจารย์นั้น เพราะครูบาอาจารย์นั้น ย่อมมีความปรารถนาให้วัดวาอารามเจริญ ศิษย์ที่ดีมีน้ำใจรู้ต่อเจตนานั้นและสามารถที่จะแสดงเจตนานั้นให้ปรากฏ ก็เป็นการแสดงกตเวทีให้ปรากฏในน้ำใจ ผู้ใดสามารถที่จะกระทำให้สมความประสงค์ของท่านผู้มีพระคุณและผู้อุปการะคุณได้ ผู้นั้นชื่อว่ากระทำกตเวทีให้ปรากฏในส่วนลึก คือ สามารถสนองน้ำใจและความตั้งใจของท่านได้ ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้ อันการที่คณะสงฆ์วัดบพิตรพิมุขและบรรดาญาติโยมทั้งหลาย ซึ่งเป็นผู้ประกอบด้วยกตัญญูกตเวที ได้ชื่อว่า เป็นธรรมจารี คือผู้ประพฤติธรรม คนเราแม้ธรรมอื่น ๆ จะไม่มีอยู่ แต่ธรรม ๒ ประการนี้คือ ความกตัญญูกตเวทีควรมีไว้ในน้ำใจ พระสัมมา-

สัมพุทธเจ้าจึงตรัสอนุศาสนีชี้ให้ดูคนดีที่คุณธรรม ๒ ประการนี้ คนดีนั้นจะดูที่วิชา จะดูที่ความรู้ จะดูที่เนื้อ จะดูที่หนัง จะดูที่กระดูก หรือเอ็นนั้น ไม่สามารถจะทราบได้ พระองค์ท่านทรงสั่งสอนให้ดูที่คุณธรรม ๒ ประการนี้ กตเวทีมีในผู้ใด ผู้นั้นแหละเป็นผู้มีนิมิตดีคือเครื่องหมายของความเป็นคนดี ต้องกับอนุศาสนีที่ตรัสไว้ว่า **"นิมิตฺตํ สาธุรูปานํ** กตญฺญู **กตเวทิตา"** แปลว่าความเป็นคนกตัญญู ความเป็นคนกตเวที คุณธรรม ๒ ประการนี้เป็นนิมิตคือเครื่องหมายของคนดี ดังนั้น คณะสงฆ์วัดบพิตรพิมุขพร้อมด้วยศิษยานุศิษย์และญาติโยม มาแสดงออกซึ่งน้ำใจอันประกอบด้วยความกตัญญู ณ โอกาสนี้ จึงชื่อว่ามาแสดงออกซึ่งนิมิตคือเครื่องหมายของความเป็นคนดี และได้ชื่อว่า เป็นคนประพฤติธรรม เป็นธรรมจารีบุคคล ผู้ใดประฤติธรรม ธรรมก็ย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรมนั้น ผู้ใดมีธรรมอยู่ในใจ ใจของผู้นั้นก็จะเกิดปีติความแช่มชื่น แจ่มใส ว่าหน้าที่อันเป็นไปโดยชอบ หน้าที่ที่ดีของเรา เราได้กระทำแล้ว ตัวเองพิจารณาขึ้นในขณะใด ก็ตำหนิติเตียนตนเองไม่ได้ ยิ่งผู้รู้ได้พิจารณาแล้ว ก็ยกย่องสรรเสริญ แม้แต่มารพรหมก็ยังนิยมยกย่องและสรรเสริญ ด้วยเหตุนี้ พระชินศรีสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสไว้ว่า **ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารึ** แปลว่า ธรรมย่อมรักษาบุคคลผู้ประพฤติธรรมไว้ ซึ่งมีนัยดังรับประทานวิสัชชนามาโดยสังเขปกถา ด้วยประการฉะนี้

อิมินา กตปุญฺเญน ด้วยอำนาจกุศลบุญราศีบุพพเปตพลีทักษิณานุปทาน ที่คณะสงฆ์วัดบพิตรพิมุข ซึ่งมีพระครูสาธุธรรมคุณาธาร เป็นประธาน พร้อมด้วยศิษยานุศิษย์ และบรรดาญาติโยมที่เคารพนับถือ ได้มาร่วมจิตบำเพ็ญกุศลยัญญพิธีเป็นส่วนบุพพเปตพลีธรรมอุทิศ ณ โอกาสนี้ เพื่อจะกัลปนาวิบากผลส่วนสุขสมบัติอันเกิดแต่กุศลจริยานี้ อุทิศแด่เจ้าคุณพระสิรินันทมุนีผู้ล่วงลับดับจิตไปแล้ว เจ้าคุณพระสิรินันทมุนีผู้ล่วงลับไปแล้ว จะสิงสถิตประดิษฐาน อยู่ ณ คติภพใด ๆ หากทราบด้วยญาณวิถีจิตทางใดทางหนึ่ง ท่านจะปลื้มปีติยินดีในความกตัญญูกตเวทีของคณะท่านเจ้าภาพเป็นอย่างยิ่ง หากท่านได้อนุโมทนาในกุศลจริยาทักษิณานุ-ปทานนี้ โดยฐานเป็นปัตตานุโมทนาแล้วไซร้ ข้อนั้นจะเป็นปัจจัยให้ประสบความสุขสำราญ โดยควรแก่คตินิยมในสัมปรายภพทุกประการ ซึ่งมีนัยดังรับประทานวิสัชชนามา ด้วยประการฉะนี้

เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้

พระธรรมเทศนา

โดย พระสิริวันทมุนี วัดบพิตรพิมุข

แสดงทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

วันธรรมสวนะ ที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๑๔

เวลา ๑๘.๐๐ น.

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

เทฺว เม ภิกฺขเว ธมฺมา, กตเม เทฺว, อสนฺตุฏฺฐิตา จ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, อปฺปฏิวาณิตา จ ปธานสฺมึ, อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมาติ.

ณ บัดนี้ จักได้แสดงพระธรรมเทศนา พรรณนาหัวข้อธรรมซึ่งมีมาในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก ทุกนิบาต อังคุตตรนิกาย ตามนัยแห่งพระบาลีที่ได้ยกขึ้นไว้ ณ เบื้องต้นว่า เทฺว เม ภิกฺขเว ธมฺมา เป็นอาทิ แปลความว่า "ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ยังไม่พอในกุศลธรรม ๑ ความเป็นผู้ไม่ท้อถอยในความเพียร ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ดังนี้ ซึ่งจะได้อรรถาธิบายพอเป็นแนวทางแห่งการศึกษาและปฏิบัติธรรมของท่านพุทธศาสนิกชนทั้งหลายพอสมควรแก่กาลเวลา

เนื่องด้วยว่าวันนี้ เป็นวันบัณณรสีแห่งอัสสยุชมาส คือเป็นวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำกลางเดือน ๑๑ ถือกันว่าเป็นวันที่สำคัญวันหนึ่งในทางพระพุทธศาสนา เพราะเป็นวันแรกที่พระสงฆ์จะได้ออกพรรษา หลังจากที่ได้จำพรรษามาตลอด ๓ เดือนหรือไตรมาสแห่งฤดูฝน เมื่อออกพรรษาแล้วพระสงฆ์ท่านสามารถไปค้างแรมและจาริกไปในที่ต่าง ๆ ได้ วันออกพรรษานี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "วันปวารณา" เพราะเหตุที่ในวันนี้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงอนุญาตให้พระสงฆ์กระทำปวารณาแทนอุโบสถกรรมได้ คือในวันนี้พระสงฆ์ไม่ต้องสวดปาฏิโมกข์ซึ่งตามธรรมดาแล้วต้องสวดทุกกึ่งเดือน การที่เข้าใจวันปวารณาว่าเป็นวันออกพรรษา อันที่จริงที่พระภิกษุสงฆ์กระทำวิธีปวารณานั้น ไม่ใช่กระทำวิธีออกพรรษา แต่เป็นการกระทำวิธีปวารณาคืออนุญาตให้ว่ากล่าวตักเตือนกันแลกัน เพราะว่าวิธีออกพรรษานั้น เมื่อได้ปฏิญาณไว้แล้วว่าจะอยู่ครบ ๓ เดือน เมื่ออยู่ครบ ๓ เดือนแล้วก็เป็นอันหมดปฏิญาณไปเอง แต่วิธีการปวารณานั้น คือว่าเมื่อภิกษุสงฆ์ได้อยู่จำพรรษาครบถ้วนไตรมาสแล้ว ต่างก็จะจากกันไปในทิศานุทิศนั้น ๆ ตามปกติที่พระภิกษุในปางก่อนได้ประพฤติปฏิบัติกันมา ฉะนั้น เมื่อท่านอยู่

ร่วมกันในเวลาจำพรรษา และเมื่อได้ปวารณาในวันปวารณาครบ ๓ เดือนแล้ว ท่านก็ได้จาริกไปในที่ต่าง ๆ เพื่อทำกิจพระศาสนา โดยที่ท่านได้อยู่ร่วมกันในเวลาจำพรรษา ๓ เดือนนั้น ย่อมจะได้เห็น ย่อมจะได้ฟัง ย่อมจะได้รังเกียจในความประพฤติปฏิบัติของกันและกันบ้าง เมื่อจะจากกันไป ถ้าไม่ได้ทำความเข้าใจกันไว้ก่อน ก็อาจจะเป็นทางให้แตกกันขึ้นได้ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงได้ทรงมีพระพุทธานุญาตให้ทำปวารณา คือทำความอนุญาตให้แก่กันและกัน ช่วยว่ากล่าวตักเตือนกันและกัน เป็นการเปิดเผยแก่กันและกัน เพราะการที่ได้อยู่ร่วมกันมาตลอดเวลา ๓ เดือนนั้น ต่างย่อมจะได้รู้ความเป็นไปของกันและกันว่าเป็นอย่างไร มีอัธยาศัยเป็นอย่างไร มีความประพฤติบกพร่องอย่างไร หรือเรียบร้อยดีอย่างไร เมื่อต่างจะจากกันไป จึงทำปวารณาคืออนุญาตให้ว่ากล่าวตักเตือนกันและกัน เพราะตัวเองอาจจะอ่านตัวเองไม่ได้ แต่คนอื่นอาจจะอ่านเห็นว่ามีข้อบกพร่องอย่างไรบ้าง เมื่อผู้อื่นเห็นด้วยความหวังดีต่อกันและกัน จึงตักเตือนกันและกันในข้อที่บกพร่องนั้น เมื่อรู้แล้วก็จะได้กระทำให้เป็นไปด้วยดีให้หายความบกพร่องนั้น แม้ส่วนที่ดีอยู่แล้วก็จะได้มีปีติปราโมทย์และรักษาความดีอันนั้นให้มั่นคงยั่งยืนตลอดไป ฉะนั้น ในวันปวารณาที่พระภิกษุกล่าวแก่กันและกันตามพระวินัย ที่ขึ้นต้นว่า "สงฺฆมฺภนฺเต ปวาเรมิ" นั้น แปลว่าข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าขอปวารณาคืออนุญาตกะสงฆ์ด้วยได้เห็นก็ดี ด้วยได้ฟังก็ดี ด้วยสงสัยก็ดี ขอท่านทั้งหลายอาศัยความกรุณาโปรดว่ากล่าวข้าพเจ้าเถิด ข้าพเจ้าเห็นอยู่จะทำแก้ ฯ คือหมายความว่า อนุญาตกะสงฆ์คือภิกษุที่ชุมนุมอยู่ในพิธีการนั้นว่าได้เห็นก็ดี ได้ยินคือได้ฟังก็ดี หรือรังเกียจในใจที่ได้เห็นอากัปปกิริยาอันส่อความเป็นไปอย่างที่ทำให้ได้เห็นความบกพร่องนั้น ขอจงมีความกรุณาว่ากล่าวตักเตือนข้าพเจ้าได้ เมื่อข้าพเจ้าเห็นอยู่จะได้แก้ไขความประพฤตินั้น ๆ ให้เป็นไปดี การปวารณาคือการเปิดเผยตนแก่กันและกันอย่างนี้ ฉะนั้นภิกษุผู้เป็นกัลยาณปุถุชน เป็นลัชชี คือ มีความละอาย มีความยินดีในพระศาสนธรรมจึงเป็นภิกษุที่ดี ด้วยไม่มีข้อปิดบังซ่อนเร้นความผิดอันจะพึงปกปิดเป็นความเสื่อมเสียหายไว้ด้วยประการไร นี้เป็นคติที่สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสประทานพระบรมพุทธานุญาตไว้ นับว่าเป็นพระพุทธมรดกอันล้ำค่าที่รักษาพระพุทธศาสนาให้ถาวรวัฒนายั่งยืนตลอดมา

การปวารณานี้ แม้จะเป็นข้ออนุญาตในหมู่บรรพชิต แต่เมื่อคฤหัสถ์ผู้เป็นกัลยาณชน ผู้มีศีลมีกัลยาณธรรม ถ้าจะได้ใช้ความเปิดเผยตัวปวารณาแก่กันและกัน ในบ้านเดียวกัน ในหมู่ที่อยู่ด้วยกัน หรือในบ้านใกล้ ๆ กันที่เป็นมิตรเป็นสหายเป็นญาติพี่น้องต่างอนุญาตให้ว่ากล่าวตักเตือนกันและกันในทางที่ชอบ ด้วยอาศัยความกรุณาในกันและกัน เช่นนี้ถ้าเป็นไปได้ดีก็จะอยู่ด้วยกันเป็นสุขไม่มีความเดือดร้อน ไม่มีการกระทบกระทั่งกัน เพราะอีกฝ่ายหนึ่งมีความประสงค์เป็นอย่างไร ก็แสดงให้อีกฝ่ายหนึ่งเข้าใจ และอีกฝ่ายหนึ่งก็รู้สึกเห็นน้ำใจที่ได้เห็นเขาเป็นคนเปิดเผยเช่นนั้น ต่างประพฤติต่อกันด้วยความเกรงอกเกรงใจไม่มีเอารัดเอาเปรียบกัน มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อกัน รู้ว่าอะไรที่ตนบกพร่องก็แก้ไข ไม่ถือทิฐิมานะเข้ากับตนจนไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร รู้ว่าอะไรเป็นที่พอใจแห่งเพื่อนบ้านร้านถิ่นที่ใกล้กันก็ประพฤติปฏิบัติให้เป็นไปตามที่เห็นสมควรนั้น เช่นนี้ย่อมมีความสงบสุขในที่ทั่ว ๆ ไป ถ้าสามารถที่จะปฏิบัติได้ ความจริงการปวารณานี้ฆราวาสผู้ต้องเลือกนำไปใช้และจะได้ผลดีมาก หากทุกคนนึกว่าวิสัยมนุษย์ไม่ว่าจะเล็กใหญ่ปานใดก็มีโอกาสทำผิดเหมือนกัน เมื่อยินยอมให้มีการว่ากล่าวตักเตือนกันได้ สังคมก็จะมีแต่ความสงบสุขเป็นกำไร แต่เพราะวิสัยคนเรามักจะเข้าข้างตัวนึกว่าตัวเองถูกเสมอ จึงไม่ค่อยจะยอมใครไม่ค่อยจะเชื่อฟังคำตักเตือนของใคร ไม่อยากให้ใครมาตักเตือน แม้แต่ในบ้านเดียวกันซึ่งควรจะเชื่อฟังคำตักเตือนของกันและกันบางคราวยังมีผิดพ้องหมองใจกัน ถึงโกรธเคืองแตกร้าวเพราะเหตุแม้เพียงเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งพอจะทำความเข้าใจและยินยอมกันได้ แต่ไม่ยอมทำความเข้าใจต่างถือทิฐิมานะความถือตัวเข้าหากัน เมื่อเป็นเช่นนี้ความสุขจะมีมาแต่ไหน ย่อมมีไม่ได้เป็นธรรมดา เพราะฉะนั้นพุทธศาสนิกชนผู้ประพฤติปฏิบัติธรรมหวังความสุขเพื่อตน ในเบื้องต้นพึงทำตนให้มีศีลมีธรรมและพึงเป็นผู้ประกอบการงานด้วยความเพียร ขจัดความเกียจคร้านในการประกอบการงานตามหน้าที่หรือในการบำเพ็ญเพียรเพื่อละอกุศลธรรมที่ยังไม่ได้ละ และเจริญกุศลธรรมที่ยังไม่ได้เจริญ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงเหตุเกิดของความเกียจคร้านว่าได้แก่ อรติ ๑ ตนฺทิ ๑ ภตฺตสมฺมท ๑ เจตโส ลีนจิตฺต ๑ อรติ ความไม่ชอบใจที่จะทำนับว่าเป็นเหตุให้คนไม่อยากทำงานแม้เป็นหน้าที่, ตนฺทิ ความหลับ เมื่อหลับบ่อย ๆ ก็ทำให้เกียจคร้านจนเคยชิน, ภตฺตสมฺมท ความเมาในอาหาร เมื่อบริโภคอาหารมากก็อึดอัดและอยากนอน, พระเจ้า

ปเสนทิโกศลเป็นกษัตริย์ที่เสวยมากเรียกว่าเจริญพระกระยาหาร จนพระมังสังก็พลอยเจริญไปด้วยจนเกินประมาณ เสด็จไปไหนไม่ค่อยสะดวก วันหนึ่งเสด็จไปเฝ้าพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระราชภาคิไนยพระนามว่า "สุทัสนะ" ทูลพระพุทธเจ้าอย่างสนิทสนมว่า พระพุทธเจ้าข้าหมู่นี้อ้วนเหลือเกิน และตอนนี้เสวยมาใหม่ ๆ ด้วย รู้สึกอึดอัดมิใช่น้อย พระพุทธเจ้าตรัสว่ามหาบพิตร ก็อย่างนี้แหละ เสวยมากก็มึนซึมอึดอัดมากทุกข์มาก, พระเจ้าปเสนทิโกศลทูลถามอย่างอึดอัดพระทัยเต็มที่ว่า จะทำอย่างไรดีล่ะ พระพุทธเจ้าข้า "เรื่องอะไรมหาบพิตร" "เรื่องอ้วนน่ะพระพุทธเจ้าข้า" พระผู้มีพระภาคผินพระพักตร์มาทางสุทัสนกุมาร แล้วทรงประทานคาถาว่า "เวลาใดคนกินมากก็มักมึนซึม มักนอนกลิ้งไปกลิ้งมาเหมือนหมูใหญ่ที่เขาเลี้ยงด้วยอาหารผัก, มักจะเข้าห้องนอนบ่อย ๆ และทำให้เป็นคนโง่เขลา" กับอีกพระคาถาหนึ่งว่า "บุคคลผู้มีสติรู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร เป็นผู้มีทุกขเวทนาเพราะอาหารน้อย ทำให้อายุยืนด้วย" เมื่อพระเจ้าปเสนทิโกศลกำลังจะลืมพระองค์ในเวลาเสวย เพราะแกงและกับมากมายน่าอร่อยทั้งนั้น สุทัสนกุมารก็กล่าวคาถาที่พระพุทธองค์ประทานมาให้พระเจ้าปเสนทิโกศลก็ได้พระสติและเลิกเสวย พระองค์ค่อย ๆ ลดอาหารลงวันละเล็กวันละน้อยต่อมาไม่นานได้เสด็จไปเฝ้าพระพุทธองค์อีก เมื่อประทับเรียบร้อยแล้วทูลว่า "พระพุทธเจ้าข้าเวลานี้สบายเหลือเกิน ไล่จับเนื้อ, หรือไล่ม้าก็ได้แล้ว" ดังนี้. สาเหตุแห่งความเกียจคร้านประการสุดท้ายคือ เจตโส ลีนจิตฺต ความหดหู่แห่งจิตนั้น หมายความว่า เมื่อใจไม่แช่มชื่นหดหู่อยู่ ความเพลินในการงานก็ไม่มี จึงทำให้เกียจคร้าน. การทำงานไม่ว่างานชนิดใด ถ้าได้ทำติดต่อ ไม่จับ ๆ วาง ๆ ไม่มีคำว่าพอ ไม่ท้อถอย ทำให้จริงแล้ว งานนั้นย่อมสำเร็จตลอดถึงการทำความเพียรเพื่อบรรลุมรรคผลนิพพานก็ต้องทำให้เป็นไปติดต่อ พระพุทธเจ้าตรัสว่า สตตํ ภิกขุ สมาหิโต ชญฺญา นิพฺพานมตฺตโน ภิกษุผู้มีความเพียรเป็นไปติดต่อ มีใจมั่นคง พึงรู้นิพพานของตน ดังนี้ ถ้าท้อถอย จับ ๆ วาง ๆ ก็ทำให้ความเกียจคร้านมีโอกาสแทรกได้สะดวก เพราะมีระหว่างให้แทรก เช่นทำงานวันหนึ่งหยุดไป ๓ วัน ทำ ๓ วัน หยุดไป ๗ วัน ทำ ๗ วัน หยุดไป ๑ เดือน อย่างนี้เป็นต้น

ความไม่ท้อถอย ความไม่หยุดอยู่ เป็นคุณสมบัติที่สำคัญในความสำเร็จอันมหาศาลของบุคคล มีบุคคลเป็นจำนวนมากที่พอทำอะไรสำเร็จไปชั้นหนึ่งแล้วก็หยุดเสีย จะเป็นเพราะ

ท้อถอย หรือเพราะเห็นว่า พอแล้ว ก็ตาม เป็นเรื่องไม่ดีไม่สมควรอย่างยิ่ง เพราะฉะนั้น พระพุทธองค์จึงทรงสอนว่า อสนฺตุฏฺฐิตา กุสเลสุ ธมฺเมสุ ความเป็นผู้ไม่พอไม่ให้สันโดษในกุศลธรรม, อปฺปฏิวาณิตา ปธานสฺมึ ไม่ให้ท้อถอยในความเพียร ดังนั้น บุคคลที่ทำความดีตราบใดที่ยังเดินไม่สุดสายทาง หยุดไม่ได้ท้อถอยไม่ได้ วางมือไม่ได้ ความดีนั้นทวนกระแส โบราณจึงว่า "ทำความดี เหมือนกลิ้งครกขึ้นภูเขา" พอวางมือมันก็กลิ้งลงมาเองไม่ต้องเสียเวลาผลักหรือถีบมันลงมา ความดีความก้าวหน้าก็เหมือนกัน หยุดไม่ได้ พอไม่ได้ ต้องพยายามไม่พอ และทำให้ก้าวไปข้างหน้าอยู่เสมอ เรื่องอย่างนี้เป็นเรื่องที่ต้องอบรมต้องฝึก ที่สำคัญที่สุดต้องอบรมใจให้เห็นดีเห็นงามในคุณสมบัติดังกล่าวแล้ว พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า "ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรามองไม่เห็นอะไรอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่บุคคลไม่เจริญ อบรมแล้ว เป็นสิ่งไม่ควรแก่การงาน และที่บุคคลเจริญอบรมแล้วเป็นของควรแก่การงาน เหมือนจิตเลย ภิกษุทั้งหลาย จิตที่อบรมแล้วย่อมควรแก่การงาน ที่ยังไม่เจริญอบรมแล้วหาควรแก่การงานไม่" ดังนี้ พระพุทธภาษิตนี้ หมายความว่า ในการประกอบการงานไม่ว่าจะเป็นงานทางจิต หรืองานทั่ว ๆ ไป การฝึกใจให้ควรแก่การงาน การอบรมใจให้บากบั่นตริตรอง ให้พอใจในคุณสมบัติดังกล่าวมา เป็นสิ่งที่สำคัญ ในบรรดาผู้ที่ประกอบด้วยคุณสมบัติดังกล่าวนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าบรมศาสดาแห่งพระพุทธศาสนา จัดว่าเป็นเลิศ เพราะพระองค์ทำสิ่งที่ทำได้ยาก ให้สิ่งที่ให้ได้ยาก เอาชนะสิ่งที่เอาชนะได้ยาก ละสิ่งที่ละได้โดยยาก จึงทรงประสบผลอันยิ่งใหญ่ คือ "โพธิญาณ" ดังนั้น พระองค์ท่านจึงนับว่าเป็นตัวอย่างที่ดีของบุคคลผู้หวังความดีต้องการความดี มีนัยดังแสดงมา.

แสดงพระธรรมเทศนา พอสมควรแก่เวลา ขอยุติพระธรรมเทศนาแต่เพียงเท่านี้

เอวัง ก็มี ด้วยประการฉะนี้.

ตำนานวัดบพิตรพิมุข

วัดบพิตรพิมุข วรวิหาร

ชั้นและตำบลที่ตั้งวัด

วัดบพิตรพิมุข เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่ริมคลองโอ่งอ่างฝั่งใต้ ตอนที่จะจดแม่น้ำเจ้าพระยา โดยมีเลขที่ ๒๖๖ เป็นเลขประจำวัด ในเขตตำบลจักรวรรดิ อำเภอสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร เดิมเป็นวัดราษฎร์ นามว่า **วัดตีนเลน หรือ วัดเชิงเลน** เป็นวัดโบราณมีมาแต่สมัยพระนครศรีอยุธยาเป็นราชธานี และกรุงเทพพระมหานครปัจจุบันยังเป็นเมืองธนบุรีอยู่

เขตและอุปจารแห่งวัด

เขตของวัดบพิตรพิมุข เวลานี้ ด้านเหนือจดซอยบพิตร ด้านตะวันออกจดถนนจักรวรรดิ ด้านใต้จดถนนทรงวาด ๑ ด้านตะวันตกจดริมคลองโอ่งอ่าง พื้นที่ของวัดเวลานี้มีรูปสอบ คือตอนเหนือที่ติดกับซอยบพิตรเป็นที่กว้าง แล้วค่อยเรียวสอบจากเหนือลงไปใต้ จากเหนือไปใต้เป็นด้านยาว จากตะวันออกไปตะวันตกเป็นด้านกว้าง พื้นที่ของวัดนี้ที่ได้รับการบอกเล่าว่า ในคราวที่ยังเป็นวัดเชิงเลนอยู่นั้น กว้างขวางกว่าปัจจุบันนี้มาก คือด้านใต้จดริมแม่น้ำเจ้าพระยา ด้านตะวันตกจดเขตวัดเลียบ และด้านตะวันออกจดเขตวัดสามปลื้ม แต่ในขณะนี้ได้ถูกเฉือนและตัดแบ่งพื้นที่วัดเข้าไปเรื่อย ๆ เป็นถนนบ้าง เป็นคลองบ้าง วัดนี้มีเนื้อที่เหลืออยู่ในปัจจุบันนี้ประมาณ ๑๕ ไร่ ๓ งาน ๖๔ ตารางวา เท่ากับ ๖,๓๖๔ ตารางวา

พื้นที่ของวัดนี้ จะได้พระราชทานเป็นวิสุงคามไว้กว้างยาวเท่าใดไม่มีหลักฐาน แต่สงฆ์ได้ผูกเป็นพัทธสีมาไว้ กว้างราว ๑๕ เมตรเศษ ยาว ๒๗ เมตรเศษ คิดเป็นเนื้อภายในสีมาประมาณ ๓๗๘ ตารางเมตร หรือ ๙๔ ตารางวา เนื้อที่เพียงเท่านี้จัดเป็นสีมา นอกจากนั้นจัดเป็นอุปจาระทั้งสิ้น

ผู้สร้างวัด

วัดนี้เป็นวัดโบราณ ไม่ปรากฏหลักฐานนามผู้สร้าง ทั้งตำนานของวัดนี้ค่อนข้างหายาก ไม่สมกับที่ได้กล่าวไว้ในตำนานพระอารามหลวงว่า "เป็นวัดโบราณ"(๑) เพราะวัดโบราณสร้างมานาน ย่อมจะมีโบราณสถาน โบราณวัตถุ และเรื่องราวเกี่ยวข้องมากกว่าวัดสร้างใหม่ โดยเหตุนี้จึงทำให้สงสัยในความเป็นวัดโบราณอยู่มาก แต่เมื่อไม่มีหลักฐานใด ๆ มาลบล้างก็ต้องถือตามตำนานพระอารามหลวงไปพลางก่อน

ในแผนที่ป้อมเมืองธนบุรี(๒) ที่เมอซิเออร์ วอลสันต์เดส เวอร์เกนส์ นายทหารช่างฝรั่งเศสผู้รักษาป้อมนั้นได้เขียนไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๒๓๑ (ต้นแผ่นดินสมเด็จพระเพทราชา) ได้แสดงที่ตั้งของป้อมวิชเยนทร์(๓) (อยู่ในบริเวณที่เป็นโรงเรียนราชินีล่างขณะนี้) ป้อมวิไชยประสิทธิ์(๔) (ตั้งอยู่ปากคลองบางหลวงฝั่งเหนือ) วัดแจ้ง(๕) และวัดเลียบ(๖) ไว้อย่างชัดเจน แต่ที่ใกล้ ๆ วัดเลียบไม่มีร่องรอยใด ๆ ให้เห็นว่าจะมีวัดที่จะกลายมาเป็นวัดบพิตรพิมุขในขณะนี้ได้สักวัดเดียว ฉะนั้นพอจะกำหนดคร่าว ๆ ได้ว่าวัดบพิตรพิมุขนี้จะต้องสร้างขึ้นหลังจากแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. ๒๒๓๑) แต่จะหลังแค่ไหนยังไม่มีหนทางทราบ เพราะเรื่องราวเกี่ยวกับวัดนี้ได้ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรชัดเจนเป็นครั้งแรกก็ใน — พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ ความว่า สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้ากรมพระอนุรักษ์เทเวศที่กรมพระราชวังบวรสถานพิมุข หรือที่เรียกกันสั้น ๆ ว่า "กรมพระราชวังหลัง" ได้ทรงปฏิสังขรณ์วัดเชิงเลน(๗) และในตำนานพระอารามหลวงกล่าวไว้ว่า "......วัดตีนเลนหรือวัดเชิงเลนเป็นวัดโบราณ กรมพระราชวังหลังทรงสถาปนาใหม่ในรัชกาลที่ ๑" หากถือแข็ง

---

(๑) เจ้าพระยาวิชิตวงษ์วุฒิไกร (ม.ร.ว. คลี่ สุทัศน์) เสนาบดีกระทรวงธรรมการ (พ.ศ. ๒๔๔๕–๒๔๕๔) เรียบเรียงทูลเกล้า ฯ ถวายในรัชกาลที่ ๕

(๒) พิมพ์ที่กรมแผนที่ทหาร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗

(๓) ในจดหมายเหตุรายวันของเดอชวาสี เรียกว่า "ป้อมแก้ว" (Hale de Cristal) ได้รื้อเสียเมื่อต้นรัชกาลที่ ๑

(๔) ในจดหมายเหตุรายวันของเดอชวาสี เรียกว่า "ป้อมทับทิม" (Hale de Rubis)

(๕) เปลี่ยนชื่อเป็น "วัดอรุณราชวราราม" ในรัชกาลที่ ๒

(๖) เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น "วัดราชบุรณะ" ในรัชกาลที่ ๑

(๗) เจ้าพระยาทิพากรวงษ์ พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ โรงพิมพ์คุรุสภา ๒๕๐๓. น. ๓๒๗

ตามนี้ ก็ต้องหมายความว่า วัดตีนเลนหรือวัดเชิงเลนนี้มีมาก่อนรัชกาลที่ ๑ แล้ว แต่คงจะทรุดโทรมไม่งดงามเท่าที่ควร กรมพระราชวังหลังจึงทรงสถาปนาขึ้นใหม่ในรัชกาลที่ ๑ ถึงขั้นนี้พอจะสรุปได้หยาบ ๆ ว่า วัดบพิตรพิมุขจะต้องสร้างในระหว่างระยะเวลา ๙๔ ปี คือตั้งแต่ พ.ศ. ๒๒๓๑ ถึง พ.ศ. ๒๓๒๕ ซึ่งอาจตกอยู่ในระหว่างแผ่นดินพระเจ้ากรุงธนบุรีก็เป็นได้ เพราะมีเหตุผลหลายอย่างชวนให้คิดเช่นนั้น

แต่เมื่อถูกบังคับให้ต้องถือตามหลักฐานที่ปรากฏอยู่ในเอกสาร ๒ ฉบับที่กล่าวมาแล้ว ก็น่าจะพิจารณาหาความจริงต่อไปอีกว่า กรมพระราชวังหลังทรง "ปฏิสังขรณ์" หรือ "สถาปนา" วัดตีนเลนหรือวัดเชิงเลนเมื่อใด ? ในขณะนี้ยังหาหลักฐานแน่นอนในเรื่องนี้ไม่ได้เลย จึงทำได้แต่คลำหาเหตุผลแวดล้อมมาพิจารณาอย่างกว้าง ๆ เป็นลำดับไปได้ว่า เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงรับอัญเชิญจากข้าราชการและประชาชน เสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติในกรุงธนบุรีแล้ว ได้มีพระราชดำริว่าพื้นที่ฝั่งตะวันออกของเมืองธนบุรี เป็นชัยภูมิดีกว่าฝั่งตะวันตก จึงโปรดให้เตรียมสร้างพระนครขึ้นใหม่บนฝั่งตะวันออก ในขั้นแรกทรงสร้างพระราชนิเวศน์มนเทียรสถานด้วยไม้ และล้อมด้วยรั้วระเนียดไม้ไว้ทีหนึ่งก่อน เมื่อเสร็จแล้วได้เสด็จพระราชดำเนินข้ามฟากมาประทับพระราชมนเทียรใหม่ และทรงกระทำพระราชพิธีปราบดาภิเษกสถาปนาผืนแผ่นดินฝั่งซ้ายของเมืองธนบุรีขึ้นเป็นกรุงเทพมหานครในต้นปี ๒๓๒๕

แต่พระราชพิธีปราบดาภิเษกที่ได้ทำใน พ.ศ. ๒๓๒๕ แล้วนั้นเป็นแต่เพียงพิธีสังเขป ยังไม่สมบูรณ์ถูกต้องตามตำรา จำต้องมีพระราชพิธีบรมราชาภิเษก อันเป็นพระราชพิธีเสด็จเสวยราชสมบัติของ พระเจ้าแผ่นดินเต็มตามแบบแผนประเพณี จะได้เป็นพระเกียรติยศและเป็นสวัสดิมงคลแก่บ้านเมือง ภายหน้าอีกครั้งหนึ่งใน เมื่อได้ จัดสร้างพระมหานครได้สวยงามเรียบร้อยแล้ว ฉะนั้นเพื่อให้งานสร้างพระนครอันเป็นงานใหญ่ต้องใช้แรงคนและวัตถุก่อสร้างมากมายให้สำเร็จลงได้โดยเรียบร้อยและรวดเร็วทันสถานการณ์ของประเทศ จึงโปรดให้เกณฑ์คนมาจากประเทศต่าง ๆ เข้ามาเป็นแรงงาน และทรงแบ่งสันปันส่วนหน้าที่ก่อสร้างต่าง ๆ ออกให้พระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางผู้ใหญ่เป็นแม่กองรับเอาไปควบคุม และเร่งรัดการก่อสร้างให้สำเร็จลุล่วงไปตามพระราชประสงค์ การนี้จึงปรากฏในพระราชพงศาวดารว่า ในปี ๒๓๒๖ "โปรดให้รื้อป้อมวิชเยนทร์และกำแพงเมืองธนบุรีข้างตะวันออกเสีย ขยายพระนครให้กว้าง

ออกไปกว่าเก่า เกณฑ์เขมร ๑๐,๐๐๐ เข้ามาขุดคลองคูพระนครด้านตะวันออก ตั้งแต่บางลำพู ตลอดมาออกแม่น้ำข้างใต้เหนือวัดสามปลื้ม ยาว ๘๕ เส้น ๑๓ วา กว้าง ๑๐ วา ลึก ๕ ศอก พระราชทานชื่อว่า "คลองรอบกรุง" ด้านแม่น้ำตั้งแต่ปากคลองรอบกรุงข้างใต้ ไปจบปากคลองข้างเหนือ ยาว ๙๑ เส้น ๑๖ วา รวมทางน้ำรอบพระนคร ๑๗๗ เส้น ๙ วา...."(๑)

พร้อม ๆ กับการขุดคลองรอบกรุง งานด้านอื่น ๆ เช่นการสร้างกำแพงและป้อม, การสร้างพระราชวัง, วัดพระแก้ว และการปฏิสังขรณ์วัดต่าง ๆ ในบริเวณพระนครก็ได้ลงมือเร่งทำไปด้วย เฉพาะในบริเวณที่จะเป็นปากคลองรอบกรุงข้างใต้ ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเลนตลอดริมแม่น้ำเจ้าพระยานั้น มีพระราชวงศ์ผู้ใหญ่ทรงรับหน้าที่บูรณะวัดต่าง ๆ พร้อมกันอยู่ ๒–๓ วัด คือ

วัดเลียบ สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงเทพหริรักษ์ทรงบูรณะ โดยมีพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงอุปการะ ด้วยเป็นวัดใหญ่อยู่ในกำแพงพระนคร เสร็จแล้วพระราชทานนามว่า "วัดราชบูรณะ"

วัดตีนเลน (หรือวัดเชิงเลน) สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอนุรักษ์เทเวศ(๒) ทรงสถาปนาใหม่ดังกล่าวแล้วข้างต้น

ส่วน วัดสามปลื้ม ที่อยู่ใกล้เคียงกันอีกวัดหนึ่งนั้น เข้าใจว่าพวกจีนที่โปรดให้ออกมาจากกำแพงพระนครมาอยู่ในสามเพ็ง ได้ชวนกันสร้างหรือสถาปนาเสร็จไปใหม่ ๆ ทั้งเป็นวัดที่ราษฎรช่วยกันสร้างหรือสถาปนา จึงไม่ได้กล่าวไว้ในพระราชพงศาวดารรัชกาลที่ ๑ ต่อเมื่อเจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิง สิงหเสนี) ได้บูรณะในรัชกาลที่ ๓ แล้วจึงได้รับพระราชทานนามใหม่ว่า **"วัดจักรวรรดิราชาวาส"**

---

(๑) เจ้าพระยาทิพากรวงษ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ โรงพิมพ์คุรุสภา ๒๕๐๓ น. ๗๔

(๒) ทรงพระกรุณาโปรดเลื่อนขึ้นเป็น "กรมพระอนุรักษ์เทเวศร" เมื่อรบพม่าในภาคเหนือชนะ ปลาย พ.ศ. ๒๓๒๘

เมื่องานสร้างพระนครในด้านต่าง ๆ ที่กล่าวแล้วได้สำเร็จลงใน พ.ศ. ๒๓๒๘ ก็โปรดให้จัดพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเต็มตามราชประเพณีโบราณอีกครั้งหนึ่ง เสร็จพระราชพิธีแล้ว จึงโปรดให้จัดการสมโภชพระนคร สมโภชวัดพระแก้ว และวัดต่าง ๆ ที่ได้สถาปนาบูรณะใหม่พร้อมกันรวม ๓ วัน ๓ คืน วัดตีนเลนก็ได้รับการสมโภชพร้อมกัน ยิ่งไปกว่านั้นเพื่อเป็นพระเกียรติแก่กรมพระราชวังหลังผู้ทรงปฏิสังขรณ์ ได้ทรงพระราชทานนามให้ใหม่ว่า "วัดบพิตรพิมุข"

อย่างไรก็ตาม การปฏิสังขรณ์ในรัชกาลที่ ๑ นี้ แม้ไม่มีรายละเอียดให้ทราบว่าได้ทรงทำอะไรลงไปบ้างและอย่างไร ก็พอจะสันนิษฐานได้ว่า น่าจะทรงกระทำอะไรใหญ่โตมากไม่ได้ คงจะเพียงสร้างศาลาการเปรียญ, กุฏี และอื่น ๆ ด้วยเครื่องไม้ ส่วนพระอุโบสถและพระวิหารอาจบูรณะของเก่าไว้ทีหนึ่งก่อน เพราะถ้าจะสร้างขึ้นใหม่ด้วยอิฐปูนทั้งหมดคงจะไม่ทัน ในขณะนั้นอิฐและปูนกำลังหายาก ด้วยต้องใช้ในการสร้างพระนคร และพระราชวังที่สำคัญกว่าก็ไม่เพียงพออยู่แล้ว ถึงกับต้องไปรื้อเอาอิฐตามกำแพงรอบกรุงเก่ามาใช้ ฉะนั้นปรากฏว่าผลของการบูรณะจึงอยู่ได้ไม่นาน ต้องมารื้อแก้ไขและสร้างใหม่ในรัชกาลที่ ๓ ที่จะได้กล่าวต่อไปข้างหน้า

ครั้นถึงในรัชกาลที่ ๒ มีเหตุการณ์น่าเศร้าสลดมาพัวพันกับวัดบพิตรพิมุขอยู่เรื่องหนึ่ง คือ เนื่องจากวัดนี้เป็นวัดนอกกำแพงพระนครอย่างเดียวกับวัดสระเกศ จึงกลายเป็นที่ฌาปนกิจแห่งหนึ่งของชาวพระนคร ตามบันทึกในพระราชพงศาวดารรัชกาลที่ ๒ กล่าวไว้ว่าในคราวเกิดอหิวาตกโรคระบาดไปทั่วพระนคร ในปีมะโรง พ.ศ. ๒๓๖๒ นั้น มีคนตายเป็นจำนวนมาก จนกระทั่งเผาและฝังไม่ทัน วัดนี้จึงเป็นวัดหนึ่งที่ชาวบ้านหามเอาศพมากองสุมก่ายกันไว้ตามป่าช้าและตามศาลาดินราวกับกองฟืนเพื่อรอการเผา น่าสังเวชยิ่งนัก(๑)

ต่อมาในรัชกาลที่ ๓ สิ่งก่อสร้างทั้งหลายซึ่งได้ก่อสร้างมาตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ ชำรุดทรุดโทรมลงเป็นส่วนมาก เพราะสร้างไว้ด้วยไม้ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึง "ทรงปฏิสังขรณ์"(๒) อีกครั้งหนึ่ง การปฏิสังขรณ์ครั้งนี้จะได้ทำอะไรบ้าง ไม่ได้รายงานละเอียด แต่เข้าใจว่าน่าจะเข้าแบบ "แก้ไขปรับปรุงแก้ไขใหม่ทั้งวัด" รื้อถอนอาคารเก่าที่เป็น

(๑) สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, พระราชพงศาวดารรัชกาลที่ ๒, ๒๔๘๒, น. ๔๗๙–๔๘๐
(๒) เจ้าพระยาวิชิตวงษ์วุฒิไกร, ตำนานพระอารามหลวง ๒๕๐๕, น. ๑๑

ไม้สร้างใหม่ด้วยอิฐปูนทั้งหมด แม้พระพุทธรูปพระประธานในพระอุโบสถก็ได้ปั้นใหม่เช่นเดียวกัน เฉพาะสิ่งที่เหลือมาจนทุกวันนี้มีพระอุโบสถ พระวิหาร พระเจดีย์หลังพระอุโบสถ กุฏิตำหนักและกุฎีเก่งเจ้าอาวาส มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ :—

พระอุโบสถ ยกพื้นสูง หลังคาทรงไทยซ้อนสองชั้น เสาอยู่ข้างนอก มีระเบียงเดินได้รอบ ซุ้มประตูหน้าต่างประดับลายดอกเบญจมาศปูนปั้นติดกระจกสี ผนังระหว่างช่องประตูคู่ด้านหน้ามี รูปพระพุทธฉายเป็น ของวาดขึ้นทีหลัง ผนังภายในเขียนลาย ประแจจีนบนพื้นเหลืองทองประดับดอกไม้ร่วง ตามผนังด้านข้างมีภาพเขียนใส่กรอบแขวนไว้เป็นระยะ ๆ ดูภาพและฝีมือเขียนแล้วพอจะแบ่งออกได้เป็น ๒ พวก คือ ภาพฝีมือเก่า (ราวรัชกาลที่ ๓) ซึ่งใส่กรอบรูปไข่ เป็นภาพพระภิกษุพิจารณากรรมฐานต่อหน้าอสุภ อีกภาพหนึ่งเป็นภาพเขียนแบบไทยฝีมือใหม่ (ราวรัชกาลที่ ๕ ลงมา) อยู่ในกรอบสี่เหลี่ยม เป็นภาพพุทธประวัติ ก็เพราะภาพฝีมือเก่าเป็นรูปพระภิกษุพิจารณาอสุภเช่นนี้เอง เป็นเค้าให้คิดว่าในสมัยรัชกาลที่ ๓ นั้น วัดนี้คงเป็นวัดฝ่ายอรัญวาสี พระสงฆ์มุ่งปฏิบัติทางวิปัสสนาธุระ เพราะเป็นวัดอยู่นอกกำแพงพระนคร ห่างจากคนจอแจแออัด แต่ในสมัยนี้สภาพบ้านเมืองได้เปลี่ยนไปหมดแล้ว

พระประธานหน้าตักราว ๑ วาปูนปั้น หันพระพักตร์สู่ตะวันออก (ด้านถนนหน้าวัด) ซุ้มใบเสมารอบพระอุโบสถ เป็นแบบรัชกาลที่ ๓

พระวิหาร ตั้งอยู่ข้างหน้าขวางพระอุโบสถเต็มที่ ยกพื้นสูง ๒ ชั้น สูงกว่าพระอุโบสถ หลังคาทรงไทยซ้อนสองชั้น เสาอยู่ข้างนอก และอาจจะเป็นด้วยหันข้างขวางพระอุโบสถอยู่เช่นนี้เอง จึงได้เจาะประตูด้านข้างทั้งสองข้าง และตรงกับหน้าพระอุโบสถได้สะดวก ซุ้มประตูหน้าต่างประดับลายปูนปั้นเหมือนกับพระอุโบสถ ผนังด้านในทาฝุ่นแดงเขียนดอกไม้ร่วง มีพระพุทธรูปขนาดย่อม ๆ ประดิษฐานอยู่สองข้างทางเดิน ด้านละ ๓ องค์ น่าสังเกตว่ามีพระพุทธรูปศิลาปางสมาธิสมัยทวารวดีย่อม ๆ อยู่องค์หนึ่ง พระพุทธรูปแบบนี้เคยพบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหลายแห่ง

พระเจดีย์ ทรงกลม สูงราว ๑๒-๑๔ เมตร ตั้งอยู่หลังพระอุโบสถ กล่าวกันว่าภายในบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

กุฏิเก๋งจีน ขณะนี้เรียกว่า "คณะต้นจัน" เพราะมีต้นจันปลูกอยู่กลางหมู่กุฏิต้นหนึ่ง กุฏิกลุ่มนี้เป็นของเก่า เข้าใจว่าสร้างในรัชกาลที่ ๓ ซึ่งกำลังนิยมศิลปจีนกันทั่วไป ได้รับคำบอกเล่าว่า พระยาโชฎึกราชเศรษฐีสร้างถวาย ถ้าเป็นพระยาโชฎึกราชเศรษฐี เจ้ากรมฝ่ายซ้ายในรัชกาลที่ ๓ จริง ก็ต้องมีชื่อเดิมว่า "ทองจีน" เดิมทีสร้างแบบจีนทั้งหมด เมื่อมาผุพังต้องซ่อมใหม่ในภายหลัง จึงได้เปลี่ยนแปลงใช้แบบไทยเข้าไปปนแซมบ้างบางส่วน แต่ส่วนที่เจ้าอาวาสอาศัยนั้นยังเหลือของเดิมอยู่มาก โดยเฉพาะเครื่องบนซึ่งเปลือยให้เห็นการเข้าไม้ตามแบบเก่าของจีนอยู่อย่างชัดเจน น่าจะหาหนทางรักษาไว้ให้คงอยู่ต่อไปนาน ๆ

กุฏิตำหนัก กุฏิกลุ่มนี้มีอยู่ ๔ หลัง รวมทั้งหอไตรด้วย เป็นกุฏิเก่าทรงไทย เข้าใจว่าสร้างในรัชกาลที่ ๓ ได้รับคำบอกเล่าว่าเป็นกุฏิเจ้าอาวาสสมัยหม่อมเจ้าพระญาณวราภรณ์ (รอง) จึงเรียกว่า "กุฏิตำหนัก"

อย่างไรก็ตาม ถ้าพิจารณาการวางสถานที่สำคัญ ๆ ของวัดนี้ คือ พระอุโบสถ พระวิหาร และพระเจดีย์ แล้วจะรู้สึกว่าขัด ๆ กับความนิยมที่ใช้กันอยู่ในวัดทั่ว ๆ ไป เช่นวัดส่วนมากมักจะหันหน้าลงคลองหรือแม่น้ำ (ถือเอาหน้าพระอุโบสถ หรือหน้าพระประธานภายในพระอุโบสถเป็นหลัก) แต่วัดบพิตรพิมุขกลับหันหลังให้คลองโอ่งอ่าง และหันตรงทิศตะวันออก เมื่อพระอุโบสถหันไปทางนั้นแล้ว เหตุใดจึงสร้างพระวิหารขวางหน้าเอาไว้ให้หมดความสวยงามอย่างนี้ไม่เคยพบเห็นที่ไหน นอกจากนั้นพระวิหารในวัดนี้ก็สร้างอยู่บนฐานสูง มีกำแพงแก้วล้อมถึง ๒ ชั้น และทำทีท่าว่าจะหันหน้าลงแม่น้ำเจ้าพระยา ทำนองเดียวกันกับวัดราชบุรณะที่อยู่ใกล้กัน ก็ทำให้คิดไปว่าทีแรกอาจจะต้องการใช้พระวิหารนี้เป็นพระอุโบสถของวัดก็ได้ แต่เมื่อสร้างแล้วไม่มีผู้เห็นด้วย จึงได้แก้เป็นพระวิหารหันรีหันขวางดังที่ปรากฏอยู่ทุกวันนี้ แต่นี่เป็นเรื่องของการเดาทั้งนั้น อาจผิดก็ได้ถูกก็ได้ เพราะไม่มีโอกาสทราบว่าผู้สร้างทีแรกมีความคิดอย่างไร

เนื่องจากว่าในรัชกาลที่ ๓ นั้น บริเวณริมคลองหลังวัดบพิตรพิมุขยังเป็นตลาดขายสรรพสินค้าสดแห้งอยู่ ภายในคลองจึงคลาคล่ำไปด้วยเรือขนถ่ายสินค้าขึ้นลงจนหลีกกันไม่ใคร่ไหว จนกระทั่งท่านสุนทรภู่ได้เก็บมาพรรณนาไว้ใน "นิราศสุพรรณ" เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๔ ว่า

"เชิงเลนเป็นตลาดสล้าง หลักเรือ
โอ่งอ่างบ้างอิฐเกลือ เกลื่อนกลุ้ม
หลีกล่องช่องเล็กเหลือ ลำบาก ยากแฮ
ออกแม่น้ำย่ำถุ้ม ถี่ฆ้องสองยาม ฯ"

ตามโคลงนี้ ทำให้วาดภาพเห็นได้ว่า ในสมัยก่อนปากคลองโอ่งอ่างอาจอยู่ลึกเข้ามาอีกมาก เขตวัดด้านตะวันตกได้จดริมแม่น้ำ แต่ตามริมน้ำส่วนมากเป็นเลนตลอด จนวัดและตลาดที่ตั้งอยู่บริเวณนั้นได้ชื่อว่า "วัดตีนเลน" หรือ "วัดเชิงเลน" ในปัจจุบันทางเทศบาลได้สร้างเขื่อนคอนกรีตตามริมคลองโอ่งอ่างทั้งสองข้าง เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย

เมื่อถึงรัชกาลที่ ๕ ได้ทรง "ปฏิสังขรณ์" อีกครั้งหนึ่ง ไม่ได้กล่าวรายละเอียดว่าได้ปฏิสังขรณ์อะไรบ้าง จึงเข้าใจเอาว่าส่วนใหญ่คงเป็นเพียงบูรณะของเก่าที่ได้ปฏิสังขรณ์ทั้งวัดในรัชกาลที่ ๓ ซึ่งได้ชำรุดทรุดโทรมลงไปบ้างเล็กน้อยให้ดีขึ้นเหมือนเก่าเท่านั้น และในคราวเดียวกันนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า ได้โปรดให้สร้างพลับพลาเครื่องไม้สักไว้หลังวัดริมคลองโอ่งอ่างหนึ่งหลัง มีลายสลักพระราชลัญจกร "ตราอาร์ม" อยู่ที่จั่วด้านหน้า (หันออกทางคลองโอ่งอ่าง) แต่ขณะนี้มองเห็นได้ยากเสียแล้วเพราะแผงลอยบิดหมด คงเห็นแต่ลายสลักที่จั่วด้านข้างเป็นรูปพระลัญจกรพระมหาพิชัยมงกุฎบนพานมีราชสีห์ กับคชสีห์ถวายพุ่มกระหนาบอยู่สองข้าง จากลายพระราชลัญจกรทั้งสองนี้ทำให้คะเนอายุของพลับพลาหลังนี้ว่า น่าจะสร้างหลังจากพระบาทสมเด็จ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ พระราชดำเนิน กลับ จากการเยือนยุโรปครั้งที่ ๒ (พ.ศ. ๒๔๕๐) แล้ว และสร้างขึ้นเพื่อทรงอุทิศพระราชกุศลถวายแด่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ถึงรัชกาลที่ ๖ ในรัชกาลนี้ เจ้าคุณพระกวีวงศ์ (กระแจะ) เป็นเจ้าอาวาส ได้บูรณะปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุที่ชำรุดทรุดโทรมบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่ไม่ปรากฏเป็นเอกสาร

ถึงรัชกาลที่ ๗ ในรัชกาลนี้เจ้าคุณพระกวีวงศ์ เจ้าอาวาสได้บูรณะกุฏิเก๋งจีน โดยเปลี่ยนกระเบื้องหลังคาใหม่หมด และได้เทพื้นคอนกรีตเสริมเหล็กเชื่อมติดต่อระหว่างกัน กับได้สร้างกุฏิตึก ๒ ชั้น ๒ หลัง แต่ได้ถูกรื้อคราวที่ถูกตัดถนนทรงวาด ๑

ถึงรัชกาลที่ ๘ และที่ ๙ ในรัชกาลนี้ ภาวะของบ้านเมืองอยู่ในภาวะคับขัน เพราะเกิดมหาสงครามโลกครั้งที่ ๒ และสงครามเอเชียบูรพามีผลเนื่องถึงกัน วัดวาอารามทั้งหลายขาดการบูรณะปฏิสังขรณ์ ต่อมาเจ้าคุณพระสุทธิพงศ์มุนี (พงศ์) เป็นเจ้าอาวาสตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๒ ถึง พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้ปฏิสังขรณ์และก่อสร้างดังนี้

(๑) จัดการซ่อมพระอุโบสถ พระวิหาร และพระวิหารคต ที่ชำรุดด้วยภัยธรรมชาติและภัยสงครามแต่เป็นส่วนเล็กน้อย พร้อมด้วยทำท่อระบายน้ำภายในบริเวณกำแพงแก้ว เพื่อให้น้ำไหลลงคลองโอ่งอ่างและท่อเทศบาล

(๒) จัดการวางผังกุฏิใหม่ ๒ คณะ (คณะ ๓ กับคณะ ๔) แต่ได้ถูกอัคคีภัยแต่ พ.ศ. ๒๕๐๔

(๓) ซ่อมตึกเก่า ๑ คณะ (คณะ ๒) ซึ่งเดิมเรียกว่า คณะตำหนัก

(๔) สร้างตึกแถวสำหรับให้เช่าเพื่อเก็บผลประโยชน์บำรุงวัด ในที่ดินริมเขตวัดด้านตะวันออก ด้านตะวันตกเฉียงใต้ และด้านใต้ เป็นตึก ๒ ชั้น ๓๖ คูหา, ๓ ชั้น ๙ คูหา

(๕) สร้างประตูวัดคอนกรีตเสริมเหล็กตามแบบของกรมการศาสนา ๒ ประตู

(๖) สร้างกำแพงรั้วที่หน้ามุขพระวิหาร ยาว ๒๙ เมตร สูง ๒ เมตร ๒๐ เซ็นต์

(๗) ปฏิสังขรณ์พระอุโบสถ โดยเปลี่ยนกระเบื้องหลังคา ซึ่งเดิมเป็นกระเบื้องมอญและผุเป็นกระเบื้องเคลือบ ช่อฟ้าใบระกา หางหงส์ หน้าบัน ลายทองเพดานซุ้มประตูหน้าต่าง บานประตูหน้าต่างทั้งที่เป็นลายทอง ลายปูนปั้นและประดับกระจกตามส่วนของสภาพเดิมให้ปกติ

สมัยรัชกาลที่ ๙ พระสิรินันทมุนี (สนั่น) เป็นเจ้าอาวาสแต่ พ.ศ. ๒๕๐๒ เป็นต้นมาถึงปัจจุบัน ได้เสริมสร้างแก้ไขปรับปรุง บูรณะปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุปูชนียสถาน ซึ่งประมวลผลงานได้ดังนี้

พ.ศ. ๒๕๐๓

๑. ได้ปรับปรุงพื้นที่วัดด้านตะวันตก โดยสร้างกำแพงรั้วยาวประมาณ ๖๐ เมตร สูง ๒.๑๐ เมตร เพื่อกันเป็นเขตจัดประโยชน์ด้วยเงินผลประโยชน์ของวัด ๓๕,๐๐๐.—บาท

๒. กลางปี ๒๕๐๓ เกิดอัคคีภัยที่ตึกแถวของวัดด้านติดกับสถานีตำรวจจักรวรรดิ ได้ดำเนินการสร้างตึกแถวขึ้นใหม่ในที่จัดประโยชน์เดิม เป็นตึก ๓ ชั้น ๑๐ คูหา แล้วเสร็จ พ.ศ. ๒๕๐๔

พ.ศ. ๒๕๐๔

๑. ได้ดำเนินงานก่อสร้างกำแพงรั้วด้านใต้ ยาวประมาณ ๔๕ เมตร สูง ๒.๑๐ เมตร เพื่อกันเป็นเขตสังฆาวาส โดยเงินอุดหนุนจากกรมการศาสนา ๑๕,๐๐๐.—บาท กับเงินผลประโยชน์ของวัดอีก ๑๐,๐๐๐.—บาท รวมเป็นเงิน ๒๕,๐๐๐.—บาท

พ.ศ. ๒๕๐๕

๑. ได้ดำเนินการก่อสร้างศาลาการเปรียญ เป็นตึกถาวร ๒ ชั้น ๑ หลัง ทรวดทรงแบบไทยมีช่อฟ้า ใบระกา หน้าบัน ทวย บัวปลายเสา กว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๔ เมตร พร้อมกำแพงรั้ว โดยเงินผลประโยชน์ของวัดและเงินผู้มีจิตศรัทธาบริจาค ๖๔๐,๐๐๐.—บาท

พ.ศ. ๒๕๐๖

๑. ได้ดำเนินการก่อสร้างกุฏิสงฆ์ เป็นตึกถาวร ๒ ชั้น ๑ หลัง ทรวดทรงแบบไทย กว้าง ๖ เมตร ยาว ๑๙ เมตร โดยเงินผลประโยชน์ของวัด และผู้มีจิตศรัทธาบริจาค ๒๓๐,๐๐๐.—บาท ตั้งชื่อว่า "กุฏิร่วมศรัทธาสามัคคี"

พ.ศ. ๒๕๐๗

๑. ได้ดำเนินการก่อสร้างกุฏิสงฆ์เป็นตึกถาวร ๒ ชั้น ๑ หลัง ทรวดทรงแบบไทย กว้าง ๖ เมตร ยาว ๑๙ เมตร โดยเงินผลประโยชน์ของวัด ๒๕๐,๐๐๐.—บาท ตั้งชื่อว่า "กุฏิ กวี—สุทธิพงศ์"

๒. ได้ดำเนินการก่อสร้างศาลาโรงครัว เป็นตึกถาวรชั้นเดียว ๑ หลัง ทรวดทรงแบบไทย กว้าง ๖ เมตร ยาว ๑๒ เมตร พร้อมห้องน้ำ ๑ หลัง โดยเงินผลประโยชน์ของวัด ๑๕๐,๐๐๐.— บาท

พ.ศ. ๒๕๐๘

๑. ได้ดำเนินการแก้ไขกำแพงรั้ว ซึ่งท่านเจ้าคุณพระสุทธิพงศ์มุนีทำไว้ให้สวยงามขึ้น โดยเงินผลประโยชน์ของวัด ๕๐,๐๐๐.— บาท

๒. ได้ดำเนินการทำถนนในวัด ๑ สาย จากประตูวัดด้านตะวันออกถึงประตูวัดด้านตะวันตก กว้าง ๖ เมตร ยาว ๑๐๐ เมตร เป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก โดยบริษัทสหสถาปัตย์ทำถวายเป็นเงิน ๖๐,๐๐๐.— บาทเศษ

พ.ศ. ๒๕๐๙

๑. ได้ดำเนินการก่อสร้างกุฏิสงฆ์ชั้นเดียว ๑ หลัง กว้าง ๖ เมตร ยาว ๘ เมตร โดยเงินผลประโยชน์ของวัดและผู้มีจิตศรัทธาบริจาคร่วม ๖๐,๐๐๐.— บาท

๒. ได้ดำเนินการก่อสร้างหอประชุมชั้นเดียว ๑ หลัง กว้าง ๖ เมตร ยาว ๘ เมตร โดยเงินผลประโยชน์ของวัด ๔๐,๐๐๐.— บาท

พ.ศ. ๒๕๑๐

๑. ได้ดำเนินการก่อสร้างกุฏิสงฆ์ชั้นเดียว ๑ หลัง กว้าง ๖ เมตร ยาว ๒๔ เมตร โดยเงินผลประโยชน์ของวัดและผู้มีจิตศรัทธาบริจาคร่วม ๑๕๐,๐๐๐.— บาท

๒. ได้ดำเนินการก่อสร้างศาลาจตุรมุขชั้นเดียว ๑ หลัง กว้าง ๓ เมตร ยาว ๗.๒๕ เมตร โดยเงินผลประโยชน์ของวัดประมาณ ๑๐๐,๐๐๐.— บาท ตั้งชื่อว่า "ศาลาสุทธิพงศ์อนุสรณ์" เพื่อประดิษฐานรูปหล่อพระสุทธิพงศ์มุนี อดีตเจ้าอาวาส และใช้เป็นสำนักงานของวัด

๓. ได้ดำเนินการก่อสร้างศาลาจตุรมุขชั้นเดียว ๑ หลัง ขนาดเดียวกับศาลาสุทธิพงศ์อนุสรณ์ โดยเงินผลประโยชน์ของวัดประมาณ ๑๐๐,๐๐๐.— บาท

๔. ได้ดำเนินการก่อสร้างกำแพงรั้วในเขตสังฆาวาสรวม ๕ รายการ โดยเงินผลประโยชน์ของวัดประมาณ ๖๐,๐๐๐.— บาท

พ.ศ. ๒๕๑๑

๑. ได้ดำเนินการลาดซีเมนต์พื้นพระอุโบสถและพระวิหาร โดยเงินผลประโยชน์ของวัด ๑๐๐,๐๐๐.— บาท

๒. ได้ดำเนินการลาดซีเมนต์ลานวัดทั้งหมด พร้อมทั้งทำท่อระบายน้ำ ทางเท้า โดยเงินผลประโยชน์ของวัดประมาณ ๑๒๐,๐๐๐.— บาท

๓. ได้ดำเนินการบูรณะกุฏิตำหนัก โดยกะเทาะปูนเก่าออกแล้วถือปูนใหม่ โดยเงินผลประโยชน์ของวัด ๓๕,๐๐๐.— บาท

๔. ได้ดำเนินการบูรณะปฏิสังขรณ์กุฏิเก๋งจีน โดยกะเทาะปูนเก่าออกเป็นบางส่วนแล้วถือปูนใหม่ โดยเงินของเจ้าอาวาส ๑๐,๐๐๐.– บาท

พ.ศ. ๒๕๑๒

๑. ได้ดำเนินการเปลี่ยนกระเบื้องบุเชิงผนังภายในพระอุโบสถ ซึ่งของเก่าเป็นกระเบื้องเคลือบขาว เป็นหินอ่อนทำภายในประเทศ โดยเงินบูชาธรรมกัณฑ์เทศน์มหาชาติปี ๒๕๑๒ จำนวน ๒๐,๐๐๐.— บาท

๒. ได้ดำเนินการปฏิสังขรณ์พระวิหารคต โดยปิดทองประดับกระจกใหม่ เปลี่ยนตัวไม้บางตัวที่ผุ กะเทาะปูนเก่าถือปูนใหม่โดยเงินผลประโยชน์ของวัดประมาณ ๓๐,๐๐๐.—บาท

๓. ได้ดำเนินการ ปิดทอง ประดับกระจกลาย ปูนปั้นดอก เบญจมาศ ซุ้มประตู หน้าต่างพระวิหารใหม่ โดยเงินผลประโยชน์ของวัดประมาณ ๑๕.๐๐๐.— บาท

๔. ได้ดำเนินการจัดทำบันไดที่หน้าพระอุโบสถใหม่ ๒ บันได ปูด้วยหินอ่อนโดยเงินผลประโยชน์ของวัด ๖,๗๐๐.— บาท

ปูชนียวัตถุ

สิ่งที่เป็นปูชนียวัตถุสำคัญในวัด คือ

๑. พระประธานในพระอุโบสถ เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย ไม่ปรากฏพระนาม หน้าตักกว้าง ๒.๓๕ เมตร สูงตลอดพระรัศมี ๓.๓๓ เมตร และพระอัครสาวก (พระสารีบุตรและพระโมคคัลลาน์) ๒ องค์ สูง ๑.๐๕ เมตร เท่ากัน ประดิษฐานอยู่ที่ฐานชุกชีเดียวกับพระประธาน

๒. พระพุทธศิลารูปปางสมาธิ ประดิษฐานอยู่ในพระวิหาร เป็นพระพุทธรูปสมัยทวารวดี หน้าตักกว้าง .๔๒ เมตร สูงตลอดพระรัศมี ๑.๐๕ เมตร

๓. พระเจดีย์ ทรงกลม สูงราว ๑๒—๑๔ เมตร ตั้งอยู่หลังพระอุโบสถ

พระอุโบสถวัดบพิตรพิมุข

พระวิหาร

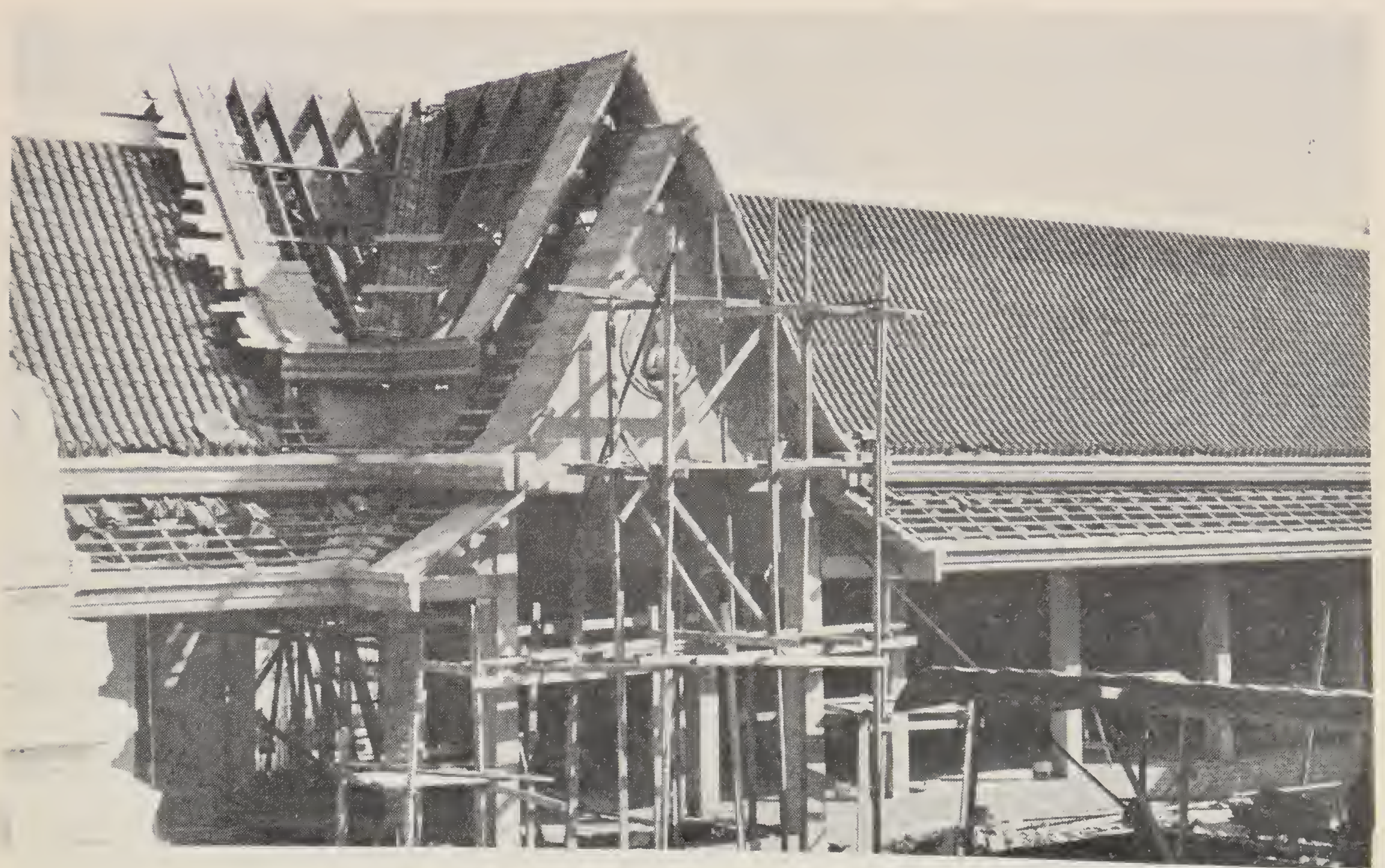
ศาลาการเปรียญ

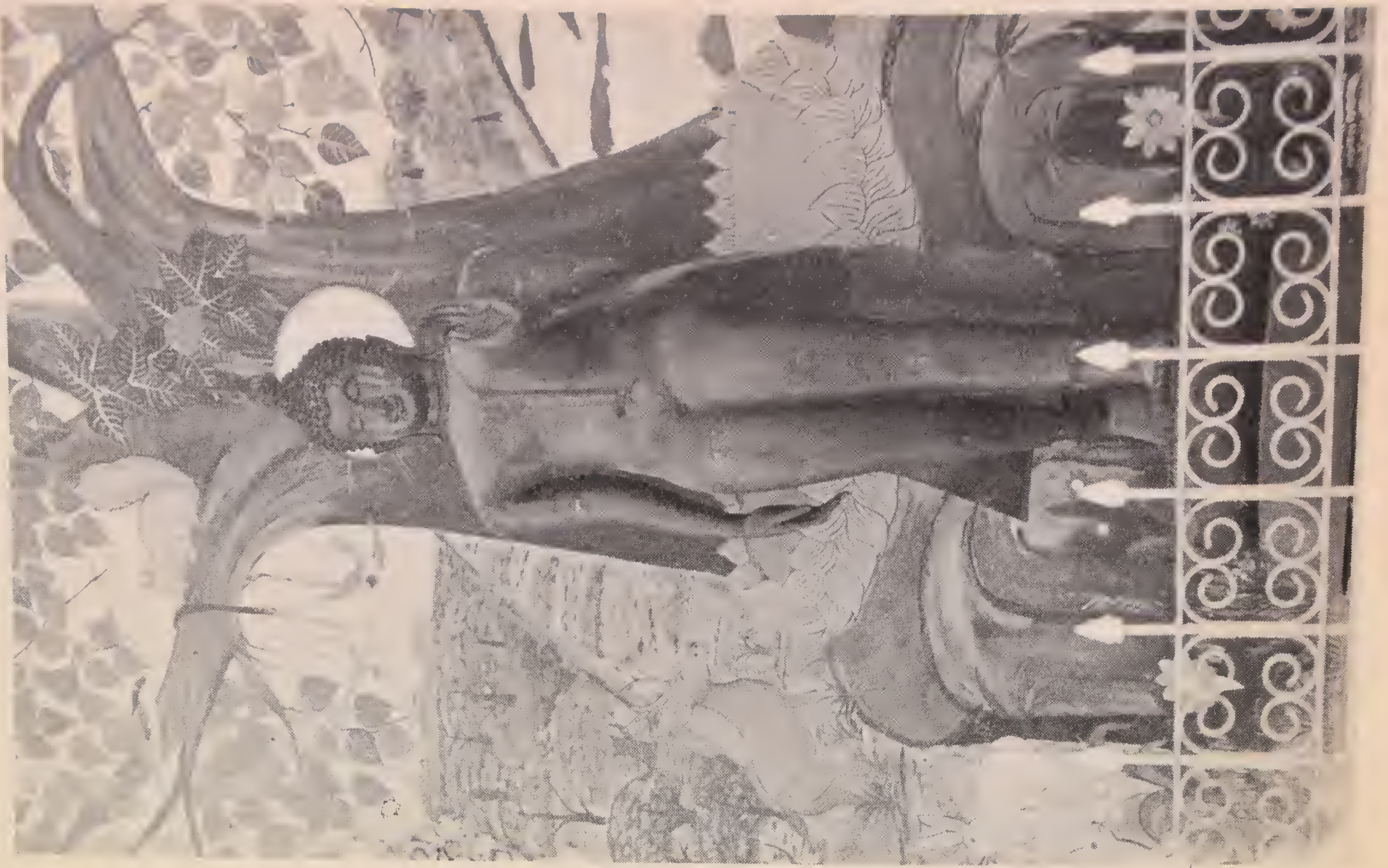
ศาลาจตุรมุข ๒ หลังตั้งอยู่คู่กัน

วิหารคต ๒ หลังติดหอระฆังด้านละ ๑ หลัง

วิหารคตด้านมุข กำลังก่อสร้าง

พระพุทธรูปปางลีลาขนาดสูง ๒.๒๐ เมตร
สร้างแทนที่พระฉายหน้าพระอุโบสถ

คณะต้นจันทร์เดิม บูรณะใหม่

คณะเก๋งจีนบูรณะขึ้นใหม่เป็นบางส่วน

คณะ ๒ เดิม บูรณะขึ้นใหม่เป็นบางส่วน

หอประชุมภายในของวัด ใช้เป็นที่อบรมพระนวกะในภายในพรรษา

กุฏิสงฆ์สองชั้นหลังละ ๕ ห้อง มี ๒ หลัง

๔. พระพุทธรูปปางมารวิชัย เป็นพระหล่อ หน้าตักกว้างประมาณ .๘๒ เมตร สูงตลอดพระรัศมี ๑.๑๓ เมตร ประดิษฐานอยู่ที่วิหารเล็กในบริเวณกุฏิเก๋งจีน

ปูชนียสถานและถาวรวัตถุ

สิ่งที่นับว่าเป็นปูชนียสถานและถาวรวัตถุสำคัญของวัดนี้ คือ

๑. พระอุโบสถ	๒. พระวิหาร
๓. ศาลาการเปรียญ	๔. กุฏิตำหนัก
๕. กุฏิเก๋งจีน	๖. หอไตร

นอกจากนี้ ทางวัดได้รับพระราชทานสิ่งของต่าง ๆ ประจำวัด คือ

๑ พระไตรปิฎก ฉบับพิมพ์ในรัชกาลที่ ๕ มีตู้พร้อม ๑ จบ

๒. พระบรมรูปหล่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระปิยมหาราชเจ้า) ทรงเครื่องยศจอมพลทหารบก ๑ พระรูป

๓. ธรรมาสน์ลายทอง เท้าสิงห์ สำหรับแสดงธรรม ๑ ที่

๔. ธรรมาสน์สวดพระปาฏิโมกข์ และหนังสือพระปาฏิโมกข์พร้อมตู้ ๑ ชุด

๕. พระไตรปิฎกสยามรัฐ ฉบับพิมพ์ในรัชกาลปัจจุบัน ๑ จบ และวัดนี้รัชกาลที่ ๕ รัชกาลที่ ๖ และรัชกาลที่ ๗ เคยเสด็จพระราชทานพระกฐินด้วย นอกจากสิ่งของที่ได้รับพระราชทานแล้ว สมัยพระสิรินันทมุนีเป็นเจ้าอาวาส มีผู้ศรัทธาถวายเครื่องครุภัณฑ์ประจำวัดคือ

๑. นางจันทร์ ไล้สุคนธ์ เจ้าของร้านสุรินทร์ข้างเฉลิมเขตร์ถวายโต๊ะลายทองหมู่ ๗ (หน้า ๑๐ นิ้ว) ๑ หมู่ พร้อมเครื่องบูชาราคา ๒,๕๐๐.— บาท ธรรมาสน์ลายทอง ๓ ชั้น ประจำศาลาการเปรียญ ราคา ๒,๕๐๐.— บาท

๒. นาวาเอก บุญพบ บุญญาภิสนท์ และภรรยา นายเอี้ยวกวง แซ่จู และนางบุญเพียร พลอยส่องแสง จังหวัดพระนคร ถวายหีบทอง (รองนอก) ๑ หีบ มีโต๊ะรอง ๒ ตัว ราคา ๕,๕๐๐.— บาท

๓. นางอิ่มจิต ถาวรธนสาร เจ้าของร้านถาวรธนสาร ถนนจักรวรรดิ ถวายพัดลมตั้งประจำพระอุโบสถ ๒ พัด ราคา ๒,๒๕๐.— บาท

๔. นางนพรัตน์ แทนขำ บ้านเลขที่ ๒๗๕ ภาษีเจริญ ธนบุรี ถวายพัดลมแขวนติดเพดานประจำพระอุโบสถ ๑ พัด ราคา ๑,๐๕๐.— บาท

๕. เจ้าของร้านแหลมไทย ตึกบพิตรพิมุข ๑ ถวายพัดลมแขวนติดเพดานประจำพระอุโบสถ ราคา ๑,๐๕๐.—บาท

ผลประโยชน์ของวัด

วัดนี้มีผลประโยชน์เกิดจากที่ธรณีสงฆ์ ซึ่งนายทับนางหวั่นถวาย อยู่ที่ถนนมหาชัย จังหวัดพระนคร กับค่าเช่าตึกแถวและแผงลอย—บ้านเช่า ในเขตจัดประโยชน์ของวัด ปัจจุบันได้ค่าเช่าปีละ ๑๕๓,๗๕๖.- บาท

ลำดับเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุขนั้น เริ่มแต่ที่เป็นพระอารามหลวงแล้ว ตอนต้น ๆ ก็ยังมืดมัว ไม่สามารถจะทราบได้ว่าใครเป็นเจ้าอาวาสมาบ้าง อาศัยหนังสือเรื่อง ตั้งพระราชาคณะผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร์ พระนิพนธ์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระสมมตอมรพันธ์ และสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ปรากฏรายนามพระราชาคณะที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เป็นเจ้าอาวาสดังต่อไปนี้

๑. หม่อมเจ้าพระญาณวราภรณ์ (รอง) เปรียญ ๙ ประโยค

๒. พระธรรมวโรดม (ฤทธิ) เปรียญ ๕ ประโยค แล้วย้ายไปเป็นเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม

๓. พระราชเมธี (อิ่ม) เปรียญ ๔ ประโยค แล้วย้ายไปเป็นเจ้าอาวาสวัดราชบูรณะ

๔. พระราชโมลี (น่วม) เปรียญ ๕ ประโยค แล้วย้ายไปเป็นเจ้าอาวาสวัดสระเกศ

๕. พระกวีวงศ์ (กระแจะ) เปรียญ ๔ ประโยค

๖. พระสุทธิพงศ์มุนี (พงศ์) เปรียญ ๓ ประโยค

๗. พระสิรินันทมุนี (สนั่น) เปรียญ ๖ ประโยค เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน

การศึกษา

วัดนี้ แต่เดิมมาเป็นวัดฝ่ายอรัญวาสี พระสงฆ์มุ่งปฏิบัติทางวิปัสสนาธุระเป็นส่วนมาก มีอาจารย์ที่มีชื่อเสียงมีศิษย์และผู้นับถือมาก เช่นท่านอาจารย์ไข่ เป็นต้น ดังนั้นการศึกษาในฝ่ายคันถธุระจึงไม่เจริญเหมือนสำนักอื่น ๆ ในยุคพระกวีวงศ์ (กระแจะ) เป็นเจ้าอาวาส มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมเหมือนกัน เพราะมีโรงเรียนพระปริยัติธรรมอยู่ ๑ หลัง แต่ชำรุดทรุดโทรมจนไม่สามารถจะปฏิสังขรณ์ได้ พระสุทธิพงศ์มุนี (พงศ์) ผู้เป็นเจ้าอาวาสในยุคต่อมา จึงรื้อออกเพื่อก่อสร้างใหม่ แต่ไม่ทันได้ก่อสร้างท่านได้มรณภาพเสียก่อน

ส่วนการศึกษาของบ้านเมืองนั้น วัดบพิตรพิมุข มีสถานที่ศึกษาที่สำคัญคือ โรงเรียนวัดบพิตรพิมุข ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นที่ดินของวัดด้านเหนือ จากหนังสือประวัติของโรงเรียนนี้ ทำให้ทราบว่า โรงเรียนวัดบพิตรพิมุข ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ ซึ่งหมายความว่า โรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนหลวงสำหรับประชาชนรุ่นแรกที่ตั้งขึ้นตามวัดนั่นเอง ทั้งเข้าใจว่าคงตั้งขึ้นไม่หลังโรงเรียนวัดมหรรณพาราม ซึ่งตั้งขึ้นแรกที่สุดในปี ๒๔๖๗ นั้น โรงเรียนวัดบพิตรพิมุขได้รับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ก้าวหน้าทันกับความเจริญเติบโตของบ้านเมืองเรื่อยมาจนกระทั่งบัดนี้ได้กลายเป็นโรงเรียนอาชีวศึกษาชั้นสูงแห่งหนึ่งของพระนคร มีนักเรียนชายหญิงเข้าศึกษาและสำเร็จปีละมาก ๆ จนสามารถรวบรวมนักเรียนเก่ารุ่นต่าง ๆ ตั้งเป็น "สมาคมนักเรียนเก่าบพิตรพิมุข ในพระบรมราชูปถัมภ์" และได้ดำเนินเป็นประโยชน์มาจนทุกวันนี้ ปัจจุบัน ทางฝ่ายโรงเรียน อาจารย์สายใจ ดาลาล์ เป็นอาจารย์ใหญ่ ทางฝ่ายสมาคม พลโท สำราญ แพทยกุล แม่ทัพภาค ๓ เป็นนายกสมาคม

ขนบธรรมเนียมของวัด

ตั้งแต่อดีตเจ้าอาวาสมาจนถึงเจ้าอาวาสปัจจุบัน ได้รักษาขนบธรรมเนียมอันดีงามของวัดไว้ด้วยการนำพระภิกษุสามเณรทำกิจวัตรไหว้พระสวดมนต์ ทำอุโบสถสังฆกรรม แนะนำพระภิกษุสามเณรให้ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย และอบรมพระภิกษุสามเณรให้ประพฤติในสุปฏิบัติ นอกจากนี้ ยังได้จัดให้พุทธศาสนิกชนบำเพ็ญกุศลตามประเพณีนิยมในเทศกาลเข้าพรรษา เฉพาะในวันธรรมสวนะมีถวายทานรักษาศีลและฟังธรรมเทศนา ในวันสำคัญทาง

พระพุทธศาสนา เช่นวันมาฆะ วิสาขะ และอาสาฬหบูชา เป็นต้น ตลอดจนงานพิเศษของวัด อาทิเช่นงานเทศน์มหาชาติ ตักบาตรข้าวสาร ก็จัดให้พุทธศาสนิกชนบำเพ็ญกุศลตลอดมา

มรรคนายกและไวยาวัจกร

เหนือพระกวีวงศ์ (กระแจะ) ขึ้นไป ไม่มีหลักฐาน ในสมัยพระกวีวงศ์เป็นเจ้าอาวาส ได้ตั้งให้นายเทียบ โพธิ์เงิน เป็นไวยาวัจกร นายเทียบได้ทำหน้าที่นี้มาจนถึงสมัยพระสิรินันทมุนี เจ้าอาวาสปัจจุบัน นายเทียบถึงแก่กรรม จึงได้ตั้งให้นายจำรูญ สุขสด ทำการในหน้าที่ไวยาวัจกรตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

สิ่งที่น่าจะนำมาพิจารณาประการสุดท้ายก็คือ ปัญหาในเรื่องนามของวัดบพิตรพิมุข ไม่เป็นปัญหาอะไรที่ในสมัยเดิมทีเดียวเรียกกันว่า "วัดตีนเลน" หรือผู้ที่เรียกให้สุภาพขึ้นอีกหน่อยก็ว่า "วัดเชิงเลน" เพราะในเขตวัดด้านจดแม่น้ำเป็นที่ลุ่มและยื่นยาวออกไปในแม่น้ำมีน้ำท่วมถึงทุกวัน ในบริเวณนั้นจึงเป็นโคลนเลน เมื่อมาขุดคลองโอ่งอ่างขึ้นอีกก็ยิ่งทำให้ด้านที่จดคลองนี้กลายเป็นที่น้ำเอ่อขึ้นมาท่วมไปด้วย แต่เนื่องจากเป็นคลองนำเรือขนาดเล็กเข้ามาจากแม่น้ำได้ง่าย คลองโอ่งอ่างตอนหลังวัดจึงกลายเป็นที่จอดเรือซื้อขายของสดของแห้งแน่นคลองทีเดียว และไม่ต้องสงสัยว่าบนฝั่งคลองหลังวัดนั้นจะไม่กลายเป็นตลาดนำของขึ้นมาวางซื้อขายจอแจไปด้วย ชาวบ้านจึงเรียกตลาดนี้ว่า "ตลาดเชิงเลน" ไปด้วย อย่างที่ท่านสุนทรภู่พรรณนาไว้ แต่ก็น่าแปลกอย่างยิ่งที่ไปพบความที่กรมหลวงนรินทร์เทวีได้ทรงบันทึกไว้ว่า " ณ วัน ๑๐ ๓ ค่ำ กรมหลวงจักรเจษฎาสิ้นพระชนม์ ถวายเพลิงวัดมงคลภิมุข" และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงบันทึกวิจารณ์ไว้ว่า "วัดบพิตรพิมุขในครั้งนั้นเห็นจะเรียกว่าวัดมงคลภิมุข"(๑) เมื่อสอบกับพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ ๑ (๒) ก็ทราบว่า กรมหลวงจักรเจษฎาสิ้นพระชนม์ในเดือน ๗ พ.ศ. ๒๓๕๐ แสดงว่าในระหว่างรัชกาลที่ ๑ นั้น แม้วัดเชิงเลนจะได้รับพระราชทานนามเป็น "บพิตรพิมุข" แล้วก็มีผู้เรียกเพี้ยนไปตามสะดวกปากกว่า "วัดมงคลภิมุข" อีกชื่อหนึ่ง

---

(1) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. จดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวีและพระราชวิจารณ์ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. โรงพิมพ์ไทย ๒๔๕๔, น. ๒๗๕

(๒) เจ้าพระยาทิพากรวงษ์. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ โรงพิมพ์คุรุสภา ๒๕๐๓, น. ๓๓๘

นอกจากนั้นยังปรากฏว่า ชื่อ "บพิตรพิมุข" นี้มีการเขียนแปลก ๆ แตกต่างออกไปหลายอย่าง หนังสือเก่า ๆ มักเขียนว่า "บพิตรภิมุข" และแล้วก็พบมีผู้เขียน "บพิธภิมุข" "บพิธพิมุข" บ้าง ซึ่งไม่ถูกทั้งสามคำ เพราะคำแปลไม่ตรงตามความหมายในการพระราชทาน สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงประทานพระอธิบายไว้ว่าต้องใช้ "บพิตรพิมุข" จึงจะถูกต้องตามความหมายเดิม เพราะ "บพิตรพิมุข" แปลว่า "เจ้าวังหลัง" นอกนั้นวิปลาศ ดังสำเนาพระมหาสมณศาสน์ถึงเสนาบดีกระทรวงธรรมการเรื่องชื่อวัดบพิตรพิมุขต่อไปนี้

(สำเนา)

ที่ ๕/๘๑ ตำหนักจันทร์ วัดบวรนิเวศวิหาร

วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๔๖๑

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เสนาบดีกระทรวงธรรมการ

ด้วยได้อ่านหนังสือ พิมพ์ไทย ซึ่งออกเมื่อวันจันทร์ที่ ๒๒ เดือนนี้ตอนศัพท์สันนิษฐานของนักเรียนเก่าปรารภบทพิมุขแลภิมุข ขึ้นตั้ง พูดท้าวความมาถึงวัดบพิตรพิมุขด้วย เห็นเกี่ยวเข้ามาในหน้าที่ อ่านแล้วไม่ควรนิ่งดุจเรื่องอื่น จึงขอให้บันทึกไว้ดังต่อไปนี้

อุปสรรคคือ วินำน่าศัพท์ คือ มุข เข้ากันเป็น วิมุข แสดงความตรงกันข้ามต่อ มุข ฯ มุขแปลว่า หน้า วิมุขแปลว่า หลัง อาเทศ ว เป็น พ จึงเป็น พิมุข ฯ มีตัวอย่างเทียบ ราค แปลว่า กำหนัด หรือย้อม วิราค แปลว่า สิ้นกำหนัดหรือฟอก ฯ กาล แปลว่า เวลา, วิกาล, แปลว่า ผิดเวลา ฯ สัญญี แปลว่า ผู้รู้สึก, วิสัญญี แปลว่า ผู้สลบ ฯ สม แปลว่า ที่ราบ, วิสม แปลว่า ที่ลุ่ม ๆ ดอน ๆ ฯ ตัวอย่างหาได้อีก ชักมาเท่านี้พอแล้ว ฯ

กรมพระราชวังบวรสถานพิมุข หมายเอากรมพระราชวังหลัง ไม่ได้หมายเอากรมพระราชวังบวรสถานมงคลที่สามัญชนเรียกว่าวังน่า สมควรเขียนว่า กรมพระราชวังบวรสถานพิมุข ถ้าเขียนเปนกรมพระราชวังบวรสถานภิมุขไม่ถูก ปรับว่าใช้อักษรผิด จักรบุว่าเป็นวังน่า ฯ

วัดบพิตรพิมุขนั้น ปรากฏว่าเป็นวัดที่กรมพระราชวังหลังทรงบูรณะจึงได้ชื่ออย่างนั้น แปลว่า วัดของพระเจ้าฝ่ายหลัง จึงสมควรจะเขียนว่า วัดบพิตรพิมุข ฯ

ส่วนอุปสรรค คือ อภิ อย่างหนึ่ง หมายความว่าเฉพาะ หรือเจาะจง นำน่าศัพท์ คือ มุข เข้ากันเป็นอภิมุข แปลว่า เฉพาะหน้า คือตรงหน้า เอามาใช้ในความว่า หัวหน้าไม่ถูก ในภาษามคธแลสันสกฤต ที่เป็นปมุข แลประมุข โดยลำดับกัน ฯ อภิเษก แปลว่า เจาะจงรดน้ำ อภิบาล อภิรักษ์ ทั้งสองนี้ แปลว่า เจาะจงรักษา ฯ อีกอย่างหนึ่งหมายความว่า ยิ่งได้ในศัพท์ว่า อภิธรรม ธรรมยิ่ง อภิวัฒน์ เจริญยิ่ง อภิรมยินดียิ่ง ฯ เบียฬธาตุก็มี เช่น วาท แปลว่า กล่าว ว่า ถ้อยคำ อภิวาท แปลว่า กราบ หรือไหว้

ลำพัง ภิ ในภาษามคธแลภาษาสันสกฤตไม่มี มีแต่เข้าสนธิกับบทอื่น อ หายไป เช่นเทศาภิบาล สุขาภิบาล มีผู้เอามาใช้ในภาษาไทยเฉพาะ ภิ เช่น ชื่อข้าราชการในกรมสนมพลเรือนฝ่ายพระราชวังบวรว่า ขุนภิบาลอนงค์ เดิมเป็น อภิบาลอนงค์ เรียกตัดกระแสสั้นตัวหน้า อย่างชาวตะวันตก จึงกลายเป็นภิบาล ก็ได้ ชื่อข้าราชการว่าพระภิรมโกศา ก็เหมือนกัน หรือผู้คิดไม่รู้ภาษามคธหรือสันสกฤต เห็นภิที่เข้าคำสนธิ ลงสันนิษฐานว่า ภิ เฉย ๆ ก็ได้ หรือเข้าใจเพียงภาษามคธ แต่ไม่สันทัด สำคัญว่าเมื่อเข้าสนธิกับสระด้วยกันลบเสียก็ได้ เช่นชื่อผู้ช่วยเมืองสงขลาว่า พระยาสมบัติภิรม ฯ

โดยอธิบายมานี้ สั่งบันทึกไว้ว่า ในราชการแผนกกรมธรรมการ จงเขียนชื่อวัดเชิงเลนที่กรมพระราชวังหลังทรงบูรณะนั้นว่า วัดบพิตรพิมุข ตามชื่อทะเบียนที่ได้ประกาศไว้ในราชกิจจานุเบกษานั้น ฯ

(ลงพระนาม) กรมวชิรญาณวโรรส

หมายเหตุ จากหนังสือแถลงการณ์คณะสงฆ์ พระพุทธศักราช ๒๔๖๑ เล่ม ๖

เอกสารอ้างอิง

๑. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, จดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวี และพระราชวิจารณ์ ในพระบาทสมเด็จ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๒. สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, พระราชพงศาวดารรัชกาลที่ ๒

๓. เจ้าพระยาทิพากรวงษ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑, ๒, ๓, และ ๔

๔. เจ้าพระยาวิชิตวงษ์วุฒิไกร (ม.ร.ว. คลี่ สุทัศน์), ตำนานพระอารามหลวง

๕. "สุนทรภู่", นิราชสุพรรณ

๖. จดหมายเหตุรายวันของ เดอ ชวาสี

๗. มร. วอลลันด์ เดส เวอร์เกนส์, แผนที่ป้อมเมืองธนบุรี

๘. พ.อ. ดำเนิร เลขะกุล, วัดบพิตรพิมุข (วัดพุทธศาสนาในเมืองไทย) ในสตรีสาร ๒๘ ตุลาคม ๒๔๙๖

๙. ราชบัณฑิตยสถาน, ตำนานวัตถุสถานต่าง ๆ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนา

๑๐. อาณาจักรสงฆ์ไทย, ๒๕๐๖

๑๑. สุทธิพงศ์อนุสรณ์, ๒๕๐๒

การบำเพ็ญกุศลอุทิศถวาย
ท่านเจ้าคุณพระสิรินันทมุนี (สนั่น ถาวโร)
เจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุข

วันจันทร์ ที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๒๐	สมเด็จพระสังฆราชทรงทอดผ้าบังสุกุล
เวลา ๑๘.๐๐ น.	พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๑๐ รูป พิจารณาผ้าบังสุกุล
	พระพิธีธรรมวัดจักรวรรดิราชาวาส สวดพระอภิธรรม
	พระสงฆ์วัดบพิตรพิมุข และอุบาสกอุบาสิกา เป็นเจ้าภาพ
วันอังคาร ที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๒๐	คณะอุปถัมภ์วัดบพิตรพิมุข เป็นเจ้าภาพ
เวลา ๑๙.๓๐ น.	พระสวดพระอภิธรรม วัดสุทัศนเทพวราราม
วันพุธ ที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๒๐	คุณหญิงถนิม ราชายสาธก เป็นเจ้าภาพ
เวลา ๑๙.๓๐ น.	พระสวดพระอภิธรรม วัดสระเกศ
วันพฤหัสบดีที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๒๐	คณะวิทยาเขตบพิตรพิมุขเป็นเจ้าภาพ
เวลา ๑๙.๓๐ น.	พระสวดพระอภิธรรม วัดพระเชตุพน ฯ
วันศุกร์ ที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๒๐	ชมรม ลส/ชบ เขตสัมพันธวงศ์ — ค่ายบพิตรพิมุข เป็นเจ้าภาพ
เวลา ๑๙.๓๐ น.	พระสวดพระอภิธรรม วัดไตรมิตรวิทยาราม

บำเพ็ญกุศลสัตตมวาร (ทำบุญ ๗ วัน)

วันเสาร์ ที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๒๐	
เวลา ๐๙.๓๐ น.	มีพระธรรมเทศนา ๑ กัณฑ์
	แสดงโดย พระธรรมวโรดม วัดปทุมคงคา
เวลา ๑๐.๓๐ น.	พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์
เวลา ๑๑.๐๐ น.	ถวายภัตตาหารเพล
เวลา ๑๒.๓๐ น.	พระสงฆ์ ๔๕ รูป สวดมาติกา—บังสุกุล

วันเสาร์ ที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๒๐	คณะตึกแถวหลังวัดบพิตรพิมุข เป็นเจ้าภาพ
เวลา ๑๙.๓๐ น.	พระสวดพระอภิธรรม วัดปทุมคงคา
วันอาทิตย์ ที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๐	คณะคุณทวี กันภัย สมุทรปราการ เป็นเจ้าภาพ
เวลา ๑๙.๓๐ น.	พระสวดพระอภิธรรม วัดหนามแดง
วันจันทร์ ที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๒๐	คณะคุณสุรินทร์ ชัชวาลย์ กรมการปกครอง เป็นเจ้าภาพ
เวลา ๑๙.๓๐ น.	พระสวดพระอภิธรรม วัดอนงคาราม
วันอังคาร ที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๒๐	คณะคุณสมัย คมกริส สะพานหัน เป็นเจ้าภาพ
เวลา ๑๙.๓๐ น.	พระสวดพระอภิธรรม วัดจักรวรรดิราชาวาส
วันพุธ ที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๒๐	ศิษย์เก่าคณะ ๖ วัดจักรวรรดิราชาวาส เป็นเจ้าภาพ
เวลา ๑๙.๓๐ น.	พระสวดพระอภิธรรม วัดชัยชนะสงคราม
วันพฤหัสบดีที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๒๐	คณะกรรมการงิ้ว พ.ศ. ๒๕๒๐ ตรอกสะพานหัน เป็นเจ้าภาพ
เวลา ๑๙.๓๐ น.	พระสวดพระอภิธรรม วัดพระพิเรนทร์
วันศุกร์ ที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๒๐	คณะคุณวรพงศ์ พงศ์ศุภนิมิตร ร้านจิงเซ่งเฮง เป็นเจ้าภาพ
เวลา ๑๙.๓๐ น.	พระสวดพระอภิธรรม วัดจักรวรรดิราชาวาส
วันเสาร์ ที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๒๐	คณะคุณนพรัตน์ แทนขำ และบุตร—ธิดา เป็นเจ้าภาพ
เวลา ๑๙.๓๐ น.	พระสวดพระอภิธรรม วัดพลับพลาชัย
วันอาทิตย์ ที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๒๐	ร้านยู่เซ้งฮวด และห้างขายยาเอาร์อาร์ เป็นเจ้าภาพ
เวลา ๑๙.๓๐ น.	พระสวดพระอภิธรรม วัดจักรวรรดิราชาวาส
วันอาทิตย์ ที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๒๐	พระปริยัติธีรคุณ, พระศรีกิตติโสภณ, พระโสภณธรรมาจารย์, พระครูโกมุทรสรคุณ, พระครูวิจารณ์นวกิจ, พระครูวินัยธรถิร เป็นเจ้าภาพ พระสวดพระอภิธรรม วัดดาวดึงษาราม
วันอาทิตย์ ที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๒๐	คณะวัดพลอยกระจ่างศรี นครนายก เป็นเจ้าภาพ
เวลา ๑๙.๓๐ น.	พระสวดพระอภิธรรม วัดคณิกาผล

วันอาทิตย์ ที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๒๐	ศิษย์เก่าคณะ ๖ วัดจักรวรรดิราชาวาส เป็นเจ้าภาพ
เวลา ๑๙.๓๐ น.	พระสวดพระอภิธรรม วัดสัมพันธวงศ์
วันอาทิตย์ ที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๒๐	คณะศิษย์นั่งพระอุปัชฌาย์ อุปสมบทที่วัดบพิตรพิมุข เป็นเจ้าภาพ
เวลา ๑๙.๓๐ น.	พระสวดพระอภิธรรม วัดพระเชตุพน ฯ

คณะกรรมการสงฆ์, โรงพยาบาลสงฆ์, มูลนิธิโรงพยาบาลสงฆ์ บำเพ็ญกุศลถวาย
วันพฤหัสบดี ที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๒๐

เวลา ๑๗.๐๐ น.	พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์
เวลา ๑๗.๔๐ น.	มีเทศน์ ๑ กัณฑ์ แสดงโดย พระพิมลธรรม วัดมหาธาตุ
เวลา ๑๘.๓๐ น.	พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดมาติกา—บังสุกุล
เวลา ๑๙.๐๐ น.	สวดพระอภิธรรม ๑ จบ

บำเพ็ญกุศลปัญญาสมวาร (ทำบุญ ๕๐ วัน) คณะสงฆ์วัดบพิตรพิมุข เป็นเจ้าภาพ
วันอาทิตย์ ที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๒๐

เวลา ๐๙.๓๐ น.	มีเทศน์ ๑ กัณฑ์ แสดงโดย พระวิสุทธาธิบดี วัดไตรมิตรวิทยาราม
เวลา ๑๐.๓๐ น.	พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์
เวลา ๑๑.๐๐ น.	ถวายภัตตาหารเพล
เวลา ๑๒.๓๐ น.	พระสงฆ์ ๔๐ รูป สวดมาติกา—บังสุกุล

วันอาทิตย์ ที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๒๐	คุณมานพ—คุณสมบัติ คำตรง เป็นเจ้าภาพ
เวลา ๑๙.๓๐ น.	พระสวดพระอภิธรรม วัดบพิตรพิมุข
วันอาทิตย์ ที่ ๑ มกราคม ๒๕๒๑	คณะสงฆ์วัดบพิตรพิมุข เป็นเจ้าภาพ
เวลา ๑๙.๓๐ น.	พระสวดพระอภิธรรม วัดจักรวรรดิราชาวาส

วันอาทิตย์ ที่ ๘ มกราคม ๒๕๒๑ คณะกรรมการงิ้ว พ.ศ. ๒๕๒๑ ตรอกสะพานหัน เป็นเจ้าภาพ

เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสวดพระอภิธรรม วัดเทพธิดาราม

วันอาทิตย์ ที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๒๑ ศิษย์เก่าคณะ ๖ วัดจักรวรรดิราชาวาส เป็นเจ้าภาพ

เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสวดพระอภิธรรม วัดชำนิหัตถการ

วันอาทิตย์ ที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๒๑ คณะบางขาม จังหวัดลพบุรี เป็นเจ้าภาพ

เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสวดพระอภิธรรม วัดรวกบางบำหรุ

วันอาทิตย์ ที่ ๒๙ มกราคม ๒๕๒๑ คุณสมศักดิ์ เลิศเชียรดำรง ร้านแหลมสินไทย เป็นเจ้าภาพ

เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสวดพระอภิธรรม วัดพระเชตุพน ฯ

วันอาทิตย์ ที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๑ คณะบางขุนเทียน เป็นเจ้าภาพ

เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสวดพระอภิธรรม วัดชนะสงคราม

บำเพ็ญกุศลศตมาหะ (ครบ ๑๐๐ วัน)

วันอาทิตย์ ที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๑ พระปริยัติธีรคุณ มีพระธรรมเทศนาอุทิศถวาย ๑ กัณฑ์

เวลา ๑๘.๓๐ น. แสดงโดย พระวิสุทธาธิบดี วัดไตรมิตรวิทยาราม

เวลา ๑๙.๓๐ น. สวดพระอภิธรรม พระสงฆ์วัดไตรมิตรวิทยาราม คณะสงฆ์วัดบพิตรพิมุข เป็นเจ้าภาพ

วันจันทร์ ที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๑ คณะสงฆ์วัดบพิตรพิมุข เป็นเจ้าภาพ

เวลา ๐๗.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเช้า—ถวายสังฆทาน

วันอาทิตย์ ที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๑ คุณประเสริฐ ปูชานนท์ เป็นเจ้าภาพ

เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสวดพระอภิธรรม วัดราชสิทธาราม

กำหนดการพระราชทานเพลิงศพ

ณ เมรุวัดจักรวรรดิราชาวาส กรุงเทพมหานคร

วันเสาร์ ที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๑

วันศุกร์ ที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๑

เวลา ๑๗.๐๐ น.	พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์ ณ วัดบพิตรพิมุข
เวลา ๑๘.๓๐ น.	มีเทศน์ ๑ กัณฑ์ แสดงโดย สมเด็จพระธีรญาณมุนี วัดจักรวรรดิราชาวาส
เวลา ๑๙.๓๐ น.	สวดพระอภิธรรม

วันเสาร์ ที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๑

เวลา ๑๐.๓๐ น.	พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์
เวลา ๑๑.๐๐ น.	ถวายภัตตาหารเพล
เวลา ๑๓.๐๐ น.	มีเทศน์ ๑ กัณฑ์ แสดงโดย สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ วัดสามพระยา พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดศราทธพรตคาถา
เวลา ๑๔.๐๐ น.	พระสงฆ์สวดมาติกา—บังสุกุล
เวลา ๑๔.๓๐ น.	เคลื่อนศพสู่เมรุวัดจักรวรรดิราชาวาส
เวลา ๑๖.๓๐ น.	พระราชทานเพลิง

วันอาทิตย์ ที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๑

เวลา ๐๗.๐๐ น.	พิธีสามหาบ
เวลา ๑๐.๓๐ น.	พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์
เวลา ๑๑.๐๐ น.	ถวายภัตตาหารเพล
เวลา ๑๒.๓๐ น.	บังสุกุล

พิมพ์ที่ หวีกิจ การพิมพ์
323/10 ซอยพญานาค ถนนพญาไท กรุงเทพฯ โทร. 2818731
นายพิมพ์ วัฒนพานิช ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา